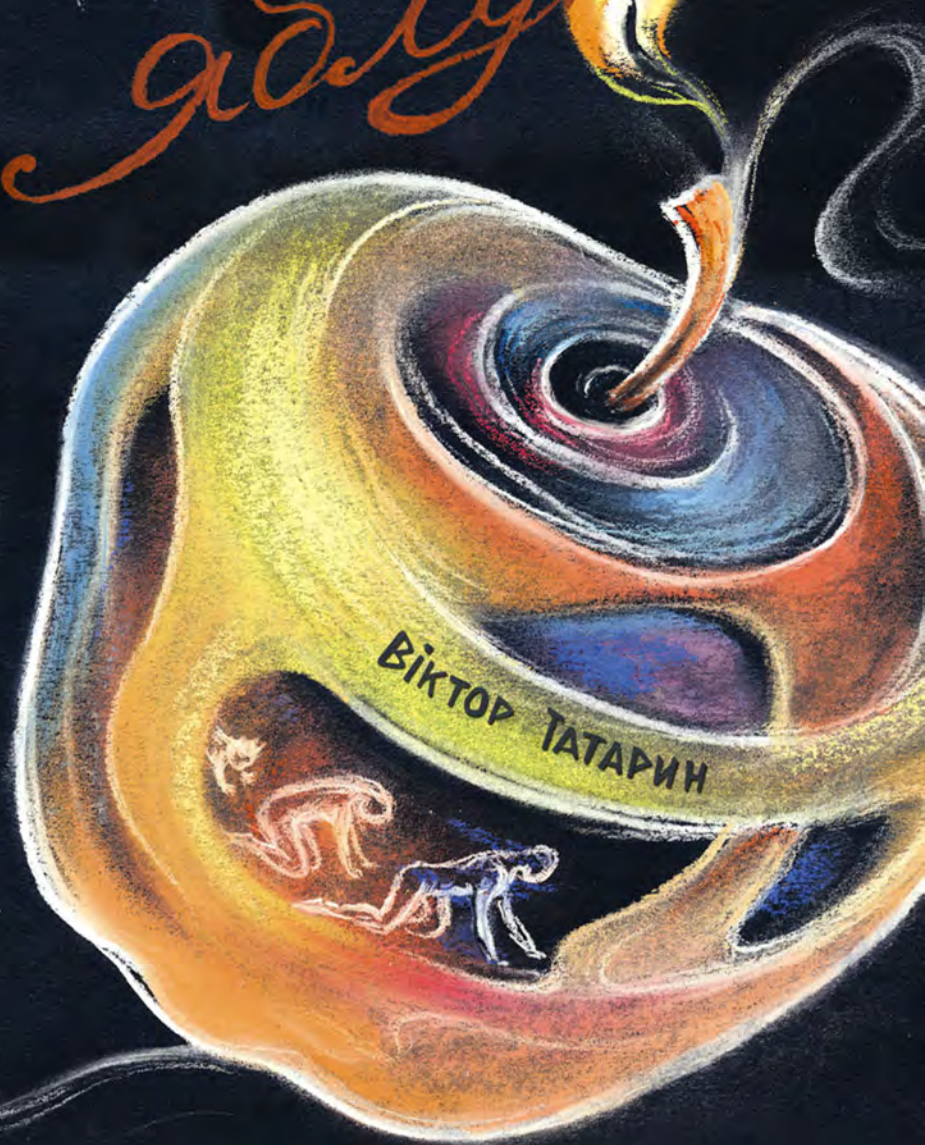

ПАДІННЯ
дбука

ВІКТОР ТАТАРИН

Департамент інформаційної діяльності
та комунікацій з громадськістю
Чернігівської обласної державної адміністрації

Віктор ТАТАРИН

ПАДІННЯ ЯБЛУКА

Оповідання та поезія

Чернігів
Видавництво «Десна Поліграф»
2020

УДК 821.161.2
Т 23

Книга видана коштом обласного бюджету Чернігівської області в рамках обласної Програми підтримки розвитку інформаційної та видавничої сфер Чернігівщини на 2016–2020 роки за результатами конкурсу рукописів місцевих авторів 2020 року.

Не для продажу.

Татарин В. В.

Т 23 Падіння яблука [Текст] : оповідання та поезія / В. В. Татарин. – Чернігів : Десна Поліграф, 2020. – 160 с.

ISBN 978-617-7833-83-2

Наскрізні мотиви збірки Віктора Татарина «Падіння яблука» – це життя і смерть, любов і ненависть, чуйність і байдужість. Багатоголоссям звучать вони у многоголосому часовому вимірі. Від Другої світової – до Майдану, до заробітчанства, до АТО/ООС.

Час змінюється, людські ж почуття здобувають нову огранку. Зафіксувати, передати сяйво та темні кольори може слово. Спроба зупинити час, спроба озвучити повну гаму болю та щастя українським словом і були зроблені автором.

Для широкого кола читачів.

УДК 821.161.2

ISBN 978-617-7833-83-2

© В. В. Татарин, 2020

ЗМІСТ

Клепсидра	6
Два свідоцтва	10
Колискова	13
Lullaby	14
Фріц	15
Робота за фахом	20
Останній вагон	36
Падіння яблука	38
Fall of an apple	39
Настя	40
Ніч з Катериною	42
Єдин	49
Любов зла	52
Старий дуб	56
Фужер	62
Звалашали	73
З ранку до ночі	77
Двоє біля вагри	83
Повернення	95
Фес для Марічки	101
Старі фотографії	107
Принципеса на горошині	124
Її Білий і Сашко	129
Важкі зимові хмари	135
Дві баклажки води	137
Скарлет	140
Сповідь воїна	141
Страх	143
ПОЕЗІЯ	147
БерестяНі НрамОтку для леді Vinter	147
Колискова для леді Vinter	159

Віктор Татарин народився у селі Нічогівка Козелецького району Чернігівської області. Після закінчення Петрівської неповної середньої школи навчався у Сосницькому сільськогосподарському технікумі бухгалтерського обліку. Випускник 2008 року НДУ імені Миколи Гоголя.

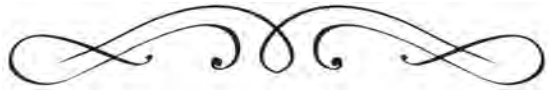
Друкуватися почав з дитячих років у газеті «Зірка».

Автор збірки оповідань «Сльоза на склі», м. Корюківка, 2004 рік.

Друкувався в антологіях: «З усіх трьохсот аудиторій», м. Ніжин, 2004 рік;

«Первоцвіт», м. Корюківка, 2004 рік; «Литаври», м. Ніжин, 2016, 2017 та 2019 роки, «Сонячне і Дощове», м. Чернігів, 2020 рік.

Організатор Міжнародного фестивалю «Гоголівка-перезавантаження» у Ніжині, 2013 рік, Міжнародного фестивалю інтеграції слова у сучасному арт-просторі «Lytavry» на Чернігівщині у 2017 та 2019 роках та інших культурно-мистецьких заходів у Чернігові, Корюківці.

*Вікторії Т., Черленій Троянді,
яка любить ромашки*

КЛЕПСИДРА

На моніторі комп'ютера калейдоскопом змінювалися анімаційні зображення. Дмитро вдивлявся із зацікавленням, як творилися дуги, квадрати. На якусь мить його погляд ковзнув по столу. А на ньому – пісочний годинник. Хтось з домашніх, напевно що діти, змінив положення годинника. Піщинки у клепсидрі падали з гори до низу. Його зацікавили клепсидра і пісок у ній. Раз по раз Дмитро перевертав її. Спостерігав за піском. «Цікаво! – подумав чоловік. – Напевно, неблаганний Хтось, десь на «сьомому поверсі Неба» виставив кожному з нас відміряні клепсидри. Тільки замість піску – час...».

У сусідній кімнаті застогнала помираюча, ще не зовсім стара, жінка. «Її клепсидра майже зпустила. Залишалися хвилини, години, можливо, дні. І то пораховані Згори...», – подумалося йому.

– Чого ви хочете? – відгукнувся на стогін.

– Води дайте.

Чоловік залишив свої спостереження за піском, вилив з пластмасового стаканчика несвіжу і налив нової води. Накрив стаканчик кришкою, вставив трубочку й підніс до хворої. Жінка відсьорбнула.

– Я не хочу вмирати. Я ж іще така молода!

– Заспокойтеся, мамо, ми поряд. Може, чогось з'їсте.

– Нічого не хочу. Хіба що апельсинів. Митю, з'їзди у магазин.

– Зараз когось з дітей пошлю...

Дмитро спостерігав, як мати жадібно, неначе маленька дитина, тримала в руці дольки апельсина, висмоктувала сік. Скуштувала тільки дві помаранчеві часточки.

– От я й наїлася. Дякую! – проказала вмираюча...

Йому пригадалась інша смерть близької людини, бабусі. Якось воно було по-іншому. Тоді, на початку сімейного життя, дружина

вперше мала народити, смерть пройшла повз його свідомість. – Думки були про майбутню дитину. Тільки десь на дні серця смуток лише краєм зачіплював підсвідоме «Я». Цього разу Дмитра вразила не сама втрата близької людини, а сам процес помирання. Мати танула на очах.

За два тижні до цього її виписали з лікарні. І він забирав її додому.

– Ну, як? Трохи підлікували? – спитав він тоді, коли сиділи біля автобусної станції, чекаючи на маршрутку.

– Ет! – махнувши рукою, відповіла вона, поглядаючи на жовті троянди дівчини, котра підсіла до них на лавочку. – Гарні квіти. Напевно, хтось подарував тобі, дитино? Мені теж його батько дарував.

– Так, подарував коханий! Я навіть не чекала від нього, – говорила дівчина, перебираючи-перераховуючи поглядом пелюстки жовтих троянд.

– Оце, сину, як помру, не кладіть у домовину квітів. Не люблю я їх.

Жінці пригадалися роки самотности й розчарування і ті троянди, що колись тримала в руках, а під серцем – свого первістка. У ті часи самотня жінка з дитиною вважалася ізгоєм, покриткою.

– Та, що ви, мамо, ще про це рано думати. Ще онуків треба повидавати заміж і поженити. А ви про квіти...

Мати на це промовчала і тільки печально подивилася на троянди.

– Ти додзвонився до Шатрова, щоб виїхав на зупинку? А то мені важко йти.

– Та додзвонився! Виїде...

Мати з великою труднотою зайшла в салон автобуса. Благо, що східці не дуже круті, а попереду були вільні місця. В автобусі жінка задрімала. «Дуже слабка вона, – думав чоловік. – Страшнувата, наче сама смерть». Злякався цієї думки. Відгонив її від себе.

Приїхали у село. Скільки було щebetу і радості, що бабуся

приїхала. Дитячі сварки і хвастощі на деякий час воскресали її до життя. І якби не болі в грудях та нудота, то, як і раніше, весело сприймала б події у домі. Найбільше їй боліло в серці, що полишає не цих щасливих дітей, хоч їх і багато у старшого сина, а іншого – внука Андрійка. Дитина мала батька і матір. Та, проте, «молодша» невістка (вона була майже на двадцять років старша за сина) частенько «наступала на пробку», так було прийнято у її колі знайомих, друзів. Доходило до того, що навіть наливала чарчину трирічному хлопчику.

– Та нехай вип’є. Нехай навчається пити, щоб мужиком був і не пив, коли виросте, – говорила неоднораз напідпитку жінка...

А син Владислав на це не реагував. Після заробітків у Москві мало звертав уваги на малого. Дійшло до розлучення...

– А баба Зіна надовго приїхала до нас? – запитував раз по раз хлопець-першокласник у Дмитра.

– Приїхала погостювати. Трохи побуде у нас і поїде до себе.

Та не так сталося, як гадалося. Чоловікові не вірилося, що мати приїхала помирати до нього додому. Якогось дня Дмитро привіз двадцять кілограмів помідорів, розраховуючи й на матір.

– Повезеш до себе банки з помідорами й салатами, – мовив син.

– Вони уже не треба будуть, – відповіла матір.

Вона відчувала, що помре. А син навіть не здогадувався про це. І тільки тоді, коли його старша донька погодувала бабу Зіну з ложечки, ця новина шарахнула його по голові. Та й навіть тепер, коли мати лежала на лаві, не дуже вірилося. Остання піщинка з небесної клепсидри мала впасти у найближчі хвилини, години, дні... Не повірилося й тоді, коли фельдшер зі «швидкої» сказав:

– Я не доведу її до лікарні. Серце не витримає...

«Швидка» поїхала, лишивши по собі стовп пилюки та ще у свідомості відчуття відрізаності, покинутості, сирітства. «Що це? – запитував себе він. – Я лишаюся один на цілому білому світові». Йому хотілося біль у серці на когось перекласти. На дружину не хотілося скидати цей, непотрібний нікому, вантаж...

– Нехай приїде батюшка. Я хочу висповідатися, – попросила мати.

Брати переглянулися між собою. Невістка старшого сина належала до протестантської громади християн віри євангельської. На цьому факті дуже часто були суперечки між свекрухою і невісткою. Перепитали, чи не буде проти вона.

– А чому б і ні. Вона ж віруюча і прихожанка православної церкви. Нехай приходить до матері священник цієї церкви, – мовила старша невістка.

– Гарзд. Ми зателефонуємо отцю Михайлу, – відповіли сини. Та, проте, священника не виявилось вдома, і тому запросили іншого батюшку. Служба проходила досить довго, майже три години. Приїхала й колишня дружина Владислава з онуком. Сльози «молодшої» не справили враження ні на кого: ні на помираючу, ні на синів. Після служби матері зробилося зле. Вона простягла руки вгору і когось прохала:

– Держіть мене, падаю... Ой, не треба, не опускайте... Я туди не хочу...

За руку, не відходячи від умираючої, тримав її молодший син. Дмитро тільки тепер помітив, що тіло матері зробилося маленьким, наче у дитини. «Якби не Влад, що б я робив? – думав він. – Чи справивсь би я з цим?» Дмитро відчував якусь вину перед матір'ю. Боявся чомусь підійти. Він тільки здаля спостерігав за дійством. «Та чи винний я, мамо?» Йому пригадалося дитинство. Якось мати налаяла його за те, що залишив без догляду малого брата. Він щосили дременув, куди очі дивляться. Довго вона гналася за ним. І тільки знайомий допоміг їй наздогнати – підвіз на автомобілі. Були й інші випадки, коли з власної волі чи, як кажуть, через обставини засмучувалася мама. Дмитро відгонив од себе думки, увімкнув комп'ютер й поставив диск з радянськими фільмами. Та, на жаль, дійство на екрані не могло відігнати нав'язливих думок. Хотілося виговоритися, висповідатися. Тільки перед ким? «Брат не зрозуміє, бо у нього інше життя. Перед

дружиною? Ні! Вона не зрозуміє зі своїм релігійним світоглядом. Буде говорити про Бога, про каяття, про навернення до її Церкви». Душа просила іншої участі. Була людина з іншого світу в нього. Та чи варто довірятися? «О, Господи, куди мені?..» На столі ж продовжував спадати пісок у клепсидрі. Хтось з малих дітей підбігав й перевертав пісочний годинник. Думки продовжували снуватися навколо останнього дня. «Скільки подій сталося від такого далекого ранку? Що чекає на нас завтра? І як воно буде без матері?..» – розмірковував Дмитро. Для нього залишалася ніким невирішена дилема життя і смерті...

...Звершилося. Остання піщинка в годиннику скотилася, впала. Пісок її клепсидри висипався до кінця. І вже ніхто для неї не переверне годинника тут. Мати... пішла.

ДВА СВДОЦТВА

День тільки-но розпочався, а Микола уже на ногах. Бігає по кімнаті з мобільним телефоном, усе видзвонює до своєї коханої Марічки у пологовий. А вона, знай, тільки й чути голос, наче десь тут із-за штори – те принеси, те віднеси.

Задзеленчав знову телефон. Тривога за дружину миттєво напнула хмарою на мозок. Що могло статися у таку пору, коли обхід лікарів. Згадав, що днями подзвонив – такий демарш Марічка влаштувала, спекотно було Миколі. Натиснув на відповідь, почув:

- Микола?
- Так, я! А хто це?
- Лікар. Ваша дружина померла...

Серце йокнуло і впало, полетіло кудись у підощву і знову піднялося за межі досяжності голови.

- Померла?.. Як?
- А от дитина жива...

Чоловік сів. Його погляд ковзнув по весільному портрету. Посмішка дружини Миколі здалася якоюсь видавленою. Усі тоді веселилися. А як батько його Марічки танцював, літав. Тоді, як тільки вийшли із сільського клубу, Марічка спіткнулася на східцях. І мало не впала. Микола схопив і поніс її. Легеньку, мов пушинку. Люди тоді зашущукалися: «Не к добру це. Ох, не к добру...».

Вдивлявся довго й зачудовано. У голові крутилися слова лікаря. Й вірилося, й не вірилося.

Так він просидів довго. По гучномовцю прогалакали дванадцять. Знадвору почув голос корови Меланки. Встав.

– Треба погодувати скотинку. Вона ж невинна в тому, що хазяйка...

Решта слів застрягли в глотці. Човгнув до дверей. Ноги не йшли, не хотіли рухатися вперед. Правиця дотягнулася до відра з нашаткованими ще вчора овочами.

– Що ти понакришував тут... Корова вдавиться твоїм шаткуванням... – лаявся чоловік Марічкиними вчорашніми словами.

Чоловік присів знову та швидко піднявся, схопив відро. Відчинив двері. Знадвору війнуло прохолодою вітру.

– А чого б то воно? – виринуло питання. – Я ж зачиняв двері. А й гуде, наче на полі...

Вітер співав: «Померла! Померла!». Микола виглянув у вікно. Сонце з-за хмар, здавалося, розцвіло яскравими променями, наче говорючи до чоловіка іншими словами лікаря: «...дитина жива!». Микола знову присів. Знадвору почувся голос Меланки.

– От, дідько його візьми. Корова їсти просить. І навіщо воно мені, це хазяйство?..

Корова вторила своєї: «Дай їсти!»

Вітер-буйницько гув, нагадуючи про горе, а сонце небесне світило, палахкотінням нагадувало про ледь не забуту радість.

Микола вийшов з хати у веранду. Світло сонця через вікна, у прочинені двері, аж сяяло, іскрилося грайливими зірочками на

морозяному снігу. Од сонячних променів ставало тепліше, адже навіть зі стріх вкрапляло-капало.

«Народила дитину, а сама?.. Я ж говорив їй – побережи себе. Що я робитиму з нею...»

Він тихо почував до хліва. Там продовжувала вимагати свого хліба й участі Меланка.

– Біденька моя. Тепер не побачиш своєї хазяйки. Будемо горювати разом. Та ще з малою, – квилев Микола. Він висипав у ясла поживу корові. Та похапцем хапала гарбуз.

Вітер-буйницько і тут продовжував співати пісню. Та Микола вже не слухав його за хрумкотінням. Поклав сіна Меланці та кролям у клітках.

– От вухастики мовчали, а ти все «Му-у-у та му-у-у!»

Вибіг з хліва. У кишені задзеленчав мобільний.

– Миколо, ви коли приїдете за тілом дружини? Вона зараз у морзі. Та й на дитинку свідоцтво медичне заберете. Ви ж не відмовлятиметеся від дитини? – почувся жіночий голос з рурки.

– Збираюся. Їду...

Машина мчала, скільки було духу. На задньому сидінні – домова, оббита в зелене сукно. Микола довгенько її вибирав. Йому хотілося, щоб вона не була тісною для його Марічки.

Загальмував біля ошатного дерев'яного будиночка сільської ради. Поважно зайшов до нього. У кімнаті секретаря молода дівчина з вуглецевими очима. Вона поглядом спитала: «Що?»

Чоловік поклав на стіл два аркуші.

– Тут треба оформити... – слова застрягли десь посередині, між гортанню і зубами, – свідоцтва.

Дівчина кліпнула очима на перший:

– Про народження? Вітаю! – посміхнулася.

Посмішка злетіла, коли прочитала друге:

– Про смерть...

КОЛИСКОВА

Листопадові ночі кошлаті й чорні. Темінь останнього місяця осені така, що хоч очі виколой. Ніде на небі ні зіроньки, ні ріжка місяця не видно. Найчорніше ж на кладовищі. На ньому в таку пору майже нікого. Навіть ворони, постійні мешканці цвинтаря, хазяйновито не літали, наводячи своїми кар-криками сум на перехожих не тільки вночі, а й удень. Ще страшніша пісня пугача. А він, звісно, постійний житель «острова скорботи», урочисто до ранку виконує свої гімни смерті.

За чорними силуетами дерев чуються кроки. Осінній дощ, який виривається з неба, разом з холодним вітром шарпають легенький як на цю пору, одяг. Постать зупиняється, тільки-но очі забачили біліючий пагорб могили. Картонний ящик з-під цукерок, що був у руках людини, з шумом падає на землю.

– Свіжа! – торкнувшись рукою жовтого піску, промовила жінка. Замислилася.

«Чого роздивляєшся, думаєш? Клади сюди коробку! – шептав-кричав не її голос. – Сюди і тільки сюди ти сховаєш свої смутки і нещастя!..»

З коробки донісся плач. Та це ж її дитина. Жінка нагнулася і заходилася видряпувати руками яму у нещодавно, ще обідньої пори, прикиданій землі.

«Тут ніхто не знайде її. А якщо і знайдуть, то вже ніколи не бачитимуть мої і його очі. Важкий пісок разом з осіннім дощем зроблять свою справу».

Маля в ящику розплакалося ще більше. Жінка полишила справу з піском і, не витягуючи з коробки дитину, трохи колихнула її. Спомин про далеке дитинство нав'яв співану ще бабусею колискову.

– Спи, моя дитино. Місяць крізь вікно у твою колиску світить вже давно. Спи ж, моя дитино. Ніченька навік. Спи ж, моя рід-

ненька, квітенько моя, – проквилила жінка. А голос ізсередини перекрикував пісню:

– Закопуй коробку піском. І ніяких сантиментів!..

Жінка нашвидкуруч прикидала ящик землею і повернула назад. Дощ перестав. Хмари трохи розійшлися. Великий місяць на це довго чекав. І він, як німий свідок всього на Землі, споглядав за жінкою.

«Страшний цвинтар позаду. У минулому й біда..!» – думала жінка...

LULLABY

*(Переклад Вікторії Нікітіної.
Корекційні правки Сніжани Уманець)*

Autumns in November are shaggy and black. This month, the last month, is as dark as a pitch. There is not a single tiny star, not a moon's horn peeping out from the clouds. But the blackest blackness is at the cemetery. You can rarely meet someone at this time here. Even ravens, the permanent residents of the cemetery, are not flying as normally, hither and thither, planting sorrow in everyone's heart with their restless notes, both day and night. The note of eagle-owl is even scarier. Another permanent resident of the «Island of Grief» starts every morning with... a morning – an Anthem of Death.

Sudden steps break the silence coming out from the black shadows of trees. Cold autumn rain pierces the shabby clothes of a person, a woman, walking slowly towards the new-made grave. As her look stumbles over the sandy white hump of the grave, she stops. A small carton box, like a box of chocolate, fell down on the ground with a strange noise.

A new-made grave! – the woman said, pondering and touching the yellow sand of the grave hump.

«What are you looking at, what are you thinking? Put the box right

here! – yelled the shouting whisper, not hers but from the inside. – This is the only place where all your sorrow and unhappiness can be buried!..»

There was a sudden cry, sobbing from the box. This was her child. The woman started furiously scratching the sand hump, making another grave in a freshly-filled hump.

«No one will ever find you here. And even if they will, they will still never see your eyes, just as they will never see mine».

The child's sobbing became violent, desperate. Woman left the hump and took the box. She lulled the child, not even taking him or her out of the box. She sang a lullaby from her childhood memories – a lullaby that her grandmother used to sing.

– Sleep well, my child. The moon has been lighting your bed, waiting for you for a long time. Go to sleep and sleep well, my child. This night will never end. Sleep well, my dear child, my tender flower, sleep, – sobbed the woman. The voice yelled from the inside, breaking the lulling sounds of the song:

– Bury the box, now! Stop the slops!..

Woman hurried. Buried the box and left. The rain stopped and the sky cleared a bit. The big moon has been waiting ages for it. The Moon was a silent witness of everything on the Earth and was the witness of what the woman had done, too.

«The scary cemetery has been left behind. And my sorrow has been left in the past...» – the woman thought.

ФРІЦ

Полковник Савочка сидів і мружив свої шершаві чорні брови. Йому хотілося пошвидше розквитатися зі своїм життям, у якому для нього самого місця не було. Він то витягував, то ховав свій іменний «КОЛЬТ».

«І це все вона! Обманниця й ошуканка...» – думав він.

Та в одну мить думки поринули в інше. Наче хтось ударив його шомполом по голові. Усе те, що було пов'язане з Мариною, зникло. Натомість з'явилося інше – спомини про дитинство. Напевно, заповзла згадка через напругу дня чи шок від отриманого удару.

Згадалася шовковиця. Їхня здоровенна шовковиця з ягодами завбільшки майже зі сливу. Ніхто не знав, хто її посадив. Радувала своїми плодами вона завжди. Того дня Єгор зачепився за гілку на висоті між другим і третім поверхом і мало не впав, якби не Фріц.

– Тримайся, парубче! – вигукнув той.

Він підскутильгав швиденько до дерева. Старий не мав правої ноги. Її замінював дерев'яний протез. Фріц викарабкався на гілку шовковиці мало не за півхвилини.

– Ставай на плечі мої, – наказав Фріц.

Хлопець послухався. За допомогою плечей старого видерся на гілку і вже почувався в безпеці. Швиденько зліз з дерева й дременув просто з того місця. Він і зараз майже тридцять років відчував себе в боргу перед дідом Фріцем. Він тікав од погляду його сірих очей.

Діда Фріца у селі ніхто не поважав, бо ще у війну «фріцам» прислужував у поліції. От і мав за це таке прізвисько. Доходило до того, що навіть на вулиці ніхто не здоровкався. І тут – на тобі! Що робити, як ставитися до старого, коли таке трапалося, Єгор не знав. Якби не він, то чи жив би? Розтовкся б на смерть. Та ще після його насмішок і знущань над теперішнім рятувальником. Хлопець разом з друзями неоднораз жартували над Фріцем. То його собаку на короткий ланцюг прикрутять за стовпець лавочки (бідний пес мало не завісився), то на паркані понамальовували свастику. Дід терпів. Він ніколи не лаявся, бо вважав, що заслуговує на це. Мовчки витирав нацистські символи. Після пригоди з шовковицею Єгор Савочка відмовляв товаришів від спроб знову, як і в минулі рази, нашкодити прислужнику «фріців».

– Ти що, його жалієш? – спитав насмішкуватий приятель з веснянками.

– Ні! Та чогось не хочеться. Надоїло дитинством займатися. Краще давай-но підемо до дівчат. Давно чекають на нас.

Наступного дня дід Фріц, вийшовши на ганок, не знайшов звичної за стільки років свастики. Єгора хлопці поважали за силу й розум. Скільки дотепного придумував він. І де воно набиралося в голові. Ніхто з ним не міг позмагатися в кмітливості. Єгор тепер же до сільського ізгоя не виказував свого нового ставлення. А жив старий Микита (так звали насправді чоловіка) одинаком неодруженим. Бо після служби на третій рейх ніяка жінка не хотіла йти за нього. Та й не намагався й сам. Лише в його хаті не було ні електрики, ні дротового радіо. Заробляв Фріц плетінням корзин, кошиків, верейок. А ще ходив до церкви у райцентр (у селі на той час її не було, у тридцяті роки активісти закрили, перетворили на комору). Односельці казали про старого, що ходить відмолювати гріхи. Фріц з покірністю приймав усі знущання й насмішки від земляків. Не давали навіть пенсії по інвалідності, бо втратив ногу під час відступу німців із села (супроводжував воза з награбованим добром). Через суматоху на передовій втрапив до радянського шпиталю. Вилікувався і з'явився в селі. За кілька днів приїхав по нього «чорний ворон» й забрав на п'ятнадцять років. Вийшовши з ув'язнення, повернувся в рідне село. Це вже був не той Микита, поліцай-розбишака, прозваний Фріцем, а постарілий і змарнілий в таборі чоловік. Тюремно-табірне життя надломило його всього. Тільки на початку дев'яностих оформили невеличку пенсію. Хтось написав обласному начальству, що є такий чоловік, який не має ні радіо, ні електрики в оселі. Виїхала на місце поважна комісія. Провели електрику й призначили пенсію. Фріц на radoщах обдарував комісію своїми особливими кошиками з лози. Він умів-таки їх робити, як ніхто інший в районі. З такими і тепер люди ходять на свята до церкви, святять різдвяну та пасхальну поживу.

– То ви, Микито Омеляновичу, дякуйте не нам, а Богові і людині, котру ми не знаємо, яка потурбувалася за вас.

– Нехай і вас Господь поблагословить, – з радістю і втіхою, наче на Великдень, мовив дід. Вперше за п’ятдесят років почув своє ім’я. Тільки в церкві, коли батюшка читав заздравичю, й чув його. І як не хотіли брати в старого кошики люди з області, все ж впрохав, взяли. Хотіли було давати купоно-карбованці за них. Та Фріц ніяк не погоджувався. Повеселішало в діда в хаті, придбав радіоприймач, який не вгавав ні вдень, ні вночі. Та і в людей змінилося ставлення до старого. Пам’ять про воєнні подвиги Фріца вже давно відійшла. Покірливість і незлостивість за час прожитих років у селі змінили ставлення до нього. І тільки на дев’яте травня, коли, було, вип’є, пригадували йому юнацькі роки. Корзини й кошики теж робили своє. І все ж прізвисько лишилося. Старий уже за сорок років звик до нього. Хтось із заїжджих людей допитувався у Микити Омеляновича, чому не залишив села й не завербувався куди подалі.

– Тут у цьому селі мій пуп заритий. От і жду, коли возз’єднаюсь з ним, – відповів з посмішкою Фріц.

Якось з райцентру в сільраду прийшла телефонограма, що до діда Фріца їдуть гості із-за кордону... із Ізраїлю, щоб вручити звання «Праведник світу». Село шуміло, гуло цією новиною. Дивовижа і тільки. Фріц – праведник світу, не вкладався в голови односельців. Це ж він, запроданець, нацистам слугував. При відступі допомагав, обоз охороняв, тоді й ногу втратив. І тут на тобі... наче сніг на Івана Купайла.

Біля його хати зібралися й старі, й малі. Вони з нетерпінням поглядали в кінець дороги, чекаючи й не вірячи цій дивовижі. Автомобіль з іноземними номерами та невеличким прапорцем єврейської держави загальмував. Таку машину односельці бачили чи не вперше. Двері автомобіля відчинилися і з нього вийшов водій. Він швиденько підбіг до задніх дверей. Показалася голова жінки, а потім й уся постать. Великий чорний капелюх

спадав на плечі, прикриті світло-зеленим піджаком. Неквапно підійшла до старого.

– Никита Емельянович, ви мене не пам'ятаєте? Я Клара Зиберман. Дівочка та, котра с родителями пряталась у вас.

Фріц схопився за голову, затулив долонями очі й гірко заплакав. Перед ним стояла жінка, котру не міг пригадати.

– Это я, Клара. Мне тогда было семь лет. Вы тогда говорили нам... помните, вы принесли сало, а нам по вере нельзя его есть. Вы тогда рассердились, мол, где мне взять других продуктов ночью. А еще разорались на меня: «Ешь, мала жидовка, сало, а то немцам сдам». Я это сало и сейчас помню. Родители не ели, я же испугалась и ела. Помните? В следующие дни вы уже не приносили сала, а жареную курочку или что-то еще. Мы у вас два месяца прятались. Ну, вспомнили?.. Спасибо вам и за то сало, и за то, что вы сделали, спасли нам жизнь. Раньше мы не могли найти вас. И только сейчас, когда открылись границы, приехали к вам. Мой отец Исаак хотел приехать, рвался к вам. Но болезнь не дала, старый уже и парализованный он. А мама умерла. Вы тогда у немцев служили полицаем. Я вас ненавидела за то сало. Я только, когда подросла, поняла, как рисковали вы».

У жінки набігли сльози. Вона взяла старого за руку й поцілувала в лоб. Тим часом з автомобіля вийшли й інші люди: хлопець і дівчина, схожі одне на одного.

– Сара, Давид идите сюда. Вот, знакомьтесь, наш спаситель Никита Емельянович. Если бы не он, вас бы не было, – зі сльозами говорила жінка. – А вы как жили все годы?

– Та як жив?! За службу на німців відсидів п'ятнадцять год. Вернувся в село. І жив. Та чого говорить.

Спасибі, що не забули й приїхали.

– А вы в этой хате и живете, не поменялось ничего. Почти ничего...

– То виходить, що курку він тоді одняв не для фріців, – пирхнула бабця в сірій хустці. – А я вчепилася в ту дурну курку. Я йому

– бери сало. А він мені: «Хер комендант курятини просить!». Я і вчепилася. Хоч би сказав, що... не для хера коменданта... Ще пуги по спині заробила... – почервонівши від сорому, мовила баба.

– От вам бабо, Нимидоро, й урок, – сміялися молодші.

– Та я ж тобі за курку ту кожного року робив корзину. Та й що казати? Тоді не можна було говорити про це. При німцях би не погладили по голівці, а скоріш би зняли з плечей її. А коли совіти вернулися – ніхто б не повірив. Забрали мене тоді і отматав од звонка до звонка. Так що вибачай, Нимидоро, за курку і за те, що вдарив, бо іншого не мав виходу. Вчепилася тоді в курку, наче в тебе віднімають найдорожче...

Стор Савочка радів тоді за діда Фріца, що хоч на останок своїх днів старий поживе в пошані серед людей, і тепер ніхто не буде малювати нацистської свастики на його паркані. Полковник Савочка пригадував обличчя старого, коли той витирав нацистську символіку.

«Як йому тоді було важко? А мені? Що з того, що в мене не склалося особисте життя. А дружина «начепила роги». От старому важко було... ну, побалакають люди трохи і все...

РОБОТА ЗА ФАХОМ

Анастасія, молода приваблива жінка із зеленими очима, довгий час, майже півроку, шукала роботу.

– Це несправедливо, – казала вона подругам. – Он тітка Ольга уже більше десяти років на пенсії, а працює бухгалтером й донині.

– Та що ти? Не турбуйся. З твоєю освітою, знанням мов і комп'ютера – знайдеш, – заспокоювала одна.

– З твоєю зовнішністю, фігурою, жіночими принадами будь-який начальник-мужик на тебе оком кине, – говорила інша. – Тільки будь сміливішою і відкритішою. Одяг зміни. А то в свої двадцять п'ять виглядаєш на всі сорок. І взагалі, ти жінка чи не жінка?

– Та як же воно? У мене чоловік і я його люблю. Я ж не повія якась, – відповідала Анастасія. – Мене найбільше турбує, що ось уже шостий місяць я на шиї у свекрів. Робота потрібна – кров з носа. Щоб вона хоч за сотню миль близько до моєї спеціальності стояла. А не якісь там шури-мури-амури...

Жінка неодноразово заходила до центру зайнятості. Та відповідь чула одну: «Роботи нема!»

Одного дня, втрапивши рештки надії на працю, відчинила євродвері нового ошатного будиночка, що біля озера, й застала у центрі зайнятості велике людське стовпотворіння.

– Що це воно у вас сьогодні? – запитала Анастасія у секретарки.

– Високе начальство приїхало подивитися, як ми працюємо. Та й покупців-роботодавців привезло. Може, й вам щастя усміхнеться.

Сходинками з другого поверху «злізало» безліч жінок і чоловіків. Їх нічого не цікавило. Вони не звертали уваги ні на кого, крім свого шефа і самих себе.

– Здрастуйте, дівчино! – несподівано для Анастасії привітався темноволосий, з невеличкими вусами чоловік. – Шукаєте роботу?

– Доброго дня. Шукаю.

– Поставте її першою в черзі, – попрохав він. – Освіта, я сподіваюся, вища. До речі, Порфирію Євстратовичу, ти казав, що тобі потрібна секретарка....

З натовпу виокремився середнього зросту, білявий, зачесаний направо, з довжелезними пальцями, уже немолодий, але добре збережений зовнішньо чоловік.

Він посміхнувся.

– Та треба ж придивитися до кандидатки. Мені, власне, не просто перекладач паперу необхідний, а фахівець зі знанням іноземних мов.

Після довгого пошуку не знать якоїсь роботи, молода жінка була на сьомому небі од щастя.

– У неї освіта вища, Порфирію Євстратовичу. Каже, що на відмінно володіє комп'ютером, знає три іноземні мови, – проінформувала, між іншим, працівниця центру.

– Це міняє справу. У нас, до речі, звільняється дуже гарний спеціаліст. Переїжджає в інше місто з чоловіком налагоджувати справи філії нашого підприємства, – сказав Порфирій Євстратович. – То ласкаво просимо. Завтра о десятій співбесіда. Я вважаю, з вашими знаннями, талантом, красою – працюватимете у нас. І думаю, не тільки секретарем. Одружені?

– Так!

– Діти є?

– Ще нема. Треба ж якось спочатку налагодити своє життя, побут. Стати на ноги. А тоді, можливо, й про дітей думати, – мовила скороговоркою Анастасія.

Порфирій Євстратович, колишній начальник одного з дорожніх трестів, а тепер власник величезного підприємства, завжди був небайдужим до жінок, особливо до таких юних і вродливих, як Анастасія. Сорокап'ятирічний «Казанова» закохувався неймовірно швидко. Будь-яка жінка не могла перед ним встояти. Так, принаймні, вважав сам. У цьому випадку йому не хотілося змінювати свою найкращу любку і за сумісництвом секретарку. Та їхала зі своїм рогоносцем, Серьожкою Воротніковим, завдячуючи тільки йому. Це він, господар великого підприємства, шепнув на вухо під час полювання своєму однокашнику з університетської лави, а тепер одному з партнерів бізнесу, про цього бовдура і бездару. Та й вона, його секретарка, обіцяла допомагати у справах, бути оком та вухом у колеги-партнера. Власне, він тому й прощався зі своєю коханкою, не полишаючи думок бути з нею. Та тепер же Порфирію Євстратовичу потрібна нова секретарка зі знаннями іноземних мов і комп'ютера. На його думку, ця чорнява із зеленими очима підійшла б.

– А чоловік де ваш працює?

– В Росії на заробітках, – відповіла Анастасія.

– Що ж, приходьте о десятій, – поглянув на свій швейцарський золотий годинник. – Ось вам, так би мовити, перепустка, – подаючи візитку жінці, сказав Порфирій Євстратович. – Про вас буде попереджено. Щодо решти питань – поговоримо завтра.

Анастасія з'явилася на «фірму Порфирія», так називали підприємство цього новоспеченого олігарха, завчасно. Мініатюрна, з фігурою моделі, білявка з карими очима поралася біля своїх шухляд. Вона складала свої речі. Поглянула на прийшлу, зовсім юну жінку.

– Вам чого ? – запитала.

– Мені призначили зустріч. Порфирій Євстратович у себе? – зніяковіла, як перед екзаменатором, Анастасія.

– То ви та дівчина, про яку так натхненно говорив Порфирій Євстратович? З центру зайнятості?

– Так!

– Будьмо знайомі, я Ніна. Уже колишня секретарка, – мовила білявка. – Ви на моє місце. Ми з чоловіком їдемо на нове підприємство, в інше місто. А Порфирій Євстратович після відвідин біржі перейнявся вашою долею. Тим більше, молодий спеціаліст після столичного університету. Хвалився, що добре володієте комп'ютером, знаєте кілька іноземних мов. Здається, Анастасія?

– Так, я Анастасія!

– Яка несправедлива доля. Вчишся, вчишся, а роботи нема...

Ніна оцінююче поглянула на кандидатку на її місце, на одяг жінки. Анастасія помітила цей погляд. Старомодна блузка, чорні недорогі штани, поношені черевики не вражали.

«Цікаво, – подумала колишня секретарка. – Чим вона привернула його увагу? Напевно, вродливим личком, тверденькими цицьками, імпозантним гарненьким задком. Одежина-то – не дуже. Що ж, святе місце порожнім не буває. Здається, Серьожине призначення має на меті й інше. Від мене звільняється кобеляка. Ну, що ж тримайсь, паскуднику. Я тобі зроблю...»

– Ніно Василівно, чому ви не кажете, що прийшла Анастасія Павлівна? Вибачте, що дозволяю до вас так звертатися.

– Даруйте, Порфирію Євстратовичу. Ми заговорилися, – виправдовувалася зло Ніна.

«Знайшов-таки заміну. Скільки свині не кажи: «Не лізь у бажору з лайном. А вона – біжить і хапає», – думала жінка.

Анастасія не звернула уваги на змінену інтонацію в голосі колишньої секретарки, сміливо увійшла до кабінету олігарха місцевого рівня, господаря всієї нерухомості у цьому провінційному місті. Порфирій Євстратович виглядав цього дня чудово. Сірий костюм від знаного столичного кравця, випрасувана ідеально сорочка, модна у період Помаранчевої революції жовтогаряча краватка надавали чоловікові переваг над іншими людьми його кола. До третього туру пан Піколов залишався під біло-синіми знаменами. Та як тільки помаранчевий кандидат отримав перемогу, Порфирій Євстратович змінив колір уподобання. Він один з перших керівників підприємств міста надяг жовтогарячий шалік. Казав усім, що був на Майдані. Навіть у місцевій газеті про це написав. Настя застала його за скачуванням паперових кульок. Час від часу чолов'яга вдихав випари клею. Йому, ще під час роботи в тресті, подобався «Момент». Прив'язаність до цієї хімікалії залишилася й тепер, хоч токсикоманом не був. Просто, коли хвилювався, з'являлася така потреба.

– Що ж вітаю вас, пані Анастасіє. Ми навели про вас довідки. Тому давайте документи. Ви прийняті. Поки випробувальний термін. Цим самим надається вам карт-бланш. Сподіваюся, ви успішно подолаєте перші труднощі нашої нелегкої роботи й залишитеся у нашому дружньому колективі. Із завтрашнього дня розпочнеться ваша праця. А сьогодні, Насте, я запрошую до ресторану «Дика Орхідея». Поки що роздивляйтеся. Ніна вам усе покаже й розкаже.

– До ресторану? – здивовано запитала Анастасія, зрозумівши мету запросин за інтонацією в голосі. – Але я так не

можу. Що про мене скажуть люди? Та й вигляд у мене не для відвідин ресторану.

Порфирію Євстратовичу її спротив подобався.

– Та ви не бійтеся, – запевняв він. – Я всього-на-всього там обідаю. Складете мені компанію. Я не звик сам обідати. Тим більше люблю поєднувати приємне з корисним. Мені про вас, Насте, хочеться більше дізнатися.

Вхід у «Дику Орхідею» платний – п'ятдесят гривень. Порфирій Євстратович не заплатив ні за себе, ні за Анастасію, оскільки був постійним клієнтом. Дирекція «Дикої Орхідеї» в особі олігарха мала надійний «дах». Ні податкова, ні тим більше якась там санепідемстанція не могли що-небудь більш ґрунтовно перевіряти. Один телефонний дзвінок ПЄ вирішував усе. Відповідні державні служби тільки формально складали акти перевірок діяльності «Дикої Орхідеї».

– Доброго дня, Порфирію Євстратовичу! Чого бажаєте? – відразу, як тільки Піколов з Анастасією зайшли до ресторану, запитав офіціант у зеленій лівреї. – Ваші кімнатка й столик, як завжди, чекають на вас. Шампанського й тістечок дамі. Вам дієта сьогоднішнього дня, четверга.

– Так, Мішелю, дякую! І скажи музикам, нехай що-небудь більш душевне, без напругу, зварганять. У моєї сьогоднішньої супутниці свято. Вона має прекрасне, можна сказати, слов'янське, ім'я – Анастасія. Вона сьогодні стала до роботи, – піднімаючись на другий поверх, розпоряджався, наче в себе вдома, Порфирій Євстратович. – Знайомтесь, Насте, це Мішель, господар цього затишного закладу. Це дуже скромна й порядна людина. Як бачите, він у офіціантській лівреї. Показує добрий приклад своїм підлеглим.

– Ви мені незаслужено лестите, – проказав гордовито Мішель.

Кімнатка на другому поверсі з радістю зустріла гостей. Вона

відрізнялася од своїх посестер величною аристократичністю. Паркет, дивовижні, вирізьблені в стінах, фігури людей, оригінали картин в стилі ню підсвічувались яскраво-зеленуватим світлом.

– Це моя колекція, Насте. Як вам той молодик, що обіймає чорняву кралю? – мовив Порфирій Євстратович, вказуючи рукою на одне із зображень оголеного чоловіка з неприкритими геніталіями.

Анастасія мовчала. Вона тільки здивовано розглядала колекцію.

– Цей шедевр я придбав у ще невідомого художника. А тепер його виставки проходять не тільки в столиці, а й у Парижі на Монмартрі. Тим часом, поки молода жінка споглядала інтер'єр кімнатки, непомітно для неї, на столі зі свічками, з'явилися напої та страви. До вух доносилися звуки чаруючої музики. Порфирій Євстратович відкупорив пляшку іскристого, налив у келихи.

– Ну що ж, Насте, давайте вип'ємо за вашу успішну кар'єру, щасливий початок її. Щоб робилося й хотілося, й моглося, – запропонував перше Порфирій Євстратович. Придвинувся до неї... Доторкнувся до рук Анастасії.

Келих напівсолодкого холодного іскристого чомусь подіяв на неї не так, як завжди. Музика, кімнатка – все просто закрутилось у голові. Звідкілясь узялись веселість, невимушеність у думках і рухах. Жінка й недогледілась, як опинилася в обіймах Порфирія Євстратовича. Зі своїм начальником перейшла на ти. Гідність у ній чомусь не пручалася...

Анастасія прокинулася від лоскоту в кінцівках. Біля ніг її лежали й лизали п'яти два величезні собайла-ротфейлери.

– Геть звідси! – крикнула вона. Пси вискалили зуби.

Жінка поглянула на себе й виявила себе роздягнуною. Під тахтою валялися її нижня білизна, штани. Зім'ята блузка звисала із бильців ліжка.

– Боже мій! Що це зі мною? – розпачливо запитувала себе Анастасія.

В очах, наче в калейдоскопі, промайнули день, вечір.

– Усе, може, й добре було б. От тільки собаки... – згадувала вона. Пси після свого господаря справляли «четверту нужду» не із суками, а з нею.

У двері кімнатки хтось постукав.

– Хто там? Не заходьте, будь ласка. Не можна! – крикнула жінка, поспіхом одягаючись. – Господи, це я? Пішли геть, пси!

Із-за дверей почувся голос офіціанта-господаря:

– Анастасіє Павлівно, це я, Мішель. Ми зачиняємося. Порфирій Євстратович просив не турбувати вас, поки ви відпочивали. Я почув, що ви прокинулися, й тому дозволив собі спитати. Ви добре почуваетесь? Нічого не потребуєте?

– Ні, дякую! Господи, невже це зі мною сталося? – плачучи, говорила до себе Анастасія. – Гидотні пси. І він такий же...

– Вибачте за настирливість, Анастасіє Павлівно, ви добре почуваетесь?

– Відчепіться! – викрикнула жінка. – Я добре почувуюсь. Хвилиночку, я зараз йду, Мішелю... От тобі маєш, дурепо, роботу, – лаяла вона себе. – Вітаю, Анастасіє, ти стала повією олігарха. Он і твоя перша зарплата... А ще цих дурнувятих псів...

На столику, біля пляшки з-під шампанського, зеленіли недбало кинуті американські гроші. Жінка згорнула удвоє банкноти й поклала їх до свого ридикюлю. На дні пляшки ще залишався напівсолодкий напій. Анастасія відпила трохи. У голові запаморочилося. Вона мало не впала від болю внизу живота.

Анастасія перемогла болісні відчуття й направилася до дверей. Поглянула на псів. Ті вискалили зуби й хотіли, було, накинутися на жінку. Та вона, наче вгадала їхню думку, встигла зачинити за собою двері. Внизу живота продовжувало нити. Молодій жінці хотілося близькості з будь-ким.

– Так он воно що! Це наркотик...

Анастасіє Павлівно, ви вже прийшли? – запитав Порфірій Євстратович, як тільки та з'явилась у кабінеті. – Як почуваетесь?

– Паскудно! Я не запізнилася?

– Ні! Заходьте. Тільки візьміть блокнот.

Анастасія повернулася до приймальної за ручкою і записником, не зачиняючи за собою дверей.

– Перше, зателефонуйте на фірму «Паритет» і домовтеся про зустріч експертів наших підприємств. Друге, наберете на комп'ютері листи усім нашим закордонним партнерам. Перевірте переклади на англійську і японську, – диктував Порфірій Євстратович. – Якщо хтось буде дзвонити, кажіть, що мене нема. Я на виїзді. Тільки після вашого повідомлення я сам вирішу, що робити – телефонувати чи ні. А зараз приготуйте кави. Я думаю, ви складете компанію.

Його слова, інтонація не нагадували про вчорашню пригоду в «Дикій Орхідеї».

«Наче нічого не сталося, – думала вона. – Такий же зібраний, тактовний. Звертається на «ви». Якби не наркотик у шампанському і п'ятсот доларів і чортові ротфейлери. Інтелігент».

– А ось це візьміть, – сказала Анастасія. Вона поклала на стіл ті п'ять купюр, які вчора залишив їй Піколов, та етикетку з-під шампанського.

– Що це ви мені поклали? – запитав Порфірій.

– Це гроші, які ви вчора забули. А це етикетка з пляшки шампанського, у яке ви підсипали наркотичну речовину, котра... Ви скористалися моїм станом і пустили псів... Це огидно.

– Я? А де я їх забув? Не пам'ятаю, хоч убийте, – посміхаючись, промовив шеф. – Вибачте, але це, напевно, ваші гроші. Я знаю, в якому ви матеріальному становищі. Це ваш заробіток. Щодо етикетки. Пані Анастасіє. Вам що, не сподобалося? Це не наркотик, а всього-на-всього суперовий стимулятор сексуальної активності з Китаю. Попрошу вас, Насте, про це не запитувати. Я

вам відповім. Склад речовини ви можете перевірити у будь-якій хіміко-біологічній лабораторії. І виявите, що це не страшніший за розрекламовану віагру, тільки для жінок. Вас налякала звичайна настоянка з трав Південно-Східної Азії. Мої ж хлопчики, казав Мішель, полюбили вас. Попри вашу теперішню войовничість, сподобалися й вам вони.

– Але це огидно, мерзотно... Це збочення. І я вам не по...

– Звичайно, ні. Ви моя кохана жінка. Гроші – це компенсація за ті місяці, роки нужди, котрої ви зазнали в житті. А щодо сексу, вибачте, повторюсь, це теж компенсація за нездатність вашого чоловіка у ліжку, не кажучи про матеріальне забезпечення. Зробіте усе, що я загадав, – сходите на базар чи краще в крамницю, й придбаєте більш пристойний одяг. Не вистачить – додам.

– Дякую, Порфирію Євстратовичу. Але взяти не можу їх. Удома питатимуть, де я стільки грошей узяла. А ще, якщо цей засіб, котрий ви застосували, не наркотичний. То чому він так діє? Я не хочу його застосування. Це негідно з вашого боку, не кажучи про ваших ротфейлерів, – слізно прохала Анастасія. – Знайдіть іншу.

– Мені іншої не треба. А щодо грошей – скажете. Що то аванс, позику взяли у кредитній спілці. І давайте працювати. І щоб я про це востаннє чув од вас. Одне обіцяю, я більше не застосовуватиму засіб, якщо ти погодишся бути моєю при першій же потребі. Я тебе кохаю. Відповіси мені тим же – ні в чому не матимеш нужди. А зараз нам з вами, Анастасіє, треба заробляти гроші, щоб не мати, вибачте за повтор, нужди. А моїх песиків вам все-таки доведеться полюбити. Зрозуміли, Насте?

– Так! – відповіла вона, пригадуючи з острахом їхні морди.

– І ще одне. У п'ятницю залишитеся після роботи на дві-три години. Допоможете мені у справі... Розберете архів. А ще для вас буде сюрприз.

Порфирій Євстратович посміхнувся і поглядом вказав на долари, які лежали на столі. Анастасія забрала зелені банкноти. Вона довгенько переминала їх у кишені. Їй не хотілося брати цих

грошей. Обпалювало єдине слово – «повія». А ще вона ненавиділа його псів. Колись, дуже давно, ще навчаючись в університеті, дівчата з її групи промишляли цим у Києві. Пропонували і їй заробляти таким чином на життя. Та вона не змогла переступити той кордон. Тим більше не розуміла збочень. Вважала, що сексуальні задоволення можна отримувати й без них. До свого чоловіка Анастасія зустрічалася з хлопцями й займалася сексом. Але щоб брати за це гроші? Ніколи! Заробляла перекладами, уроками, писала контрольні роботи, реферати. Інколи вона їздила на побачення зі своїм однокласником, навіть тоді, коли була одружена. Їй хотілося тепла й кохання, хоч у нього не дуже вірила. Сімейне життя з чоловіком не складалося. Постійний брак грошей та відсутність роботи у неї і в нього неодноразово призводили до скандалів, нехай невеличких, але все ж... І тільки свекри підтримували, наче доньку, брали її сторону. Матеріальні проблеми накладали свій відбиток і на їхні стосунки. Десь поділися ті почуття, притупилися бажання, пристрасть, що мала перше до нього. Сашко, звичайний собі хлопець, ніколи не цікавився станом її душі. У ліжку Анастасія не відчувала того задоволення, що останньої ночі з Піколовим. Їй хотілося мати зі своїм чоловіком не механічний болісний секс, а щось більше. Принаймні таке, яке мала минулої ночі.

«Тепер же я повія, коханка олігарха та його псів. Фу, як огидно, біс би його взяв. І Саша заїхав на ті прокляті заробітки. Я залишилася сама», – думала молода жінка.

Але думки про це швидко вивітрилися з голови, як тільки пальці доторкнулися до клавіатури комп'ютера. Робота на ньому, з іноземними текстами, просто захопила. Та Порфирій Євстратович не нагадував про останній день праці.

– Анастасіє, ви не забули, що сьогодні лишаєтеся перебрати архів? – запитав ще зранку начальник.

– Ні, не забула. У мене вчора свекруха захворіла. Вона у лікарні. Нехай би іншим разом... архів.

– Ви можете зараз відвідати свою свекруху в лікарні. Але після шістнадцятої попрошу лишитися. Це наказ. Ви за це отримуете і гроші, й задоволення, – мовив олігарх. – Ми з вами про це вже говорили. Не будемо повертатися до цього.

Жінка з кабінету шефа вийшла ошпареною.

«Що робити? – лунало повсякчас у голові. – У мене ж чоловік. Нехай не такий вдатний, як він, але ж мій законний. Ну, нехай пошукає іншу. Я йому після роботи скажу. Тоді я була під дією засобу, алкоголю. От він і його ротфейлери й скористалися...»

Робота цього дня не ладилася. Навіть комп'ютер не приніс такого задоволення, щоб вона змогла забути про шістнадцяту годину. Про це нагадував і таймер на дисплеї. Анастасія, було, зібралася йти геть, як Піколов вийшов зі свого кабінету. Сів за її стілець.

– Ось погляньте, Насте. У вас помилочка в тексті, – промуркотів Порфирій Євстратович.

– Де? – залишаючись на місці, спитала Анастасія. – Порфирію Євстратовичу, я хочу знову повернутися до розмови. Те, що було у мій перший робочий день. Мені не хочеться... – слізно вкотре просила вона. – Я вдячна вам, що ви переймаєтеся моєю долею. Я готова працювати по шістнадцять годин на добу й виконувати будь-які ваші розпорядження. Але це. Ні! У мене сім'я, чоловік.

– Котрий ні на що не здатний. Послухай мене, дівчинко, – перейшов муркотіти на «ти». – Я з тисячі вибрав тебе. Думаєш, я не знайшов би спеціаліста. Знайшов би. Але мені потрібна тільки ти. Дурепо, коли б я не мав почуттів до тебе...

Піколов підвівся. Узяв її руки в свої й припав до них.

– Я зателефонував Мішелю. І він привезе моїх хлопчиків.

– Але це огидно. Збочення. Я не хочу їх, – квилела Анастасія.

– Це не збочення. Просто я люблю моїх песиків. Люблю й тебе. Ти ж мені відразу сподобалася. Ще в центрі зайнятості, – узявши її, маленьку, тендітну, похапцем в обійми, цілуючи шию, ямочку біля пишних грудей, муркотів Порфирій Євстратович.

– Не треба, – просила Анастасія. – Не треба. Відпустіть...

Жінка відхилялася від його ласк. Та тіло, що уже довгий час не відчувало чоловічої сили, піддалося, благало іншого. Її руки уже не відхиляли Піколова від себе, а розстібали гудзики на сорочці. Уся вона тремтіла від бажання. Десь же підсвідомо хотіла втекти від начальника, кляла саму себе, думала про свого чоловіка...

– Петровичу, біжи в контору. Тебе до телефону кличуть! – викрикнув, виглянувши з кабіни автомобіля, вусатий напарник.

«Хто б це міг?» – думав Антон Петрович Лісовський, посвілий занадто рано, уже немолодий чоловік. Це Афганістан посріблів йому голову, коли втратив своїх побратимів у один момент. Він навіть не міг зрозуміти, що трапилося, як це сталося. Вибухова хвиля відкинула старшого сержанта Лісовського. Відбувся синцем та гулею. Група ж, яка складалася з тридцяти чоловік, загинула повністю.

– Жіночий голос. Напевно, якась дама серця, коханка. Ще каже мені, дружина захворіла. Мовляв, Василівно, запиши на аванс. Бачу, Петровичу, бачу... – жартувала повненька бухгалтерка.

– Та ідіть ви до біса! – сердито лайнувся він, беручи слухавку в руку. – Алло! Я слухаю вас.

– Це Антон Петрович? – почулося зі зворотного боку.

– Так, це я!

– Мене попросила зателефонувати ваша невістка.

– Що з нею, власне, сталося? – сторожко запитав чоловік.

– Ви нічого не думайте, Антоне Петровичу. З Настею все, можна сказати, добре. Ви знаєте, де вона працює?

– Звісно, знаю. Хороша робота. Вона вже не сподівалася за спеціальністю щось знайти. Дякувати Богові й Піколову, що пощастило їй...

– Це не телефонна розмова. І я хотіла б з вами зустрітися, поговорити. Вирішується доля вашої невістки. Коли я зможу побалакати з вами тет-а-тет?

– В обідню пору...

Думки про Анастасію обсіли Антона Петровича. Йому не вкладалось у посивілу голову, що могло статися. Адже у Насті від них не було таємниць.

«Робота прекрасна. Нічого іншого не бажав би. Воно, може, і Сашко десь би прилаштувався. А то заїхав, Бог один знає куди, аж в Анадир. Господи, що ж сталося?» – роздумував чоловік, поспішаючи на зустріч із незнайомою жінкою.

Вони з дружиною Анастасію прийняли, наче доньку. Син про одруження повідомив якось зненацька, нежданно.

– Навіщо, тату, нам те весілля здалося? Ви он скільки років прожили без нього. Від бучного гуляння ми не станемо краще жити, – казав Сашко, знайомлячи їх з Анастасією.

Весілля все ж відбулося. Доволі скромно. З боку нареченої майже нікого, бо від народження сирота, – одна університетська подружка та вчителька з інтернату. Не обійшлося тоді й без, нехай невеличкого, але скандалу. Настин однокласник надіслав з Італії двісті євро. Сашко приревнував до цих грошей, і весілля мало не зірвалося, якби не він.

– Ви Антон Петрович? Це я вам телефонувала, – звернулася до нього світловолоса в темно-зеленому брючному костюмі жінка, коли той опинився на зупинці біля банку. – Я – Ніна, колишня секретарка Піколова. Я не працюю в нього. Мого чоловіка, не без участі Порфирія, перевели в інше місто. Дозволив очолити одну з його фірм. Тому поки що живемо і тут, і там. Мені спочатку, чесно кажучи, не сподобалася ваша невістка. Думала, провчу сучку. Буде знати, як зманювати чужих коханців. Та бачить Бог, вона невинна. В цьому винуватий Піколов.

– Ви хочете сказати, що Настя і Порфирій Євстратович... Цього не може бути. Вона порядна жінка. Це наклеп! – викрикнув чоловік.

– Це правда і, можна сказати, ні. Ви зрозумійте, Настя ні в

чому не винна. Вона й далі кохає вашого сина. Це Піколов примусив її до злягання.

– Але чому вона не розповіла нам? – спитав, здивований таким поворотом подій, Антон Петрович.

Він пригадав один з вечорів, коли Настя, повернувшись з роботи, зачинилась у кімнаті й увесь вечір проплакала. Тоді він спитав у неї: «Що сталося?» Невістка нічого не відповіла. Послалася на те, що скучила за Сашком. Наступні дні сум і замисленість не полишали її. Тепер же Настині сльози відкривали для Лісовського іншу таїну.

– Він спочатку підпоїв її зіллям з Китаю, а потім залякав...

Про псів Ніна вирішила не говорити. Про це просила її й Настя.

–...Грошима розплачується з нею за такі послуги. Тільки мені вона призналася і то випадково, – вела далі білявка. – Я Настю вколола. Мовляв, як тобі живеться з Порфірієм. Обізвала її хвойдою. Вона ж розплакалася. Насилу бідолашну заспокоїла. Я перед цим, було, вирішила зателефонувати дружині Піколова (ми з нею близькі подруги) й розповісти про походеньки вашої невістки. Але коли зустрілися й поговорили з Настею, вирішила допомогти. Допомогти і їй, і вам, і самій собі, і, можливо, майбутнім жертвам можновладного Казанови. У нас з Настею визрів план. А допоможете реалізувати його – ви.

– Але як я зможу допомогти? Після такого, напевно, шлюб із моїм сином розпадеться. Посудіть самі, якби вам розповіли, що у вашого чоловіка коханка.

– Щодо мого чоловіка – він має любовку. І це в нашому колі нормально. Йдеться про Настю. Вибачте, Антоне Петровичу, вона сирота. А у нашому колі її просто з'їдять. Без зубів нічого робити. У неї нікого, крім вас і вашого сина. Якщо ви її кинете, то хоч у воду, хоч у петлю або на панель. Ви, я думаю, цього не бажаєте. Пожалуйте її. Христом Богом прошу. Настя сподівається на ваше розуміння й прощення. І ще одне, це залишиться між

нами. Ваш син не повинен навіть здогадуватися, бо на відміну від вас – дуже ревнивий...

Чоловік у масці й камуфляжному костюмі застав Піколова з Настею на гарячому. Порфирій Євстратович тримав молоду жінку в обіймах і роздягав її. Невідомий ударив палицею по його голові. Той утратив свідомість. Коли Порфирій прийшов до тями, боліла не тільки голова, а й вивернута в іншу сторону права рука. Нервував. Хотілося понюхати клею й побачити своїх псів. Насті біля нього не було. На ліжку сидів чоловік у масці.

– Прийшов до тями, паскуднику? Зробиш що-небудь проти неї – капець тобі і твоїй репутації. Хоч білобриса сука не все розповіла, я знаю про ротфейлерів. Узнаю, що ти їх так використовуєш – уб'ю. Усьок? Одягайся. Відвезу в лікарню, – кинувши тільки штани на одному гудзику, прокричав невідомий у камуфляжі...

Піколов сидів у власному автомобілі, але вперше за два роки не керував своїм шестисотим «Мерседесом». У голові паморочилося не стільки від болю, як від думок. За кількадесят хвилин авто олігарха опинилося біля лікарні.

– Хто ти? – допитувався Порфирій Євстратович у незнайомця. Невідомий – ні пари з вуст. Допоміг «постраждалому» зайти в кабінку ліфта, натиснув на відповідну кнопку. Ліфт пішов угору. Та за мить зупинився. І тільки тепер незнайомиць скинув свою маску.

– Та я тебе!.. З-під землі дістану! – викрикнув Піколов.

– Діставай! – спокійно промовив той. – Ні Насті, ні мене ти не побачиш. Як не побачать і ті людиці, котрим вона довірилася, Лісовські. Вони її із-за тебе, падлюки, виставили за двері. Навіть свекор, хоч і добра він людина, не зміг пробачити і зрозуміти.

Незнайомиць знову натиснув кнопку. Ліфт цього разу дійшов до визначеного поверху. Менше ніж за хвилину олігарх опинився біля дверей хірурга.

– Порфирію Євстратовичу, що це з вами сталося? – спитав

лікар у маленьких окулярах, як тільки той переступив поріг травмпункту.

– Та впав!..

– Упал, потерял сознание, очнулся – гипс, – жартувала поінформована медсестра, побачивши олігарха без нижньої білизни. Тіло прикривали нашвидкуруч одягнені штани, застібнуті лише на один гудзик. В очах присутніх зламаний маленький тракторець блискавки збільшився до гігантських розмірів й смішно розгойдувався між ногами Порфирія Євстратовича...

ОСТАННІЙ ВАГОН

– Ти хто? – запитав янгол у душі.

– Я недавно була дівчиною. Ще сьогодні вчилася у ліцеї. А дві години тому стояла за кафедрою аудиторії й читала вірші. Під останнім вагоном вантажного поїзда знайшла свою смерть.

Я живу, я терплю свої болі,

Я сьогодні помру, і...

Залишиться

Гострий розчирк моєї долі...

Ці рядки мого твору були прочитані за кілька годин до фатальної миті. Це як передбачення. Я не мала й гадки, що ці рядки про мене. Я витала над тілом, од якого – майже нічого. Смерть його наступила миттєво. Мій мозок не встиг і збагнути. Про що він думав-гадав, уже не пам'ятаю. Та одне знаю, я не хотіла так рано йти. І все через останній вагон...

Я того дня їхала додому. Мені тоді чомусь стало сумно. Колеса поїзда перестукували в такт моїм невеселим думкам. Я споглядала за своєю сутністю буття. Холодно. А хотілося тепла, гарячого, не спекотного торкання сонця. Страждала від нерозуміння і са-

мотности. «Завтра буде інакше, – так я роздумувала над своїми проблемами. – Наступний день зітре сьогоднішні емоції і відчуття». Але спогади про ту дорогу, останній вагон і перестукування коліс залишилися надовго у моїй пам'яті...

З ним я познайомилася того дня випадково, в тій же електричці, в тому ж вагоні.

Якраз по-сусідству грали в карти. Запросили й мене. У повітрі пахло пелюстками рожевих троянд і червоних гвоздик. А ще гарячими пірижками з м'ясною начинкою й слабоалкогольними напоями.

– Пиво, вода, горішки! – викрикував неголений молодик, тягнучи за собою візочок валізки-кравчучки.

– Мо, пива?! – запропонував раптом один з гравців, який пас очима мене.

– Та ні, я не п'ю.

– А є «Longer»?

– І цього не п'ю! – відповідала я.

– Та ти не бійся. Це всього-на-всього сік. Зігрієшся.

Далі я чомусь не противилася. Бо й дійсно було холодно. Аж зуби цокотіли. Тільки не знала, що то був за холод. Перший ковток соку з градусами обпалив мої губи, а потім і все моє тіло. Я швидко сп'яніла й насилу втримувала голову на плечах як у прямому, так і переносному значенні цього слова. І втратила її. Забачивши мій стан, він підсів до мене. Торкнувся моєї руки. Гаряче, як пляшка «Longera», опалила. Хотілося втекти, зійти, бо й зупинка моя промайнула у вікні цього вагона. Здавалося, я приклеїлася до нього, наче шмат заліза до магніту.

– Мені треба зійти, – прошепотіла я йому, пориваючись бігти в тамбур. – Я, здається, пропустила свою зупинку.

– Зійдемо на моїй. Вона наступна.

І дійсно, хлопець заходився допомагати мені підвестися. Закинув на одне плече мою, а на інше свою сумки. Потім не пам'ятала, як я опинилася з ним у його кімнатці. А далі... кожної п'ятниці

після занять зустрічалася й кохалася у своєму щасті. Кажуть, щасливі є егоїстами. І це правда. Я обманювала своїх батьків. Летіла до нього ранішою електричкою. Поверталася знову назад і їхала додому. Та одної п'ятниці я заночувала в нього. Марно батько виїжджав за мною. Мене не було. Я цілу ніч кохалася. А під ранок мені приснився сон. Моє весілля і останній вагон поїзда. Я їхала у весільну подорож.

Так і сталося. Я щаслива, життєрадісна, замріяна у нову зустріч з коханим, поїхала назавжди останнім вагоном вантажного поїзда.

ПАДІННЯ ЯБЛУКА

Яблуко впало, зірвалося з гілки. Чи підніме хто-небудь його?..

Упали небо й земля, впало сонце так низько. Впав Христос, несучи на Голгофу свою деревину. І не знайдеться силача, щоб підняв од Спасителя хрест. Бо силач не прийшов, не залишив своєї ниви.

На колінах рачкуємо й живемо, підніматися важко. Ох, натерли до крові коліна свої. Впав і я. Слово честі. Не можу піднятися поки. Хто ж підніме усіх і мене, зокрема? Ні, не вірю я в це, що піднімемося всі. Ми рабами живемо й помremo у неволі, бо не знайдеться Мойсея. В Україні моїй люди стали, мов звірі. Моляться всяким божкам, та не моляться Богу. Повзають, скиглять, проклинають Творця, забуваючи, що вони Його діти.

Упав багач і злидар. Тільки другий повзе за натрудженим злотином своїм. Мільйони піднятися із колін не дають жадібним товстосумам.

Упав учитель і лікар, мати, батько, сестра і брат у пошуках кращої долі. Й не піднятися їм вже ніколи. Впав поет і пісняр, давно загубивши натхнення і ліру. Щось мурують вони на папері. Та не те.

Прокричав хтось колись: «Ідоли пануть!» А попадали ангели Божі. А ті перші і не думають падати знову і знову. Впали марк-

си, ангельси, леніни й царята-генсеки вожді. А разом із ними попадали ми, в декадансі натерли коліна до крові. То коли ж ми, браття мої, підніматися будем? Ніколи?!

– Ну, а діти?

Теж ростуть на колінах. І ніхто, і ніщо їх сьогодні піднімати не буде. Бар-ресторан та ще всяку гидоту часто бачать вони, і не видять ні сонця, ні неба. Бо попадали ми й боїмося піднятись сьогодні.

...Яблуко впало, відкотилося стоверстово. І не хоче ніхто підійняти його, бо під деревом люди збирають.

FALL OF AN APPLE

*(Переклад Вікторії Нікітіної.
Корекційні правки – Сніжани Уманець)*

An apple fell down, broke down from the branch. Will anyone pick it up?..

The sky and the sun both fell. Jesus Christ fell, carrying his wooden burden up to the Calvary Hill. And no man strong enough can be found to ease Jesus from his cross. That man never came, he never left his field.

We are crawling through our lives; it is too much effort for us to stand up. Our knees are bleeding. I fell down, too. Upon my word. I cannot stand up, won't make it for now. Who will straighten all those, standing on their knees? Who will straighten them and me, after all? No, I don't believe it. Don't believe that we all will ever be up. We are going to die captive; there is no Moses to come for us. People are more like wild animals here, in my Ukraine now. Worshiping a string of idols, they forgot their prayers to God. Crawling and whining, they curse at the Creator, and the fact that they are all His children slowly fades from their memory.

Both the Rich an and the Poor man fell. The latter, though, strains after his pained penny coin. Millions of those poor men keep the Rich on their knees, pinning them to the ground.

Both a Doctor and a Teacher fell, a Mother, a Father, a Sister and a Brother in their desperate search of a better life. And they will never be up again. A Poet fell and a Songwriter fell, too, having lost an inspiration and a bell lyre. Their hands are attacking paper with some distinct, yet wrong, lines.

Someone once exclaimed: «Idols will fall!» But it was an Angel who fell instead. Idols are not going to fall. However, all Marxes, Engelses, Lenins and petty princes – General Secretaries – fell. And we joined them in that fall and that fading, bruising our knees. So, when, Brothers, are we going to stand up? Never?!

What about children?

They are growing on their knees. And this cannot be helped by anybody, with nothing. They are fading in bars and restaurants and other dirt, deprived of the sun and the sky. We fell. And we are too scared to stand up today.

...The apple fell down and rolled miles away from its tree. No one wants to pick it up, because people are looking for apples under the trees.

НАСТЯ

– Тобі, доню, ще вчитися й учитися треба. Я життя прожила...
– мовила до Насті мама.

А їй, зрозуміла справа, не шістнадцять років. А вже позаду шість років навчання в університеті та вже другий рік на своєму хлібі. А влітку праця в Польщі. А мама все ж прожила досить складне життя. Колись досить давно, ще до народження Насті, залишилася сама її мати. Якраз по закінченні медучилища залишив її з пюзом коханий. Хотіла, було, робити аборт. Та лікарі на-

відріз відмовилися робити цю операцію. Термін вагітності був уже більше п'ятнадцяти тижнів. От і з'явилася на світ тоді Настя, її єдині надія і сподіванка на майбутнє. Сама ж Валентина, так звали маму дівчини, вже вирішила не виходити заміж. Хоч протягом життя їй могло посміхнутися жіноче щастя. Вона таки вся гарна з себе. Усе при ній. Не один жевжик в райцентрі облизував губи при появі на горизонті Валентини.

Удалася вродою у неї й Настя. Світло-русяве волосся, губи соковиті, посмішка чарівлива. Не дівчина, а соковита ягідка. Та й після закінчення магістратури університету зустрівся і її чоловік, здавалося, по розміру й параметрах, як казала її подружка Оля з гуртожитку. Та видно – не судьба. Розводяка вже був той – дівчат і молодих жінок продовжував «лускати», як гарбузове насіння. Якось і Настю за клубом приловив, що насилу вирвалася з його обіймів тоді. Погодилася зустрічатися з ним. Бо воно ж як без хлопця дівчині після двадцяти трьох? Ніяк! Настя подобалася багатьом: і вільним, і красивим. Та проте, після кількох близьких зустрічей з ним, вирішила піддатися його вмовлянням та таким ласкам неочікуваним... І можна сказати, усе пішло б за планом цього «жевжика», так дізналася мама. А вона, Валентина, не хотіла повторення своєї долі дівчині. Вона прислідила за Настею, куди та кожної п'ятниці по приїзду з роботи, з обласного центру, біжить.

– Ах, ти лахудра малолітня!.. – кричала тоді мама, коли Настя нафарбувала губи, навела очі і хотіла тихенько шкробнути до коханого. – Ти, що не знаєш, що то за лобур. Не одну в селі трахнув. І не останню тебе захотів... Питаю тебе. Було щось у тебе з ним?

Настя розчервонілася, зі сльозами на очах стиха ледь чутно промовила:

– Нічого!..

– Дивись мені! Усі коси повидираю, як взнаю...

Настя тоді не ослуhalася матері. І вийшло взаправду – той ло-

бур, не дочекавшись дівчини, «кинув палку свою» в іншому місці. Так і розлаштувалося її коханнечко-зітханнечко.

Та цього разу мама все ж не права. Настя випадково залишила відкритою на комп'ютері свою сторінку в мережі, і мама прочитала повідомлення. Такого вона не могла пробачити навіть мамі. Вона прочитала меседжі від людини, чоловіка, старшого від Насті майже вдвічі. Та в неї з ним нічого, крім дружби, батьківських тепла і любові... «Як вона могла? Я ж її люблю. А вона?.. Не довіряє...»

– Я життя прожила. А у тебе ще молоко на губах не обсохло...

Настя мовчала. Сльоза скотилася по щоці у дівчини. Вона розуміла, що мама її любить й оберігає...

НІЧ З КАТЕРИНОЮ

*«Якби мені до рук – скрижалі Доли,
Я розписав би їх по власній волі!
Із світу вигнав би всі смутки, болі...»*
Омар Хайям

Її звали Катериною. І вона дивно тоді в ніч на сьоме грудня з'явилася і так несподівано зникла. Наче й не було. Дівчата в кімнаті про неї до того не відали й ніколи після тої ночі вже більше її не бачили. І все ж про неї, незвичайну гостю, пам'ятають у невеличкій кімнаті гуртожитку філологічного факультету...

– Ітак, дівки, у вас у кімнаті цей тиждень житиме ще одна дівчина, – сказала Миколаївна, комендант гуртожитку. – Вона навчається на заочному. Прошу любити і жалувати.

«Цього ще не вистачало...» – однаково, майже одноголоссям подумали усі три студентки.

Білявка в довгій сукні окинула довкола. «Так! Чудово! А Миколаївна молодець, що підселила сюди. Довго доведеться працювати з цими пихатими дівульками. Он та повненька любить ласувати усяким вуличним їством. Ось і зараз від неї пахне біляшами і чісбургерами. А ця, що в зеленому байковому халатику, усе розповідає своїм сусідкам, що мала багатьох хлопців, така бідова з ними. А насправді сама ще жодного разу не мала стосунків з протилежною статтю. Начиталася усяких дурниць в глянцях та книгах на кшталт «Емануель». А ця? Тиха й скромна, а насправді бісеня з пекла...»

Зелені очі новенької блиснули на всіх трьох. Холодом обпекло спину дівчат.

– Де моє ліжко? – спитала новенька. – До речі, я Катерина, Катя.

– Нам то що з того?..

– Та ви не ображайтеся. Мене підселили до вас. І я від того теж не в захваті.

Розмова все ж не клеїлася. Дівчата мовчали і тільки скося поглядали на новеньку.

– Ми тут тобі не довідкове бюро. Сама бачиш, де вільно, – мовила бідова.

– А ти, Света, не кіпішуй.

– Ви подивіться, вона знає, як мене звати. Може, й решту знаєш? – відповіла бідова Света.

– То – Танька, – Катерина показала рукою на прихильницю фаст-фуду. – А то Настя...

– І відкіля інформація. Ми з тобою «вконтатах» і «однокласниках» не знайомі.

– Секрет! Мій секрет!

– Ти диви! Яка Магі Харі з ФСБ, ЦРУ і Моссада вкупі взята. Ти давай, колись! – вела далі Света.

– Та то, напевно, Ніколаєвна злила про нас всю інфу. А ти тут, Светко, паришся, випитуєш у неї. Всьо просто, – мовила тихо-

ня Настя. – Ніколаєвна все й виклала за пляшку шампусіка чи коробочку цукерочок «Мішка на Севере». Так! – кольнула у вічі Катерині дівчина.

– А хоч би й так. Та я знаю про тебе таке, що у твоїх подружок повіки розширяться до розміру блюдечка твого синього кавового сервізу!..

– Ану, розповідай про Настю. Перевіримо...

– Вона надає ескортні послуги. Спілкується за гроші з багатьма мужиками. Думаєте, за що вона живе, коли профукала стипендію. А має тільки мамку, яка отримує півтори тисячі пенсії...

Настя почервоніла і не могла видати нічого з вуст у своє виправдання. Вона піднялася й хутенько вибігла в сльозах.

– Ну, гаразд! Насько, вернись скажи, що це брехня й неправда. А про мене що скажеш?

– А ти теж не та, за яку себе маєш, Светко. Ти тут дівчатам бляси вішаєш, що в тебе хлопаків від Львова до Києва. А не маєш жодного. Учора ти розповідала дівчатам про пригоди з мажором, про якого начиталася в отому глянці, що в тебе серед паперів курсової. Ти показувала дівчатам кавалера, з яким ти навіть й незнайома. Скануєш фото з журналу і фотошопиш з собою.

Светка вискочила в коридор як ошпарена. Танька аж пирхнула від такого.

– А ти чого пирхаєш, Танюшо? Про тебе теж є конфіденційна інформація. Те, що ти любиш фаст-фуд – ні для кого не є секретом. Ти мрієш схуднути. Та це неможливо поки що, бо це така у тебе залежність. А ще твій коханий Михайло, з яким у тебе призначене весілля, зраджує тебе з твоєю подругою. Через свою невпевненість і жреш фаст-фуд.

Дівчина завмерла й дивилася в одну точку. Тетяна не знала, що й сказати у відповідь.

– Кажи, звідки ти знаєш про нас. Те, що Михайло зраджує, я здогадувалася вже досить давно. Бо я не красуня з такою вагою в центнер і більше. Та все ж вигідний наречений. Наші батьки

мають спільний бізнес. А те, що з Томкою! То – ні. Що Наська працює в ескортній фірмі, я знала, бо сама вона «розкололася», коли я побачила в неї кілька соток доларів. А от Светка подивувала. Давай розкажуй!

– Та що казати? Якщо я вам розкажу про себе – не повірите, – мовила спокійно Катерина.

– Після того, що я почула про себе й дівчат від тебе... Я, принаймні, повірю.

– Ну, то я Катерина-чарівниця. Та сама. На честь якої в давні часи проходили ворожіння й гадання у передріздвяний період. А ще мене звати Дівана або Діана. Я богиня дівочої цноти. А так я Катерина, тезка святої Катерини. Ви ж мене можете звати по-різному. І Катьою і Діанкою. Те, що я про вас повідала – нікому не розкажу.

– Та це неймовірно... Хоча мені колись, ще в дитинстві, моя прапрабаба розказувала, як вони ще до першої війни ворожили в ніч на день святої Катерини. Тому, як це не дивно звучить з твоїх вуст, повірю.

– Ну, то клич дівчат! Будемо чарувати. Сьогоднішня ніч найкраща для чарів...

Таня вийшла з кімнати й побачила, як Настя заспокоювала Свету. Дівчина ніколи не бачила, щоб та коли-небудь бачила сльозу на обличчі в дівчини. Сьогодні ж Света була, як та мокра курка.

– Тебе теж виперла новенька своєю правдивою розповіддю? – запитала Настя, побачивши дівчину. – Так, я заробляю гроші в такий спосіб. Але я не повія, повірте. Там усе інакше. Згадайте старий американський фільм «Красуню»... Я тільки розмовляю з тими чоловіками. А щоб щось інше? Ні!

– Не виправдовуйся, Насько. Вона про нас знає, бо вона богиня дівочої цноти. Її ще звати Діана. Мені прапрабаба ще в дитинстві розповідала. Буде гадати й ворожити нам... І то є правда.

– Та ти шо! Не може такого бути. Це казка, міф, – трохи заспокоївшись, але ховаючи очі, мовила Светка. – Я ж, дівчата, чого

така, бо бережу себе для нього одного. А в теперішньому світі, як і завжди було до цього, дівочою красою хочуть володіти поза волею самої дівчини. А тобі, Танько, про що повідала богиня?

– Та ви й так знаєте. У мене вага. Люблю цей фаст-фуд. А ще я заміж виходжу. Теж знаєте. Томка, сучка, спить з Михайлом. Підсунулася під нього. А я до весілля вирішила – ні-ні! Батько як визнає, що він, гад пархатий, таке витворяє, порішить його. Та й Томку закатає в асфальт.

– І ми маємо вірити цьому всьому?

– У нас іншого виходу нема, принаймні. Сю ніч ми десь маємо ночувати, а не тут в коридорі бути. Тому йдімо в кімнату.

Коли дівчата відчинили двері кімнати, світло було вимкнено. Натомість посеред столу стояла величезна миска з водою, по краях якої горіли свічки та стояв образ Спаса. Замість білого плаття на Катерині-Діані була прозора світло-бірюзова сукня, на голові вінок.

– Я вас уже, дівчата, зачекалася. До ворожіння готово все. Кожна з вас має дати щось дороге вашому серцю. Ти, Таню, обручку давай. Свето і Насте, не маючи ще її, можете й інші речі дати. А саме хустинку, колечко, стрічку, сережку, хрестик. Кладіть біля миски. (Дівчата одна за одною поклали названі предмети.) До них ми повернемося пізніше. А зараз беріть свічки й тримайте над водою. Нахилийте над краєм, щоб віск стік у воду. Й кажімо тричі такі слова: «Не дуйте, вогні пекучі, зі муравного жарнічка, а возгорісе воскова свічка перед дивовижним Спасом-образом!»

– Не дуйте, вогні пекучі, зі муравного жарнічка, а возгорісе воскова свічка перед дивовижним Спасом-образом! – повторили слухняно дівчата.

– А тепер подивимося, що кожній випало. Таню, починай.

Дівчина виловила свою воскову скульптуру й поклала на свій край стола.

– Здається, на яйце схоже, – проказала дівчина. – І що воно означає?

– Яйце є стародавнім символом таємничого, прихованого. У тебе величезні страхи щодо Михайла. А яким чином його подолати, дізнаєшся трохи згодом. Після дівчат. Насте, що в тебе?

– У мене вийшли маленькі горошинки. А ще листок дерева.

– Горошинки – то гроші. А листок – заздрощі людей. Щодо нареченого, то він у цьому й наступному році, певно, що не з'явиться.

– Отакої?

– А що думала! В ескорті чоловіки жонаті й влаштовані. У цій кімнаті заздрисниць нема. Значить там, на роботі. Тепер твоя черга, Свето!

– А у мене, здається, дзвін! – вигукнула вона. – Та такий рівний, наче вилитий...

– От і добре, що він такий. Матимеш добрі вістки. А про що – перейдімо до іншої частини гадання-ворожіння. З вашого дозволу, я візьму ваші тарілки.

– Так бери! – в один голос сказали дівчата. А Таня подала їхні три тарілки.

– Тепер попрошу вийти на хвилику з кімнати. Я покладу якусь річ під кожну з них. То виходьте.

Дівчата вийшли й зашепотіли за дверима:

– І як воно? Щось воно непевне це ворожіння, – мовила Света.

– Зате цікаве, – мовила у відповідь Таня. Вона була всує вірною. Довіряла всіляким гороскопам, передбаченням.

– Заходьте! – почулося з-за дверей. Дівчата слухняно зайшли до кімнати. – Вибирайте тарілку кожна. Таню, давай ти перша.

Дівчина підняла свою тарілку. А в ній – стрічка.

– Заміж ти цього року не вийдеш, розстанешся з Михайлом.

– Круто! Після такого, за нього – ніколи! А як же обручка? – спитала Таня.

– Ще не вечір! – посміхнулася Катерина. – Тепер ти, Свето!

Світлана перевернула тарілочку. На столі лежало колечко.

– Вітаю, дівчино. Скоро покинеш ти дівочий клюб. Зустрінеш ти свого мачо. Правда, не з глянцю. А все ж матимеш за ним усе.

– Ух ти! Нічого собі! – вигукнула радо Света.

– Сильно не радій. Попереду у тебе велика праця, щоб сподобатися й закохати в себе. Під лежачий камінь вода не тече. Та й потім, щоб утримати його...

– Я зрозуміла. Усе в моїх руках, – сказала дівчина.

– Отож! Тепер ти, Насте. Піднімай свою долю.

Дівчина впевнено підняла блюдце. А під ним – хустинка. Поглядом спитала у ворожки.

– Буде багато сліз у вас, Анастасіє. І все із-за грошей. Тобі слід подумати. Чи варті ті гроші, що матимеш того болю. Чи, може, ну їх... Ти постарайся знайти інше заняття.

– Ого! Насте, я ж тобі казала неодноразово, що кидай цю справу. Це добре, що ще таки добре, що ті зустрічі з чужими мужиками так закінчуються. А то?.. – недвозначно натякнула Таня.

– Тепер, Таню, щодо обручки. Її тут уже нема!

– Як нема! Де вона?..

Дзвінок Тетяниного мобільного розбудив усю кімнату гуртожитку.

– Танько, йолки-палки! Ти знов на беззвучний режим не поставила свій айфон! – спересердя в один голос кричали дівчата. – Напевно, знов твій Михайло дзвонить.

Дівчина натиснула на відповідь. На зворотному боці почувся чоловічий голос:

– Ти що, здуріла, що повернула обручку?

– Ні, не здуріла, Михайле. Якщо ти спиш з Томкою, то й далі спи... – й натиснула на відбій дзвінка. Поглянула довкола. Ліжко в їхній кімнаті було вільним. – Дівчата, мені наснилося чи що приверзлося. Нашої новенької нема.

– І справді, нема. Значить, то був сон, наш спільний сон з Катериною-Діаною, – мовила з сумом Настя. Вона ще раз поглянула на свої зароблені «зелені». – Напевно, що відмовлюся від такого заробітку. Краще влітку поїду у Польщу на полуницю. А ти, Свето!

– Та ну вас!.. – буркнула дівчина, роздивляючись на своєму безіменному пальці правої руки перстень. Він виблискував блакиттю неба.

Десь за стіною включили радіо. Диктор повідомляв: «Сьогодні сьоме грудня... Цього дня шанують великомученицю Катерину. Вона була дочкою правителя Олександрії. До неї сваталося багато наречених, але дівчина всім відмовляла... Цього дня дівчата ворожили на суджених».

– Дівки! А хто у вазу поставив три гілочки вишні? – запитала Таня.

– Не я! – в один голос сказали подруги...

ЄДИН

У нашому селі один мужик зостався. Воно то не єдин. Лишилися Ликеркини хлопчаки. Їм по дванадцять років. А ще дід – сто-річний Панкрат. Він ще пам'ятає панів з панщиною та ще часи, коли не було залізниці в райцентрі. Не лишилося мужиків, бо на фронт забрали в сорок першому году. А ті, що лишилися при німцях: молоді і завзяті, до Германії поїхали. До останку мужиків вигребли уже в сорок третьому, коли совітьська влада вернулася. Прийшла комісія, покрутила тоді і хлопчаків, що ледь пушок біля носа почав пробиватися, і статечних дядьків. Їх без оружжя одправили на переправу через Дніпро. Усіх тоді побили. Жоден не повернувся додому. Лишився один Іван, бо був кульгавим. Тому й не взяли його до війська. Воно до війни таке сопливе ходило.

Сватався хоч до якої-небудь. Та ніяка порядна жінчина не хотіла біля нього й стати. І щоб він поганий та лихий чолові'яга був. Так, ні! В чарку вельми не заглядав, не палив тютюну. І хазяїн нічого собі був. Та з нами, бабами, не велося йому. Так і жив собі нежонатим, бобильом, на краю села.

Та пройшла війна. Й лишився він тільки з дідом Панкратом та хлопчачами Ликериними. Бабам і молодицям важко без мужиків. Не через роботу. Бо в роботу за чотири годи війни втягнулися. І вже нічого не почім. І орати, і сіяти, і молотити, і навіть будувати. Усе могли баби. А от діла такого – зробити дитя? Ні! Не отримується ніяк. Як ти не старайся і не парся. Тут треба мужик. Хоч маленький, хоч нікчемний, без рук, без ніг, але мужик... Щоб той його апарат працював безвідмовно. Без мужика цієї роботи не зробиш.

Мужика свого бачила у цій справі не більше трьох разів. Бо в сорок першій годі забрали його. Не дав Бог життя нам вкупі. Не вернувся додому з війни. Після повернення совітів отримала похоронку на нього. Загинув під Харковом. От і надумалася я до Івана прибігти вечірком. Я ж ладна молодиця. Усе при мені: і цицьки, і задок, і передок нівроку. Петро, чоловік мій, до війни так мене ласкав, так любив. Та не вийшло з дітками. Бо час треба був на це. Не хочеться вік у самоті вікувати. А я молода, весела. До всякої роботи не лінива. А що вже з хлопами балакує... Тільки дай мені. Ото поїду в райцентр. І на того гляну, й на того. Та вони не мої, чужі. Не з нашого села.

Ну то взяла одної неділі паляницю, шматок торішнього сала. А ще пляшку самогону й пішла. У хаті його не світиться. Страшнувато, звісно, йти до нього за такою поміччю. Та той страх перемагається іншим страхом – майбутньою самотністю на схилі літ. Треба йти! Не з города ж виписувати якогось там бахура. Іван все ж свій. З нашого таки села. Коли ж підійшла до хати ближче. І, було, зібралася постукати у скло, коли чую стогін. Я то відразу

здогадалася, що то за шум був у хаті в Івана. Принишкла я. Мені, молодій, було цікаво, хто ж це був в Івана. Коли стих шум за вікном, рипнули двері. В жіночій тіні я впізнала Пріську. Вона теж солдатка-вдова. Не вернувся муж її з війни уже в сорок третім году. Потонув у Дніпрі. Якось мені стало жаль себе. «Що ж це я після неї буду. Не хочу й не буду. Проживу якось», – порішала я. Та наступного місяця я знову зібралася до Івана йти. І теж вечірком. Підходжу знову я до хати. І що ж? Чую те саме. Заглядаю у вікно. Бачу їхні тіла. Розпашілі, гарячі. На місці тої себе уявила... Бачу, вже впоралися. Молодиця встала, вдяглася. Направилася до дверей. «Хто ж така? – думаю. – Чи не знову Пріська? Ні! Не вона». Тільки на вулиці і впізнала. Наталка – сусідка моя. Теж вдова-солдатка. Сама така красива, повновида, хоч картину малюй. Що тут маєш робити? Постояла я так, вагаючись, з пів години. Подумала, погадала. А тут чую: господар обійстя вийшов. Певно, що проти вітру зібрався. Поглянула я тоді на місяць і зорі й прожогом в хату. Скинула з себе одіж. І, ну, – під кожуха повністю голісінька. Лежу, тремчу, чекаю. Коли являється Іван. Поглянувши на кожуха, приліг він до мене. Общипав, обмацав мене всю. Та й заходився своєю справою мужичу робити. Ох, і давно ніхто мене не мав. Я теж все старалася, щоб йому догодити...

На ці побачення ходила безліч разів, поки не відчула себе важкою. А на весну, після Благовіщення, я мала двійню: Василька й Марусю. І не я одна. Наталка й Пріська також мали діток. Кажали люди в селі, що з Іванового сім'я багато на світ білий народилося. Хоч він єдин був у селі мужик, не рахуючи сторічного діда Панкрата й хлопчаків Ликериних...

ЛЮБОВ ЗЛА...

Я матір'ю-одиначкою стала після дев'ятого класу від чоловіка, років на десять старшого. Ще не здала я й першого екзамену, як дізналася я, що «залетіла». Він усе говорив одного вечора, неочікувано впіймавши мене на вулиці увечері, коли поверталася з дискотеки, що закохався, коли я ще ходила до першого класу. Заламав він мене тоді вперше. Піддалася. І я йому повірила. Сподівалася на любов подібну до описаної у фільмі «Ті, що співають в терні». Та він не отець Ральф, а я, хоч і намагалася бути Мері, та нічого з того не вийшло. Мою вагітність виявила мама. Вона побачила, що куплені три місяці тому прокладки лишалися не розкритими. Хоча до цього у ті дні мене просто заливало. Мати відразу кинулася до лікарки Анни Петрівни. Та, після оглядин мого живота, похитала головою і сказала:

– Я бачу по Саші, що вона цілком здорова. І, здається, Валюшо, ти станеш скоро бабцею...

– Від кого, сучко? – зашипіла, мов кішка, на мене мама. Мама нещодавно була клієнткою Анни Петрівни, народила братика в тридцять вісім років. І тут я подивувала усіх такою «радістю».

Я мовчала. Як сказати це їй, що я вже четвертий місяць бігала до нього після школи в його майстерню. І там віддавалася йому.

– Але ви провірте, може, це вікова затримка. У підлітків таке буває, – мовила до нас Анна Петрівна.

Мама, як ошпарена, мовчки вискочила з кабінету гінеколога. Вона тягнула мене в лабораторію, сподіваючись, що вердикт Анни Петрівни не підтвердиться. Та, на превеликий жаль, діагноз Анни Петрівни підтвердився. Я вагітна. І уже пізно було щось вирішувати. Термін перевалив третину, шістнадцять тижнів. Вдома, через таку okazію, був величезний скандал. Чи не найбільше був розлючений батько. Він витягнув з металевого сейфу мисливську рушницю і все бігав від гаража до хати, і в зворотному напрямку.

– Уб'ю суку! – кричав він. – Кажі, хто тебе спаскудив?

Я мовчала і тільки ковтала сльози. Це був найдовший день мого життя. Заспокоєння прийшло в хату, коли батько, поглянувши на годинник, заспішив на нічну зміну.

– Оце прийду зранку додому, щоб тебе в моїй хаті й близько не було, проститутко, – крикнув він наостанок. – Куди хочеш, туди і йди!..

Я розплакалася ще сильніше. Та проте швидко заспокоїлася, бо прокинувся малий. І мама подалася втішати до його кімнати. Я ж зібрала свої речі в рюкзак. Поклала на багажник свого спортивного велосипеда й подалася ночувати до бабусі, мами батька. Наступного дня і мама, і батько прибігли до баби й знову розпочалася «вистава». Обоє кричали, матюкалися. Я за свої неповні шістнадцять років не чула таких слів від них ніколи. Батько поривався бігти знову за рушницею, хапався за сокиру. Я ж, як партизанка на допиті в гестапо, продовжувала мовчати. Бабуся теж мовчала. Та, вислухавши доводи батьків, яка я потаскуха, сказала:

– Зовсім дитину загнали.

– Вона дитина? – продовжував кричати батько. – Дитина – Сашко, а не вона...

– Та, дитина, дитина... Хто ж вона ще? Не робіть гвалту. А спокійно спитайте: «Хто?» Уже з цієї ситуації один вихід – народжувати. Строк уже великий. Та й лікарі не рекомендують першу вагітність переривати. А ще не дай Бог щоб щось не зробила з собою... Не женіть коней... Уже, що сталося, те сталося. Після бою руками не махають...

Слова баби Галі дещо заспокоїли матір. І вона вже спокійно поглянула на мене. Ще за інерцією продовжувала сичати. Та злі прокльони зникли. Батько теж притишив свій монолог. Він ще поривався скинути зі штанів шкіряний пояс і дати мені виляски з наминачкою.

– Вона скаже, – ще раз повторила бабуся. – Ви йдіть додому. Я тоді подзвоню вам...

Наступного дня я не знайшла у своєму ранці невеличкої записної книжечки. Туди я записувала свої думки. А ще різні формули з алгебри і геометрії. І це мене дуже засмутило й насторожило. Та нікуди було діватися. Сьогодні треба йти до школи. Бо з алгебри контрольна перед екзаменами. Та я не боялася, що не пригадаю ті математичні формули. Я їх знала назубок. Лякало мене інше. В блокноті були записані думки про нього. Мрії про щасливе життя вкупі. Я не називала його імені, щоби передчасно не виказати його. Я ж йому обіцяла, що ніхто не дізнається про наші стосунки. Моя ж вагітність внесла свої корективи. Я цього ж насправді не хотіла. Та ще в такому віці. У записах і малюнках моїх усе виглядало безневинно. Подумаєш, якась романтична вигадка дівчати. Усе звичайне. Нічим не різниться від інших моїх однокласниць. Казка про Попелюшку й принца. Тільки в різних інтерпретаціях.

– Ти в школу? – спитала мене бабуся.

– Да! – відповіла я, намагаючись не дивитися їй у вічі. – Сьогодні у мене контрольна з алгебри. Ви не бачили мого блокнотика. Я там формули всілякі записую і... – затнулася на «і» я.

– І що ще?

– Та всілякі там дівочі записульки. Ви ж у юності теж вели щоденники?

– Вела! От тільки...

– Що тільки? Не вагітніла, баб?..

– Та всяке і в наш час було. І я теж, як і ти, як тепер говорять, залетіла, – мовила бабуся. – Тоді мій коханий прийшов з армії. Точніше із флоту. Красивий такий був. Закохалася у матроську форму. А він поматросів і бросів. Повний ажур вийшов, коли я сказала матері про затримку. Ото було. Розбите мотовило я й зараз пам'ятаю на своїй спині. І це не те, що ти чула останній тиждень від батька і матері. Зараз до «зальоту» ставляться більш терпимо, ніж у той час, коли була у твоєму віці. Трохи побалакають люди. Батьки полаються ще якийсь тиждень-два. А потім зми-

ряться, живуться з думкою, що доведеться батькам твоїм стати дідом і бабою. А мені у мої неповні шістдесят – прабабусею. Ти не переймайся цим. Все буде добре. От тільки скажи мені, хто ж батько твоєї майбутньої дитини.

– Поки що не можу. Я потім, – сказала я.

– А записник твій я бачила, як мама ховала собі в сумочку. Як же ж ти без нього?

– Та нічого, вправлюся й без нього на контрольній.

– Ну, дивись. А то я сходжу додому і візьму його в неї.

– Не треба, баб!..

Я не могла дочекатися закінчення навчального дня. Час від часу поглядала на годинник мобільного. І не звертала уваги на зацікавлені погляди дівчат. І як тільки прозвенів дзвінок, я мерщій подалася на колишній колгоспний табір. В одному з гаражів й працював він. Ремонтнував автомобілі своїх односельців й приїжджих. Та «поцілувала» замок. Неподалік топтався дідусь Панас років під сто.

– Ти до Славіка? Поїхав він сьогодні, – сказав дід.

– А скоро буде? – спитала я.

– Ой, доню, краще не питай. Поїхав зовсім. Склав своє причандалля у свій мікроавтобус і причіп й двинув у невідомому напрямку, – мовив старий, розглядаючи мене. – А я бачу – в тебе проблеми великі...

Я вже не чула слів діда. Від сліз і розпуки я не бачила куди йшла. Не хотілося жити. Кинув, нічого не сказавши. Поїхав. Кинув той, на кого мала сподівання, що не залишить мене у цей скрутний час. Я впала на землю й розридалася... і втратила свідомість.

Я прокинулася від доторку бабусі до моєї руки. Біла палата вражала.

– Сашо, тебе довго шукали. Й таки знайшли. Три дні на землі сирій пролежала. Спасибі діду Панасу. Він хоч і підсліпуватий вже. Рятував тоді мене. А тепер ще й тебе. А ти? Що ж ти так з

нами? – лопотіла вона. – Батько з мамою заходили. Он бананів й апельсин принесли...

Я мовчала. Торкнулася рукою свого живота. Все при мені.

– На місці, на місці. Мало не втратила ти своєї дитини. Тобі не треба перейматися нічим. Ну кинув, ну поїхав. Щоб він і не вертався ніколи, – лаяла його баба Галя.

– Але ж я його люблю... – схлипуючи, промовила я.

– Любов, доню моя, зла...

СТАРИЙ ДУБ...

Старий дуб їх пам'ятав. Молодих чоловіка, жінку і їхніх трьох дітей. Вони вже вкотре біля столітнього велета гралися в хованки...

– Володю, дай мені руку востаннє, – просила помираюча молода жінка.

Темно-русявий чоловік слухняно взяв руку своєї дружини. Володя припав до її руки вустами. Йому вірилося й не вірилося, що це відбувається з ними. Ще три місяці тому нічого про хворобу не говорило. Та горе впало зненацька. Вирок лікарів просто пронизав свідомість. Вирішив розповісти все дружині. Вони вдвох виплакалися того вечора. Й прийняли рішення йти до кінця. Дітям вирішили повідати після того, як усе звершиться. А воно вже ось.

– Я зараз йду від тебе. І ти вільний тепер, – мовила ледь чутно до Володимира дружина. – Я знаю, що ти любиш мене. Та проте доля, видно, така. Ти молодий чоловік і тобі треба...

– Про що ти говориш, Женьо. Я ж їх не кину до смерті. І ти зі мною будеш завжди, – крізь навернені на очі сльози мовив Володимир.

– Ти пам'ятай про наших діток. Не ображай їх. Я знаю, що не образиш. А інші можуть, – сказала Женья. Вона затихла на

пів хвилини. Володимир же продовжував тримати її руку. – Але і тобі треба, щоб була якась розрада. І я це розумію... І вельми не побивайся за мною. Посміхнися мені, як ти вмієш. Востанне, можливо, побачу тут... Саме за твою іронічну посмішку я й покохала тебе. Пам'ятаєш нашу зустріч першу. І як ти посміхався тоді до мене. В одну мить було вирішено, що ми будемо разом.

– Пам'ятаю! – прихилившись до руки дружини вустами, тихо мовив Володимир.

– У першу мить... Я ще не вірила, перевіряла. І мені, здається тепер, що втратила цілий рік, – яскраво засвітилися її карі очі. – Не треба було тих перевірок і випробувань, що я робила. Усе було вирішено відразу в першу секунду нашої зустрічі. Ці наші десять років пролетіли швидко і радісно. І мені хотілося б їх продовжити. Але не судилося...

– Я люблю тебе, – простогнав чоловік і втратив свідомість. У мареві він побачив поле. Свою Євгенію, дітей. А ще старий дуб. Той самий дуб, за який любила ховатися його дружина. Вона показала цю місцину й закохала його в неї. Виїздили на вихідні в їхню місцину і влітку, й восени, і навіть взимку, коли лежали сніги. У маренні Євгенія заховалася за дуба. І Володимир бачив, що вона за деревом. Та коли спробував, було, віднайти Женю, не знайшов дружини...

Він прийшов до тям, коли його хтось штовхнув у плече. У палаті нікого. На годиннику хвилинна стрілка лишалася майже нерухомо. Рука Євгенії ще тепла, але вже не жива. Поглянув на дружину. Вона посміхалася до нього. Така близька і така вже далека. Бо відійшла. Закрив їй очі. Й натиснув кнопку медсестри. Та за пів хвилини з'явилася й прикрила долонями обличчя.

– Ну, як тут наша хвора? – спитала, посміхаючись, світло-волоса жінка, коли зайшла до палати. І завмерла, побачивши у ліжку небіжчицю і Володимира, який стояв нерухомо. – О, Боже. Женя!.. – розплакалася.

Біля покійниці вже крутилися санітари.

– Як житимеш далі? – спитала жінка у чоловіка, втираючи сльози.

– Та як житиму, Яніно, питаєш? Як і раніше. Дім, діти... Євгенія, – відповів чоловік.

– Про що ти говориш? Євгенія?.. Та ти ж тільки-но похоронив її. Вона померла, Володю. Вибач!

– Та не вибачайся, Яніно. Євгенії нема – це на твою думку. Вона ось тут, – рукою показав на груди Володя. – Зі мною вже повсякчас. Вона одна у наших з нею трьох дітей. У Світланки і Саші, найменшенької Наталочки.

– Та то зрозуміло, Володю. Але ж ти сам залишився. Без жіночої підтримки.

– Я не сам. Зі мною, повторюю ще раз, Євгенія. І ми справилося з усім. Я ж справлявся, коли вона злягла. Я ж невідлучно з нею був. Справлявся ж. Яніно, ось діти мають прийти зі школи сюди. Добре, що вони вчора попросилися. От тільки Наталочка мами не бачила вчора. А тут ще температура в малій піднялася вночі. Викликав «швидку». Та як тільки приїхали лікарі, температури не стало. Навіть нагримала лікарка на мене, мовляв, хибний виклик. Що воно було. Не знаю. Може, то мені здалося чи що.

На невеличкому столику задзеленчав телефон.

– Алло! Це Євгенія Павлівна? – почулося зі слухавки.

– Ні! Це її чоловік, Володимир.

– Це вихователька з дитячого садочка. Ваша донька впала і втратила свідомість. І нам довелося викликати «швидку», – продовжувала говорити жінка на зворотному боці. – Та ви не турбуйтеся. Вона при тямі. Я з нею зараз. То тільки запалення легень. І все вже добре.

– Як? В якій лікарні Наталочка?

– У першій міській дитячій. Ви тільки приїдьте зараз. Бо часу в мене нема. У мене ж, крім вашої дитини, ще група. Ви ж розумієте мене... А ще краще, щоб ваша дружина приїхала, бо тут, у цій палаті, тільки мамочки. Я чекаю на неї, – мовила вихователька.

– Ну, що там сталося? – спитала Яніна.

– Наталочка в першій міській дитячій лікарні. Ти ж, попрошу, збери речі Женіни і, що треба тут, попідписуй за мене. Малих, як прийдуть, відправ додому. На таксі ось гроші. А я побіжу до Наталочки...

– Ну, нарешті я когось дочекалася, – мовила темноволоса жінка в окулярах, коли побачила чоловіка.

– Вибачте! Корки. Як вона, моя Наталочка?

– Спить. А чому Євгенія Павлівна не приїхала? – спитала вихователька. – Я ж вам по телефону казала, що тут тільки мамочкам можна лишатися. Татам не можна.

– Не змогла приїхати, – з притиском мовив Володимир. Йому не хотілося говорити правду про дружину. – Дякую вам за Наталочку. Їдьте. І щоб вам не пертися через пів міста в громадському транспорті, я викликав таксі.

Навпроти, на сусідньому ліжку, про щось говорили малий хлопчик років семи з мамою. Володимир не чув. Присів навпочіпки, узяв невеличку ручку дівчинки. «Як вона схожа на Женю. Така ж рука, як у неї. І дихає так само...» – розмірковував чоловік. Вихователька в окулярах ще якусь мить постояла й попрямувала до виходу. Замість неї на порозі з'явилася повновида медсестра.

– Що здеся проісходіт, молодой человек? – з порога палати спитала вона. – Мужчинам в палаті не можна. Тільки жінчинам, мамочкам. Дзвоніть жінці й кажіть, щоб вона приїхала до малої.

– Не може вона приїхати... – мовив Володимир у відповідь.

– Ну, мужчина, я вам переказувала. Нельзя, значить нельзя. По інструкції не положено. Токо мамочкам можна. Ну, на крайній случай, бабушкам. І то по разрешенію завідувача відділення. Дзвоніть жінці. Нехай приїжджає.

– Ну, не може вона приїхати, бо... – слово «померла» застрягло в горлі Володимира. Й він не мав сили вимовити його. – Не може вона приїхати...

– Ну, тоді я викличу охрану і вас попросять. Та він п'яний. Набрался вже, – кричала медсестра, відчинивши двері. – Олександро Миколаївно, викликайте охранника. Тут посетитель розбушувався.

– Що тут відбувається? – з'явившись у палаті, спитала підстрижена під хлопця лікарка.

– Я нічого не розбушувався. Я сказав, що моя дружина не може бути біля малої. І все. Пані неправильно мене зрозуміла, – почав виправдовуватися Володимир.

– Ну, в нас інструкція така. Чоловікам, і вправду, не можна. Тому прошу покинути палату.

– Євгенія не може бути тут, – говорив тихо чоловік, – не може. На його очі навернулися сльози.

– Не може!

– Кличте охоронника, Маріє Михайлівно! – голосно наказала лікарка.

На ліжку зайорзалася мала. Розплющила свої, як у матері, карі оченята

– А де мама? – спитала дівчинка. – Я ж ось бачила її. Вона приходила до мене. Її сиділа поряд.

– Мама?.. Тут була? – спитав Володимир.

– Так, татусю!

– Мама переказувала, що вона тебе любить. І неодмінно приходитиме до тебе, – мовив крізь сльози батько.

– Де вона зараз?

– Бозя її сьогодні покликав до себе, серденько.

– Молодой человек немедленно покиньте наше заведение. Мужчинам по инструкции не положено, – кричала медсестра.

– Ви що, так і не зрозуміли? – втрутився в розмову подорослому малий світло-русявий хлопчина. Він, хоч і був зайнятий грою на планшеті, але увесь час спостерігав за дорослими. – У дівчинки цієї сьогодні мама померла.

– Тогда нехай зове бабушку, – не вгавала медсестра. – По інструкції не положено. Тільки мамочки. Охранник, виводі папашу. Не то позвемо поліцію.

Охоронник підійшов чоловіка й почав, було, тягти Володимира до дверей, як на його шляху, піднявшись зі своїх ліжок, стали стіною на захист хлопчина і його Наталочка.

– Не чіпайте мого тата, – кричала мала. Дівчинка на це витратила усі свої сили. А від того впала просто під ноги охоронника. Він же продовжував тягнути Володимира.

– Не чіпайте її тата! – вторив малий. Він щосили вдарив планшетом здорового охоронника. Гаджет розлетівся в друзки...

Старий дуб продовжував до себе манити Володимира з дітьми. Гарна хованка для гри в жмурки. Із-за дерева показалася Євгенія. Вона посміхалася й махала рукою. Мовляв, я тут, біля вас. Коли ж приблизилися до дерева, Євгенії не було.

– А я знаю, де заховалася мама, – сказала Наталочка батьку, сестрі й брату. – За нашим дубом.

Набігла невеличка хмаринка. Закрапав дощик. Та сонце у надвечір'ї яскраво блиснуло, так що навіть старий чорний дуб яскраво запалав вогнями. Та за кілька хвилин яскравість зникла. А на пів неба сонце подарувало веселку. Володимир прокинувся. Відчув, як мала зайорзалася в ліжечку. Розплющила оченята.

– Тату, мама тобі вітання передавала, – мовила мала й знову заснула. Палата спала. Тільки великий місяць дивився у вікно.

«Треба спати. А то завтра ще з похоронами возитися. Моя б Євгенія справилася б з цим в два рахунки. Добре, що Яніна взялася допомагати А то... – роздумував Володимир. Він поглянув на сусіднє ліжко. Хлопець теж спав. – Та й у майстерню треба заїхати. Нехай зроблять малому планшет. Я ж обіцяв, що полагоджу. А якщо вже ні, то куплю новий...»

Схилився знову над ліжком своєї донечки. Почав провалюватися в сон. І знову в маренні-сні виринули їхні місцина й старий дуб. А Євгенія весела й жива. Вона продовжувала ховатися за старим дубом.

ФУЖЕР

*Проводжала мати сина у солдати,
Молоду невістку – в поле жито жати.
Йди ти, невістко, в поле жито жати,
Йди ти, невістко, в поле жито жати
Та й не повертайся до моєї хати.*

(українська народна пісня)

Вона чекала на дзвінок. Та його все не було. Спочатку, було, винуватила вона його, котрий клявся у щирому коханні. Та з часом розувірилася, що все те, що він говорив, всього лиш, як казала її подружка, «вішання локшини» на її дівочі вуха. І вже сама нікого не винила, крім самої себе, що довірилася вкотре лише словам, а не справам. Чи чула вона пропозицію руки і серця? Звичайно, що ні! Тільки – «Потім, потім!..» Тепер же вона відчула в собі нове життя. Треба щось з цим робити. Але що? Їхати додому з пузом не хотілося, бо знала, що по голові її не поглядять. Буде скандал. Та що там скандал. Дівчині не хотілося турбувати цим своєю бабусю. Бо в неї хворе серце.

Дівчина знову попробувала ще раз набрати номер. І в слухавці замість уже звичного «абонент знаходиться поза зоною досяжності!» почула на зворотному боці гудки. А потім і довгоочікуваний голос:

– Алло!

– Анатолію, це Людмила телефонує тобі. Не впізнав, – почала вона говорити.

– Ні, впізнав. Бо номер з ім'ям твоїм висвітився, – сказав Анатолій.

Дівчину це подивувало і вона зраділа цьому, що все ж не видалив її номер.

– Я стільки днів, тижнів, місяців надзвонювала. А в телефоні одне і теж – поза зоною досяжності. Ти де був? Чому не дзвонив? Ти забув свою Людмилу? – засипала вона його запитаннями. – Що ж це за робота така в тебе?

– Людочко... Я телефон загубив... Картку відновив щойно. А пам'ять у мене знаєш яка. Я набір цифр просто не запам'ятовую. Вибач, Мило, – виправдовувався на зворотному боці Анатолій.

– Я ж казала – треба записувати, – сердилася дівчина.

– Та вибач. Наступного разу слухатимусь, – весело мовив хлопець. – А ти як?

– Я як, питаєш?.. Мені без тебе сумно. І я страшенно скучила за тобою, Толю.

– Я теж... Скучив... Ці чотири місяці для мене, без тебе, були суцільним атомом.

– Ага, скучив. Ні слова, ні пів слова за чотири місяці. А я... уже не сама...

– Як не сама? З ким?..

– Не сама уже четвертий місяць...

– Хто, Вовка? Чи той! Як його там? Кирило?..

– Ти не зрозумів! Я не сама вже... четвертий місяць... Вагітна я.

– Від кого?.. – запитав Анатолій. У його голосі чувся подив.

– Від тебе, дурнику. Ти ж пам'ятаєш нашу ніч перед від'їздом?

– нагадала Анатолію Людмила. – Гаряча вона була в нас. Пам'ятаєш?..

Хлопець пам'ятав і не раз згадував при нагоді, коли залишався на самоті.

– Пам'ятаю, сонце! Ще й як пам'ятаю!

– Ну, то треба щось робити з цим!.. Я сама... Я одна... – говорила через сльозу, яка здавила горло. І усю її пекла з середини. – Якби раніше, то можна було щось придумати. Але тепер пізно. Розумієш?

– Що можна було? Убити мою дитину? – мовив сердито Анатолій. – Ти що, дурна? Слухай, Люд, я зараз есемескою надішлю номер телефону, адресу моєї матері. Їдь до неї. А я потім... підкачу... пізніше... Якщо нема грошей на дорогу, я скину на картку... Ти тільки напиши номер...

– Та є в мене гроші. Вчора стипендію отримала, – сказала вона. Дівчина не очікувала такого повороту подій. Анатолій, дівчата розказували, був бабієм номер один на все невеличке містечко. Скільки він мав дівчат – не вистачить пальців ні на ногах, ні на руках. А її він впіймав випадково, коли вискочила з гуртожитку. Прохав номер телефону. Та з першого разу не дала. Наступного дня він уже очікував її з величезним букетом тюльпанів. Точніше п'ятдесят одним. У подружки по кімнаті округлися яблука очей від побаченого.

– І хто це тобі? – спитала чорнява Надька.

– Толік!

– Та ти що, подруго! Отой, що вчора тебе «зажав»? Йо-ма-йо! Умереть не встать!

– Той! І що з того?

Людмила не вірила й сама цьому. Та проте тюльпани увесь вечір казали протилежне. Вони не помістилися ні в банку, ні у вазу. Довелося вимивати й відчищати пластмасове відро тоді. Номер же телефону Людмила дала тільки через тиждень після тюльпанів. А потім гуляння під місяцем. Поцілунки. І перший раз... Не хотіла до одруження. Але все тоді сталося, як у тумані. Та й сама на підсвідомому рівні прагнула цього. Дівчина пригадала його випускний і той вечір, що перетворився у незабутню ніч... Наступного ранку Анатолій мав їхати додому. А в неї ще практика й кілька заліків, які через нього таки не склала з першого разу. Він ще якийсь час дзвонив кожного дня їй. А потім зник, наче й не було його в її житті. І вона вже, можливо, б кинула згадувати Анатолія. Та затримка її спочатку збентежила, а потім ще й на-

лякала. Купила тест. Результат – дві лінії. Номер телефону продовжував мовчати. І тільки сьогодні нарешті Толя «роздуплився», відповів їй. І як відповів? «Що можна було? Убити мою дитину?». Вона зраділа з такої відповіді. «Значить, він мене таки любить. І не кинув. А Надька не вірила цьому. Я ж їй казала. Що, може, він утратив телефон. Чи ще щось сталося. По-моєму вишло. Втратив телефон».

– Не бачу логіки. Знов локшина! – зробила висновок подружка.
– Ну, ти подумай. Якщо втратив телефон, то номер швидко можна відновити. Він же, наскільки знаю, родом з обласного центру. А відновити номер навіть у нас, у цьому Богом забутому містечку, як купити шоколадку в супермаркеті. Дурна ти. Знову віриш в його казки. Ти йому говорила, що вже не сама?

– Так!

– І що він? Мовляв, не моя дитина. Ля-ля-ля, тра-ля-ля. Знаю таких. Не одній такій дурній, як ти, говорив. Он, з паралельного потоку говорив-балакав. Сама чула.

– Це ти за Светку. Та вона не з ним одним була. Хвойда вона.

– Та хоч і хвойда, що не дівчина. Кувиркалися вони так днів три. Так що він тобі сказав? – спитала Надька.

– Ось! – показала Людмила повідомлення від Анатолія. – Я поїду до нього додому. А він потім приїде.

– Йопсель-мопсель, оце дела так дела. У лісі здохло величезне. Слон, бегемот. Не віриться. Толян – бабій перший. Це Светка як узнає, серцевого нападу їй не уникнути. І чим ти, Людко, його приворожила. Бляха-муха, ущипни мене. Не вірю!..

– Так, Надь. Це правда. Коли я заїкнулася про аборт, нагримав на мене. Мовляв, ти хочеш убити мою дитину. Не роби цього. І надіслав адресу матері, – посміхаючись, сказала дівчина.

– Ну, це треба замочити, поки не вдрала. У тебе ти казала, що є пузир солоденького. Тобі, звісно, вже не можна, – провела поглядом по животу Людмили Надія. – А от ми з Оксанкою зможемо

замочити завершення доброї справи. А ще й погладити дорогу.

Тоді Надька взялася за свій смартфон й почала швидко набирати текст в соціальній мережі іншій подрузі. За кілька хвилин у кімнаті з'явилася й Оксанка. Білявка з різними кольорами очей (одне око блакитне, інше каре), замотана в червоний шарф. Її ще прозивали одноокою Сью.

– Ти уявляєш, Сью, цій нашій лахудрі, не кожного дня причесаний, поталанило. Толян відгукнувся. Пропав блудник і знайшовся.

– Та ти що, не може такого бути, – пирхнула одноока Сью. – Та він же халамидник і бабій. Стількох трахнув, не перелічити.

– А вона перелічила й переплюнула, – кинула знову оком на Людмилу Надька.

– Завтра наша Попелюшка і страждальниця усіх часів і народів відправляється в далеке плавання. Під крило свекрухи. Тому наповнення «пузира», який довго стояв під ліжком цієї лахудри і переможниці Светки, з твоїми домашніми ковбаскою і сиром та моїми тістечками має переміститися в наші шлуночки. Ти не проти?

– Як я можу бути проти? Я за! Давно у нас не було свята... – відповіла одноока Сью й заходилася діставати з холодильника свої наїдки. – А ти, Надько, діставай фужери, що ми з Людкою подарували тобі на днюху.

– Буде зроблено! – відповіла Надія й залізла на стіл, щоб дістати посуд. Ніжка стола посунулася. Дівчина не втрималася й упала. Але втримала коробку з фужерами. – Йоперний театр, ну просила ж Серьожу налагодить. Так, ні, йолі-палі! «Завтра, завтра!»

– Ти ціла? – спитала Людмила у подруги, швидко підійшовши до Надії.

– Та ціла, ціла. Тримай ось фужери. Не спіткнись і не розбий. А то знов куплятимете, – розсміялася Надія. – Та, ні, давай сюди...

Вона піднялася й вихопила коробку з фужерами. І як тільки відкрила коробку, помітила, що один з фужерів виявився тріснутим.

– Ох, не к добру це! Не к добру... – мовила Сью.

– Багато чого знаєш ти! – сердито відповіла Надія. – Мій фужер, не твій і не її. Ніколи я не думала, що ти така всеу вірна. Хоча від тебе можна будь-чого чекати, Сью. Недаремно ж у тебе різні за кольором очі.

– Та йди ти...

Дівчата тоді чи не цілу ніч «гуділи». І вже закінчилося в «пузирі» вино, а на тарілках не залишилося ні крихти, продовжували говорити усю ніч. Людмила все дивувалася з того, як її подружки вже планували їхнє з Толею весілля. Яке має бути вбрання нареченої. Радили шити, а не купляти. Уже навіть давали номери телефонів відомих їм кравчинь. А ще сперечалися між собою, хто з них буде старшою дружкою, а хто кумою. Полягали майже під ранок...

Людмила не спала тієї ночі, хоч і була втомлена. На столі безпорядок і три фужери. Дівчина поглянула краєм ока на них. У голові стояли слова одноокої Сью про наколотий фужер: «Ох, не к добру це!» «У мене ж все тіп-топ. Це в Надьки може бути погано. То я краще заберу ці фужери собі на згадку про ці минулі чотири місяці», – вирішила дівчина. Обережно, щоб не почули подружки, Людмила склала фужери до коробки й поклала їх до своєї сумки.

– Пора! Вибачте Сью, Надя! Не хочу, щоб ви мене проводжали. Сльози будуть через ці фужери, – тихо сказала своїм подружкам. Ті дружно сопіли у відповідь. – Ну, от і добре, що спите. А фужери ми з Толею купимо нові. А то ці покалічені все ж через мене. До зустрічі, мої любі подружки. Я скоро приїду за вами, як тільки усе вирішиться з весіллям.

Ранкова прохолода навіяла Людмилі спомини про те, як вона не ночувала в гуртожитку. Тоді все відразу змінилося. Навіть повітря було не таким, як напередодні. Цього ж ранку також було все інакше. Дівчина підійшла до каси й спитала про квиток на обласний центр. Касирка позіхнула й відповіла:

– Нема квитків на цей автобус. Просися у водія.

«Та нічого, доїду стоячи. Не вперше, – сказала собі дівчина. – Краще погано їхати, ніж добре чекати».

Мікроавтобус переповнений, насилу втиснулася в нього. Повновидий водій поглянув спочатку на Людмила, а потім на людей. Вона простягла йому купюру за проїзд.

– На жаль, дорогенька, до самого міста доведеться стояти, – мовив чоловік й поглянув на дівчину, ровесницю Людмили. – Ану, встань, кобилко, вступи місце дівчині.

– Чого вступати їй? Я перша зайшла. Хто не успів, той опоздав, – сердито випалила та.

– Будеш у її становищі, й тобі буде місце, – відповів водій. Дівчина знехотя піднялася й поступилася місцем Людмили. – От, тепер порядок.

Мікроавтобус рушив. Людмила не спала ніч і тому відразу, як тільки заплющила очі, провалилася в сон. Марився їй Анатолій. Їхнє весілля. Дівчата. Наповнені ті Надьчині фужери іскристим. Незнайома жінка розбиває обидва. Лишається один, той наколотий. Дівчина хапає його й випиває усе до дна. В роті смак не вина, а гіркої горілки. Колись, ще у класі сьомому чи восьмому, їй довелося спробувати цей напій. Не сподобався, й зареклася ніколи в житті не пити. Од відчуття того смаку дівчина прокинулася. В мікроавтобусі – нікого.

– Це, дочко, вже місто. Автобус мій їде на вокзал. Це влаштує тебе? – мовив водій. Людмила майже не чула. У вухах продовжував дзвеніти бій фужерів. – Ти чуєш чи не чуєш? Автобус їде на вокзал.

– Та почула я. Дякую вам, – посміхаючись, сказала дівчина. Автобус загальмував біля самого центрального входу до автовокзалу. Вийшла. Як часто вона їздила додому з цього вокзалу на навчання! Їй цього разу не треба йти до кас. Підхопила свою сумку з коробкою з фужерами та валізу й неквапним кроком пе-

рейшла до зупинки міських маршруток. «Як добре, що я поспала. А Сью не права. Хоч і верзлося чортзна-що. Усе буде добре. Я це знаю», – помислила вона.

У сумочці задзеленчав мобільний. На екрані висвітлилося ім'я Анатолія.

– Привіт! – сказала Людмила. – Я уже майже на місці. Від вокзалу їхатиму. Кажеш, що всього три зупинки їхати треба. Передзвониш? – Анатолій на зворотному боці поклав слухавку. З перед очей у Людмили не проходило відчуття сну. Що то її жде у новому житті. І що за жінка побила їхні фужери...

– Мамо, – говорив по телефону Анатолій до матері. – Люда – моя майбутня дружина і у неї моя дитина. Прийми її.

– Чого мені її приймати? – сичала жінка.

– Повторюю, мамо, ще раз. Люда носить мою дитину, а відтак і твого внука. Вона хороша, і ти повинна полюбити її. Вирішуйте там все мирно. Без холодних і гарячих війн. Ти зрозуміла, мамо?

Жінка ще хотіла щось сказати, та проте на зворотному боці Анатолій натиснув на відбій дзвінка. Запала тиша. Обидві жінки дивилися одна на одну оцінююче.

«Десь я її бачила, – подумала Людмила. – Тільки де?...»

– Слухай, нечипора анахтемська, лаялася мати, – доки я буду терпіти це все. Після себе не вбираєш. Оце так, дівонько, не знаю що там було у тебе з моїм сином – забирайся геть з мого дому.

– Та куди ж я піду? – питала Людмила.

– А це вже не мої турботи. Ти хто зараз для мене? Ніхто! Невістка? Ні! У твоєму паспорті про це нічого не написано. А сидіти на шії у мене, дорогенька, це верх нахабства. Ти, Маргарито, поглянь на неї, – звернулася до фарбованої дівчини з брекетами. – Приїхало не чесане, не мите, не брите. Ось я і ваше внуча. Я би її не пустила взагалі й до двору. Так Толя подзвонив. Мовляв,

це моя наречена. А зараз він пропав там на чортовому Донбасі і не знає ніхто, де він є. Чи в полоні, чи, може, вже і в живих нема. Будь вона проклята ця війна. Узяла б тих Пугіна і Порошенка за яйця і повісила б на чортовому колесі. Хай би покрутилися разом, – розплакалася мати.

– Та живий він, – тихо сказала Людмила. – У сні сьогодні бачила...

– У сні вона бачила... Ач, яка провидиця! А те, що ніякої користі від тебе, то як?

– Та я вже на дев'ятому місяці... мамо.

– Ти глянь на її. Мамою називає. Очі мої тебе б не бачили. Та не можу все ж виганяти її, обіцяла Толі.

– Та що ви церемонитесь, тітко Валентино. За непричесані куделі її і за поріг, – вставила своє Маргарита. – Ще Толя дякувати буде, що позбулися її. А я поможу вам. Я вже збрала її речі в її чамайдан. Лишилися її побиті фужери дістати з полицки.

– Не треба. Не чіпай їх!

– Ще й як... Я їх поб'ю на її голові в друзки! – кричала Маргарита.

– Та вони їй не треба, Маргарито. Що вона з ними робитиме? Продати вона їх не може – ущербнуті. Та й вони не її, а якоїсь Надьки. Я усе думала, чого вона над ними так трясеться. В общазі з подругами, такими ж проститутками, пили. От і розбили. Невдавно дзвонила одна така собі Надька й питала за фужери. Вона ж сказала, що як Толя вернеться, подарують інші, цілі.

– То й що. Я зараз їх розіб'ю. Нехай купляє сама, а не з Толіком! Сука йохана, – лаялася дівуля. – Ти думаєш, як він вернеться з Донбасу, будеш з ним? Ніколи не буде він твоїм. Моїм він буде і все. Я сказала!..

Фарбована Маргарита схопилася за коробку й давай кидати об стінку один за одним фужери. І тільки той, наколотий, залишився. Людмила встигла вихопити його з рук Маргарити. Та спробувала, було, забрати з рук фужер.

– Залиш їй, доню. Він ніякої вже ціни не має. Треба було не бити посуд. Можна було поштучно продати в нас у магазині, – сказала голосно Валентина.

– Та біс з ними. Ціна фужерів тих старомодних, тітко Валентино, не варта й ломаного гроша в базарний день.

– Іди з Богом, Людмило, – сказала, вже полагіднівши, Валентина. – На ось на дорогу. Усе, їдь... І щоб я тебе біля нас не бачила.

– Та ви що даєте ще на дорогу цій? – кричала Маргарита.

– Даю! Хай їде з Богом. І не вертається, – випхавши валізу за ворота дому, сказала Валентина. – Скандалу-то нам великого на вулиці не треба. Поїхала та й поїхала. Так і Толі скажемо, як вернеться. Усе, пішли. Нам треба приборати після неї.

Людмила уже кілька днів очікувала саме цього. Бо увесь час мати Анатолія натякала, що може вигнати її. Особливо це відчувалося, коли в хаті з'являлася Маргарита. За словами фарбованої дівчини, у них з Толею до неї було палке кохання. Вона все вихвалялася подарунками, зробленими Анатолієм. То показувала перстень, то сережки. А одного разу принесла показати свою мережану, закордонного виробництва, нижню білизну. Комплект подарував їй хлопець. А хіба дівчина, мовляв, перебуваючи в близьких стосунках з хлопцем, не має права прийняти такий подарунок? Звісно, що має. Ще коли Анатолій не пропав на Донбасі, Людмила жалілася хлопцю на всякі там виступи свекрухи і Маргарити. Сміявся він тоді з них і все казав:

– Вам обом треба в мирі жити, а не воювати. Вистачає тут на передку війни із сепарами і росіянами, – говорив до них Анатолій. – А щодо Рити, не бійся. То все в минулому. Не сприймай серйозно її.

Вона мацнула кишеню халата. Телефон її лишився лежати на тумбі. Повернула до дверей обійстя. Натиснула на дзвінок. Та проте ніхто їй не відповів. Хвилин п'ять грюкала в двері. Розплакалася. Сіла на валізу. В руці вона тримала купюру та фужер. Його, як найдорожчу річ, поклала до валізи. Поглянула на бан-

кноту – сто гривень. Далеко з цими грошима не заїдеш. І куди їхати. До свого села не вистачить доїхати. Прохолодний вітер несподівано обпік її. З валізи дістала кофту. Одягла. Стало тепліше.

Людмила йшла довго. Не хотіла витратити грошей на маршрутку. Уже звечоріло, коли дібралася до міста. Внизу живота відчула важкість та мокроту й першу перейму. «О Боже, не зараз!..» Жінка присіла біля огорожі на лавочку й погладила живіт. Мовляв, усе добре. Це тільки перша перейма. А вона перший раз народжує. Тому є ще час дібратися до лікарні. Та тільки вона про це подумала, як уже друга хвиля болю охопила її. «П'ять хвилин перерва! О, Боже!». Важка дорога позначилася на її стані. Вона під час руху не відчувала перейм...

– Мамо, що ти наробила?.. – кричав хлопець у військовій формі. – Ти убила мене. Людмили ніде нема. Вона пропала. Я дзвонив дівчатам з гуртожитку. Ніде її нема. І ти убила не тільки мене, а й дитину нашу. Внука твого. Я тебе ненавиджу.

– Та вона, Толно, сама пішла... – мовила мати. – Ти куди, сину?

– З галла, мамо, з галла. Куди завгодно, аби не бачити тебе і цю гадюку, – вороже глянув на Маргариту. – Краще б вона лишалася не тут, а деінде.

Анатолій біг уперед, не помічаючи нічого й нікого. І тільки в парку на лавочці помітив старого бородатого бомжа, який розглядав щербатий фужер.

– Красива річ, хоч і покалічена, як і я, – мовив старець.

– Звідки вона у вас? – спитав Анатолій.

– О-о-о, то довга історія. Тижнів два тому приймав пологи в одної дівчини, молодої, красивої, тут прямо на лавочці. Я то в громадянській житні ветеринаром був. І для мене майже однаково, що в худобини прийняти, що в жіночки. Не раз допомагав у таких ситуаціях. От і цього разу я оказався в нужному місці, у потрібний час. Довго вона не мучилася. Дитя зразу вийшло. Перев'язав пуповину шовковою ниткою. У мене вона з голкою

завжди є, – старий бомж показав на лацкані потертого піджака голку з ниткою. – За це дала сто гривень. Я миттю на «точку» збігав. Купив аж літр самограю. Хоч і звична справа для мене це. Але ж треба було зняти стрес. Після пологів випив добре, бо було за що пити, хлопчик народився. А на ранок її й слід простив. Лишила ось цей фужер, а ще малого з запискою. Назвала вона його Анатолієм.

– А де малий зараз? – спитав чоловік.

– Як де? У лікарню його я відніс. Там є на вході кімната з вікном для таких знайд і кинутих. От і відніс малого Анатолія туди. Я потім визнавав. Казали, що хлопець здоровенький, навіть переохолодження не було. А ти що питаєш?

– Та нічого! Просто... – кинувся бігти Анатолій.

– Служивий, купи фужер! – кинув навздогін старий бомж.

Чоловік повернув назад. Поклав у руку старому дві п'ятисотки й забрав фужер.

– А це не багато буде за щербатий фужер? – запитав колишній ветеринар. Анатолій махнув рукою, мовляв, небагато. – Ну, от і маєш сьогодні на вечерю... І на сніданок з обідом вистачить...

Анатолій тримав поперед себе фужер. Чоловік ніс його, наче прапорonoсець своє знамено. Фужер же виблискував на сонці усією кольоровою гамою. У тому блиску він побачив очі Людмили...

ЗВАЛАШАЛИ

Наші свині, кози, котики, собачки розуміють і розмовляють українською мовою. Звичайно, з місцевими діалектами. Одного дня свою історію повідала чорненька в'єтнамська свинка...

– Оце хоч поділитися з вами, шановні, своєю історією, – мовила чорненька свинка з яскравим рожевеньким п'ятчком. – Почалася моя історія з того, що мене і ще одного пацячка придбали

на велелюдному місці під назвою базар. Взагалі-то нас продавали різні господарі. І свого дружочка я зустріла вперше саме на базарі. Мій колишній господар, казала мама, займався вирощуванням свиней і коли поросята підростали, вивозив на базар. Дійшла черга й до нас сімох, нашої зграйки біготливих і веселих. Ми ще не знали, чому, ще коли надворі було темно, господар, його дружина і син нас почали ловити й саджати до ящика. Ми пручалися. Та все ж нічого не поробиш, така наша свиняча доля. Народилися, підросли, повезли на базар й продали нас. Так от, швиденько розійшлися мої брати і сестри по інших нових господарях. У дерев'яному ящику лишилася я сама. Покупці підходили, хитали головами і йшли геть, бо я вдалася не у своїх братів і сестер. Вони здорові, повні, мов налиті. А я така мала, наче пацюк. Та й пацюки більшими бувають за мене. Така ж сама історія і з моїм дружочком. Він лишився теж один. І його чомусь не купляли. Його колишня хазяйка вже, було, зібралася йти геть, як до нас підійшла жіночка.

– Слава Ісусу Христу! О-о-о, пані Валентино, доброго дня! – мовив до неї мій господар. – Купіть поросля. Недорого віддам.

– Навіки слава Богу, – відповіла жінка. – Та ви що? Я їх ще при житті чоловіка тримала. А зараз як? Та й ми з Василем тримали тоді звичайних. А ви, пане Миколо, продаєте «в'єтнамців».

– Ну, то й що. Їх ще легше тримати, ніж великих. Доростуть сім-вісім місяців – свіжина до свята. Їдять вони усе. І яблука, і зілля з городу, – говорив мій господар. – Слова про яблука нагадали мені про голод. Я хрюкнула. Мовляв, уже пора додому, снідати. Он уже скоро шлунок приросте до стінок хребта. – То беріть, пані Валентино, й не думайте. Я вам завезу це поросля.

– Шановна... пані Валентино, візьміть і моє, – спохватилася й сусідка пана Миколи по базару. – Їм удвох буде веселіше рости, – розгорнула мішок, показуючи таке ж мале поросля, як і я. Пані Валентина подивилася на мене. Потім на нього. Трішки задумала-

ся. – Та що довго думати. Беріть! – голосно говорила продавчиня.

– Та й, справді, пані Валентино! Беріть. Буде чим зустрічати на другу Пречисту сина, невістку з дітьми, – агітував Микола. – Я вам і доведу додому.

– А най буде так! – вигукнула наша хазяйка. – Де наша не пропадала. Візьму обох. Щось вони досить маленькі.

– Маленькі, та швиденькі, – проспівала хазяйка мого дружочка, рахуючи якісь папірці. Пан Микола відчинив ящик і вкинув до мене його. Я поглянула на товариша. Він спочатку, було, не сподобався мені.

– Та й вухо у тебе капловухе, – хрюкнула я до нього.

– Вухо як вухо, – відказав хряк. – А ти миршава, наче пацюк.

– Сам ти пацюк, – огризнулася я і пригнулася до нього. – Ну, і запах у тебе. Наче в свині.

– Від свині чую! – хрюкнув кабанчик і примостився на іншій стороні ящика...

– Та ти не сердься на мене, – мовила уже спокійно до нього. – Будемо жити...

За пів години нас обох поселили у просторому приміщенні із залізними решітками. Пані Валентина поставила для нас запашну кашку з вареною картопелькою та кинула для нас по парі торішніх нагнивших яблук, про які мій колишній господар налякав. Ми обоє, наче з голодного краю, й накинулися на них...

Годували нас добре. Й росли ми швидко. До кінця літа для нас уже простора кімната стала затісною. Одного погожого й світлого дня сонце засвітило краще, ніж це було до цього. Воно пробивалося крізь щілини в дверях. Серце забилося сильно. І мій дружочок, і я покохали одне одного до нестями, навіть металеві решітки не стали перепорою для нас, закоханих. У дворі ж бігали кури. Й ми доєдналися до них. Коли ж побачила нас наша хазяйка, схвилювалася. Аж сплеснула руками. А нам що, молодим й красивим. Ми гасали по двору наввипередки, веселі і такі тоді

смішні. Нам хотілося бігати й веселитися. Та проте наше свято тривало недовго. Пані Валентина позвала сусідку та ще одного пана. Оточили нас. І ми знову опинилися у нашій тюрмі-квартирі. А як хотілося бігати, хрюкати на волі, побігти на город, де росла морква й буряки. Та не судилося. За тиждень відчула, що чекаю на наших діток, таких же як і ми, чорненьких поросят.

Найприкріша ситуація сталася, коли біля нашої квартири з'явилися чужі люди. Вони раjali, що мусять робити завтра. І наше життя мало завершитися. Та проте надія помирає останньою.

– А що то позаду в кабанчика? – спитав перший незнайомиць.

– Точно, Богдане, теліпається, – мовив другий. – Чоловіче достойнство. А з ним ніяк різати не можна, пані Валентино, – звернувся незнайомиць уже до хазяйки, – М'ясо буде несмачним, викинете. Треба вихолостити. А ще їх розселити слід, щоб не роз'ятрила йому рану. Та й вона уже брюхата. Матимете приплід. Тому і її різати теж не можна.

– Ой, Мирончику, що ж мені робити? – бідкалася хазяйка. – Я й поросята. Та я ніколи з тим справи не мала. Як ви уявляєте те все, пане Віталію?..

– Та як? Через два місяця будете ловити, – розсміявся чоловік. – Шукайте ветеринара. За місяць заколете кавалера.

– Ой, а я ж думала. Приїдуть діти. Заколемо пацяток. Буде й на свято, і що в сумки покласти. А тепер що? – мовила, мало не плачучи, наша хазяйка.

– Та ви не переймайтеся так. Усе добре. Погано було, якщо б ви закопали. А так через місяць заколете.

– Пан Віталій правду каже, мамо. Треба звалашати. А то, як заколемо нині, м'ясо викинете. А як дочекаєтеся поросят, попродаєте, – заспокоював син Мирон...

– Ой, пробі! Рятуйте! – кричав мій друг, коли четверо сильних людей тримали його за ратиці. – **Валашають!..**

Та що я могла вдіяти. Я тільки тихо плакала. Прощалася, напевно, з ним назавжди. Його, мого коханого, таки звалашали...

Нас того вечора розселили по різних кімнатах. Я тільки чула його на запах здаля. У нас, свиней, нюх розвинутий дуже. Він, мій коханий, залишався поряд. А я, уже спокійна лежала й роздумувала над усім тим, що сталося. Життя моє ніяк не зупинилося і я вдячна долі, яка звела мене з моїм любим другом. Я ж і моя хазяйка, пані Валентина, нині чекаємо на появу моїх діток-поросят...

З РАНКУ ДО НОЧІ

*Без різниці – зраджена чи забута –
Знімай, жінко, ці пуга.
І в обіймах цілого світу
Квітни так, ніби в перше літо.
Будь не сонцем і не травою,
Не веселкою... Будь собою!
Ти одна така, інші – інші,
Мо' сміливіші, мо' мудріші...
Хай душа, як крихка намистинка,
А ти сильна вже тим, що ЖІНКА!*

Тетяна Череп-Пероганич

Ранком прокинулася. Руки догори. Руки догори! Як у тій дитячій пісні Руслани. Вдихнула повітря на повні груди і видихнула. Він ще спав. А мені ж чомусь захотілося близькості. У ліжку я завжди беру ініціативу в свої руки. Цього ранку вдалося швидко розбурхати його. І хоч учора був важкий день, та для мене інтим

з коханим як позитивний заряд на весь день. При умові! Якщо цей день передвихідний або святковий. Я то не вельми люблю інтим у буденний день. Цей уже день пропачий. Неуважність і волосся дибки, наче в ньому хлопаки куйовдилися. Але цього ранку приспичило....

Після – захотілося трішки поніжитись у постелі, полежати. Я люблю задріммати у коханого на плечі... І задрімала б...

Та годинник на мобільному, гад такий, дзвенить. «З ранку до ночі бачу твої очі...» – співає вже вкотре Олександр Пономарьов. Я не встаю. Страйкую... І тільки після п'ятого повтору дзвінка піднімаюся знехотя. Ледь соваю ногами до кухні. Ставлю на плиту турку з запашною кавою. Я люблю каву. І випиваю її за день неймовірну кількість. Коханий каже, що я колись здохну від кави. Він же у мене любитель гербати, трав'яного чаю та добре поїсти. Для нього й малого розігрію вчорашній відварений рис на пательні з котлетами. А далі – голосно, по-армійськи, наче прапорщик у казармі кричу: «Підйом!..» Уся квартира дрижить від мого голосу. Висовує ніс кохана людина. З сусідньої кімнати, на відміну від учорашнього дня, син не з'явився. А йому ж таки пора на навчання. «Тьху ти!..» – забулася, не на навчання вже, а на роботу. Я на його, Макса, відсутність не звернула уваги.

Після горнятка кави тіло отримує нове дихання й рух. Я не снідаю. Кажуть, що треба сніданок з'їсти самій, обідом поділитися з другом, а вечерю віддати ворогу. Та у мене не так. Усе навпаки. Зранку мені вистачало кави, в обід я перехоплювала якийсь бутерброд, а от вечеряти я любила досить добре. Мої подружки дивувалися з того, як я живу і не набираю ваги. На ніч же їсти шкідливо, вважають вони. Сама я маю фігуру, принадну для чоловіків. Волосся чорне, кучерявисте. Очі карі. Зростом я вийшла нівроку – сто сімдесят сантиметрів з вагою у шістдесят. Та проте маю гарні груди. Вони не обвислі, як у багатьох жінок, бо не зіпсовані годуванням дитини. Як народила малого – виявилось,

що у них відсутнє молоко. Казали в юності, що не матиму проблем з протилежною статтю. Чоловіки лежатимуть біля моїх ніг. Та не судилося. Спочатку, було, хотілося вискочити заміж відразу після школи. Та на перешкоді, здавалося тоді – щастя, стала мама. Вона поглянула тоді на мене суворо й сказала: «Ти що, здуріла? Ніколи з ним. Та він бабій! При першій нагоді кине тебе. Воно тобі треба...». Я спочатку, було, заістерила і довгий місяць не розмовляла з нею. Та потім я побачила своє уподобання з іншою. А далі – зареклася поки що мати будь-які інтимні справи з чоловіками. Вкинулася у навчання, роботу. Як у тій радянській пісні: «Первым делом самолеты. Ну, а мальчики... а мальчики потом...». З ними, чоловіками, мені до сорока двох років не таланило, поки не зустріла його...

Збрехала я. У мене ж син. А він не від Святого Духа народився. І йому уже майже двадцять років. То все сталося, як у сні. Влаштувалася я тоді на свою першу постійну роботу секретарем в одну фірму. Закохалася. І... На прохання директора я залишилася передрукувати масу якихось документів. Залишився й шеф, так би мовити, проконтролювати. Тоді була дурепною й не здогадалася, для чого і він залишився... контролювати. Покликав у свій кабінет. І саме там, у кабінеті, з шефом, до речі, жонатим (я тоді ще не знала, що він таким був) усе й сталося. Наступного дня я літала від щастя. Та мої польоти у сні й наяву тривали недовго. Я завагітніла сином. Це, звичайно, сльози, нерви, скандал. І вдома, і на роботі. Хотіла зробити аборт. Та мама відговорила його робити. Тоді після гори її слів у його, «паскудника і гвалтівника» бік, сказала: «Біс з ним! Врешті-решт, чий би бичок не скакав, а телятко наше...». І «телятко» вдалося гарне, мій Макс...

Та що ж це я про себе, про кохану? Я розповідаю про мій день, який перевернув усе моє життя догори дригом...

Я забігла до кімнати сина Максима й побачила, що його вже нема. Ліжко акуратно застелене, як і вчора. На мить здалося, що

його не було і увечері. Таки правда – Максим не ночував удома. «Та дорослий він уже в мене. Має вже право», – вирішила я. Все ж треба виписати, щоб попереджав.

– Любий, вставай! Уже пора на роботу.

– Ще п'ять хвилин і встаю, – почувся із спальні.

Зайшла у ванну. На столику біля дзеркала я вперше помітила відсутність третьої зубної щітки.

– Вікторе, а ти коли бачив Макса?

– Ксюш, я ж тобі вчора казав, що він поїхав до Саші. А ти, напевно, пропустила повз вуха, – сказав чоловік.

– Блін! – вилаялася я. – До якої Саші?

– Та до Саші, своєї дівчини. Він уже два місяці про неї говорив тобі. А ти не чула його. Не слухала його. Усе дивилася на нього як на дитину. А він уже виріс. Мужиком став.

Я пригадала у попередні дні Максима. Він почувався знервованим. І говорив, справді, про Сашу. Як я могла його не чути? Оце дивина з дивини. Я ж чую кожного у цій родині. І маму, і Віктора, і... Макса я таки не почула. Я силилася пригадати, та нічого такого не чула про Сашу. А йому таки двадцять років. У нього вже давно особисте життя. І поява Саші, дівчини, не повинна мене ні дивувати, ні засмучувати. Мені тої миті пригадався випадок, коли ми відпочивали у Криму, в Євпаторії, і він заблукав. Йому тоді було років шість-сім. Не більше. Я тоді збилася з ніг, шукаючи його. А Макс виявився не такий. Він сміливо підійшов до міліціонера і попрохав допомоги. І уже, коли знайшли мене, розказали про його поведінку справжнього чоловіка. Не рюмсав і не істерив. З того часу я на його допомогу й розуміння ситуацій могла повністю розраховувати. Коли ж з'явився у моєму житті Віктор, Макс поставився серйозно й сказав:

– Мамо, яке б ти рішення не прийняла щодо дядька Віті – я з тобою...

До цього ж рішення – прийняти Віктора – я йшла довго. Ця

самотня жінка, незаміжня, з дитиною, довго митарувала. Шукала судженого всюди. І вічно попадалися то жонаті, то придурки. Жонаті, звісно, хороші хлопці. Але ж я не курва якась, щоби розбивати сім'ю. Знайомитись у громадських місцях я розучилася. Допоміг мені у цьому інтернет. Було безліч кандидатів. І більшість з них переслідувала цілі інтимного характеру, а простіше, сказавши, секс без зобов'язань. Але ж знову повторюю – я не курва, щоби користувалися мною. Звісно, як кожній жінці хотілося мати інтим, але ж не з першим зустрічним. Були екземпляри різні: й інтелігентні, і горили, які злізли з пальми. Мене ж цікавили люди хоч з ським-таким інтелектом. І я таки знайшла своє кохання. Хай запізно. Після сорока років. Та проте... Віктор же виявився мужчиною, як на мене, найвищого гатунку. Це засвідчив й інший мій чоловік – Макс. Вони, обидва мої чоловіки, швидко порозумілися й швидко знайшли спільну мову. І тільки тепер на горизонті нашого спільного життя з'явилася Саша, про яку я цього ранку почула.

Ранок цей дивував мене. І ці дива лилися, як з рогу достатку. Несподіванкою для мене став телефонний дзвінок з невідомого номеру.

– Алло! Хто це? – спитала я.

На зворотному боці чую майже дитяче схлипування. У голові чомусь крутиться здогадка, що то Саша.

– Сашо, щось сталося... – спитала я, – з Максом?

– Так, так!.. – чую вперше голос дівчини. – Він, він...

– Давай їдь до нас. Знаєш адресу?

– Так! Знаю...

– Ну, то я чекаю. Поки ми не роз'їхалися по роботах: я і мій чоловік. Давай швиденько, дитино, – сказала я.

За пів години Саша стояла біля ганку нашого будинку. Ця дівчина мені здалася знайомою, хоч я її бачила чи не вперше. Маленька така з виду. Непоказна. У червоній шапочці. Й блакитній

куртки. У руках вона тримала дві сумки. Одна з них прямокутна, схожа на ліжко від дитячої коляски. Я впустила дівчину до будинку. З сумки почувся дитячий плач. Дівчина поставила своє «багатство» на підлогу. Та заходилася скидати старі кросівки в коридорі.

– Ти що, хочеш застудити дитя? Протяги... – спитала неочікувано для себе я. – Неси до кімнати. Напевно, зголодніла дитина твоя.

Дівчина продовжувала розшнуровувати кросівки. Не дочекавшись дівчини, я простягла руки до сумки. Швиденько перенесла обидві поклажі до зали. За мною, наче качечка, прослідувала й Саша. Я розстібнула блискавку на сумці. На мене дивилися очі Макса. У голові промайнув здогад, що...

– Розкажуй про Макса, – сказала я.

На щоках у дівчини заблищали сльози.

– Він, він... – почувала від неї.

– Ну, кажи вже. Не томи душу. Що з ним.

– Він пішов до армії сьогодні... А в нас Єгорка ще малий...

– Та я зрозуміла, що це робота його, – показала поглядом на малого.

– Він боявся, Ксеніє Вікентіївно, признатися вам, що ми... що народився Єгорка.

– Та, ладно, боявся... – сердито мовила я. – Він нічого ніколи не боявся. А тут забоявся...

Я хотіла ще щось додати. Та проте з сумочки почувся дзвінок мобільного телефону. Я підняла слухавку. «На проводі» моя Наташа, подруга. Я в неї підробляла бухгалтером.

– Ксюшо, ти де зараз? – спитала вона.

– Я сьогодні на роботу, напевно, не вийду. У мене вдома НП. Завтра приїду, розкажу.

– Та можеш сьогодні відпочивати. Ти, власне, зараз сидиш чи стоїш?

– Стою!

– То сядь. Тут прийшли твої аналізи з лабораторії. Подружко, ти у цікавому становищі. Що робитимеш? Народжуватимеш? Чи?..

– А що порадиш?..

– Ну, не знаю, стара. Вік уже, розумієш, – не двадцять п’ять. Вирішуй сама!..

– Мама моя завжди казала, що я авантюристка. А я таки така. І не більше, і не менше. То буду йти... Напевно, що народжуватиму...

– Ой, Ксю, ти дурна, – мовила Натаха, коли я ще поділилася з нею про Максима і Сашу. – Але я тобі заздрю. Заздрю твоєму щастю...

Цей день завершувався опівночі не кавою, як завжди, а гербатою, звареною на моє прохання Віктором. Він не спускав Єгорку з рук. А з телевізора – мій улюблений Олександр Пономарьов з піснею «З ранку до ночі...» А Саша щаслива, й від того така гарненька, щебетала з Максимом й посміхалася. Сину випала саме вільна хвилина зараз. «Тепер у мене троє чоловіків, – подумалося мені. – Віктор, Макс і Єгорка. Сподіваюся, що на такій боже-ственній цифрі й залишиться... – Я ковзнула поглядом по своєму стану, животі. – Сподіваюся...»

ДВОЄ БІЛЯ ВАТРИ

Золоті клейноди розвішала осінь. Отець Михайло набрав жмуток кленових листків. Вчора ще ці листочки були зеленими. Так і його життя. Спочатку світло-зеленим було, потім потемніло, коли за Бога страждав в республіці Комі. А зрештою сріблом туману укривсь. Увесь сивим став. Тільки брови чорніли. Та очі молодістю блищали.

Отець Михайло довго дивився на ватру й на молодого свяще-

ника. За ним, молодим і безвусим, дав собі наказ придивитися. Бо вже не одного відправляв з Тополівки до мами й татуса, на багатші приходи. Інколи прибуде з обласного центру, начебто й гарний чоловік, набожний. Та видно, не судьба. Село Тополівка, колись багатолюдне, перетворюється на хутір. Люди відходять. Он уже за огорожею нові обійстя-хрести з'являються. Він уже не пам'ятає, коли здійснював останній раз хрещення у храмі. Напевно, що років десять тому. А то все «проводи» в небесну Тополівку. Скільки уже провів. Спочатку дідів і бабусь. Потім ровесників батьків. А вже й власних однокласників поховав скільки. Не перерахуєш. Аж ось цей молодий хлопчина з молодою дружиною прибилися до його обійстя й церкви. Тепер молодий буде настоятелем храму у Тополівці. А йому, старому, пропонують келію у монастирі. Та не поїде. Як же ж він лишить своє село?

– Ти це втік, напевно, від батьків сюди, у забуту давним-давно Тополівку. Думаєш, тут тобі буде легше? Мовляв, я увірував у Бога і все. Помиляєшся, голубе. Не легше. Це тільки початок шляху. Я от що скажу тобі. Сьогодні переночуєте, а завтра – забирайтеся геть. Не твій то шлях тут служити Богові. Твій – десь у великому місті.

– Отче Михайле, я не можу не служити Йому, – мовив безвусий хлопчина, мало не плачучи.

– Е, то ви все зі своєю дружиною придумали. Таких, як ти, багато бачив. Тиждень, два, від сили місяць побудуть тут – і швиденько до мами. На багатші села. Не потягнеш цієї служби, хлопче. Нема тут ні супермаркетів, ні он навіть фельдшерського пункту. Закрили. Їдьте до своїх мам.

– Нема ні у мене, ні в Олі мами, – схлипуючи, проказав юнак.
– Моя мене кинула, коли я був немовлям. А Олина разом з батьком загинули в автомобільній катастрофі.

– Все одно не вірю!..

У вогнищі догорало останнє поліно.

– Треба підкинути ще? – запитав молодий священик.

Старий священик мовчав. Він щось пригадував своє. Споминав своє й хлопець...

Отцем Михайлом він став досить давно, ще восени 1941 року, коли до їхньої Тополівки заїхали два мотоцикли й автомобіль з німецькими номерами. Тоді на ламаній українській мові з білими вусами офіцер третього рейху оголосив зібраним заздалегідь тополівцям:

– Сьогодні для вашого села настала щаслива пора, доблесная німецькая армія освободила вас од большевиського ярма...

– Ну, коли освободили нас, пане офіцере, то чи можна нам церкву відкрити? – питали жінки після промови німця. – Нашого батюшку в Сибір забрали. А з церкви комуністи дзвони поскидали і перетворили на комору. Але в нас є хлопчина, Михайло.

– Сирота він. Під час голоду зостався сам. Хлопець знає і службу, й псалтир. Як же ж без церкви... А ще Михайлик наш в школі засвоїв добре й німецьку мову, – говорила інша.

– Bitte! – звернувся, посміхаючись до хлопця, офіцер.
– Die deutschen Behörden haben keine Einwände gegen die Wiederherstellung der Kirche.

– Німецька влада не заперечуватиме щодо відновлення церкви, – переклав українською Михайло.

– Gut! Gut! – поплескав рукою по плечу хлопця офіцер.

– Так ви, пане офіцере, напишіть прошеніє від нової влади, – просили селяни. А Михайло усе перекладав.

Німець витягнув планшет і щось написав на аркуші паперу й передав хлопцю.

– Es wird eine Kirche geben... – сказав, посміхаючись, білорусий офіцер.

– Пан офіцер сказав, що церква буде. Й видав письмове звернення до владики.

Уже того ж дня селяни зібралися на толоку. Повимітали у приміщенні церкви. Жінки побілили стіни. Вмили образи Ісуса Христа, Божої Матері і Святих. А Михайло став найпершим, хто прочитав Отче наш і псалми. А наступного дня зранку спорядили воза з подарунками в обласний центр до єпископа. Делегацію очолив старий без ноги Хома. Чоловік з цієї нагоди надяг хрест, бойову нагороду. Він його отримав під час японської війни під Цусімою ще у 1905 році.

– Слава Ісусу Христу, ваше блаженство! – проказала хором делегація.

– Ми тут приїхали з Тополівки, сусіднього району, до вас з проханням, – почав говорити дід Хома. – У нас при комуністах церкву закрили. Активісти дзвони поскидали, святі ікони потоптали.

Тополівці при цих словах перехрестилися.

– Так ми хочемо відновити церкву, ваше блаженство. Ми ці дні прибрали, одчистили Божу обитель від піску. Образи помили. І...

– То добре. Та тільки у мене після репресій нема священика, люди добрі, – мовив строго єпископ. – Це хіба з райцентру запросити можна. Та в нього вже стільки приходів, що фізично не зможе осилити.

– Та в нас, ваше блаженство, є кандидат на наш приход. Ось цей хлопчина, – мовив Хома, вказуючи на Михайла. – Він при старому батюшці прислужував. Знає й часослов, і псалтир, і службу Божу всю. Висвятить його. Він із села нашого. А що вже, що треба. Так ми... Громада наша вас не залишить. Ось... Петре!.. Домаха... заносьте наші подарунки.

– Та чекайте з подарунками, – мовив лагідно уже владика й звернув погляд на Михайла. – Скільки років маєш, синку?

– Шістнадцять, ваше блаженство, – зніяковіло мовив Михайло.

– Правду сказав дядько? Знаєш і часослов, і псалтир, і службу Божу? А Євангеліє знаєш?

– Так, знаю. Мене отець Феропонт навчив усьому, – відповів сміливіше хлопець. – І ось іще одне.

Михайло простягнув владичі аркуш паперу. Єпископ пробіг очима по написаному.

– О-о-о, так у вас ще й дозвіл від нової влади. То добре, – згорнув папір й поклав його до шухляди столу. – Дивно. Такий папір я отримую чи не вперше. І це на третій-четвертий день, коли німецька армія зайшла сюди. Це ж чим же ви прислужилися німцям, що виписали таку бумагу? – спитав у селян єпископ.

– Ваше блаженство, це все наш Михайлик, – мовила світлоока сорокарічна жінка. – Хлопець сподобався німецькому офіцерові. Бо він знає німецьку мову. Говорив з ним, як оце ми з вами.

– Он як. Гаразд! То добре. Знання завжди – сила. Непереможна сила, – провів поглядом ще раз хлопця. – Прошу відповісти на таке запитання. Це я тебе екзаменую. Відповіси на запитання – відразу в диякони висвячу. А там і до панотців рукою подади. А не відповіси – наступного року прийдеш. У благочинного повчишся. Бо хоч і нема зараз священиків, та все ж не хочеться кого попало у панотців висвячувати.

– Добре! Запитуйте, – сказав Михайло. – Благословіть, владико!

– Бог благословить! – мовив до юнака владика. – А кажи мені, братику, який тропар брати, коли попаде Воскресеніє з Вознесенієм?

– Владико, Господь же Вознісся на сороковий день після Воскресіння, і ті свята ніколи не співпадають.

– О, так ти швиденько справився з цим. Ану, почни тропар Вознесення.

– Вознесення еси во славі, Христе Боже наш, радість сотворивий учеником обітованієм Святаго Духа, ізвіщенним ім бившим благословенієм, яко Ти еси Син Божий, Ізбавитель міра.

– Молодець, Михайле. Не підвів нас, – підбадьоруюче кинув дід Хома...

Мрія про відновлення богослужінь у церкві крутилася, як

тільки почули, що німецькі війська увійшли до райцентру. І цю звістку приніс поранений червоноармієць, якого разом з Михайлом сховали в погребі. Лікував Хома травами. Зумів за допомогою магніту витягти кулі з руки і ніг.

За тиждень отець Михайло у супроводі владика й благочинного району прибув уже на Свято-Троїцьку парафію до свого рідного села. Його зустрічала громада хлібом-сілляю. Хлопець ніяковів, коли сусіди: бабусі, старі діди, жінки, подружки покійної матері називали його панотцем й зверталися до нього на «ви». Навіть дід Хома, учасник російсько-японської війни, благоговійно цілував хреста і руку. А жив так само, як і тиждень, місяць тому. На столі у себе мав картоплю, капусту й інші овочі, вирощені на власному городі. І тільки гладиска молока скрашувала його пісню поживу. Та й ту він ділив з Петром, колишнім червоноармійцем, пораненим під час відступу радянських військ. І тільки на Різдво отець Михайло попробував м'ясного, скоромного.

Петро Назаров дивився на Михайла своїми сірими очима поновому, як тільки той переступив в одязі священика.

– Вот ета да! – вигукнув він. – Ти што, поп? Где же твой толоконний лоб, – єхидно посміхався він.

Михайло образу пропустив повз вуха. Такий, як цей Петро, у далекому тридцять третьому забирав останнє зерно у його батьків. «Та що я знаю про цього Петра з Калуги? Нічого! Тому не маю права судити про нього, – думав отець Михайло. – Бог нехай прощає раба Божого Петра».

– Я молока ось приніс вам, Петре, – сказав хлопець.

– А мяса нет? Тебе по чину положено.

– М'яса нема і не буде. Спочатку чи не всю скотину відправили на схід в евакуацію. А ту, що лишилася – німці переполовинили. Тому треба задовольнятися тим, що маємо, пане Петре.

– Пан?.. – вишкірив зуби червоноармієць. – Дурак ти, Мішка. Нужно пользоваться случаем.

Михайло і це пропустив. І тільки тихо сказав:

– Петре, ваша рана вже майже зажила. І нам з дідом Хомою не хочеться ризикувати. Бо можуть донести у поліцію. А там, звісно, не поглядять по голові.

– Та я пошутіл, Мішка. Не рабей, скоро уйду к своїм. Дед говоріл, што слишал о советскіх партізіанах. Так передай ему, пусть ішет связь...

* * *

Ігор не знав своєї дати народження. Бо його випадково знайшли у куцах біля автозаправки. Автолюбитель відійшов до вітру і виявив згорток, який ворушився, виявляв ознаки життя. Знайшов і привіз до лікарні. Записали його Ігорем на честь чоловіка, який знайшов. Прізвище Знайда, по батькові – Васильович. На честь головного лікаря Василя Петровича. Після лікарні Ігор потрапив до дитячого будинку. А в шість років – до школи-інтернату. Хлопчина спокійний, розважливий, ніколи не потрапляв в історії, користувався повагою вчителів. Та проте ніколи йому не вдавалося, щоб його взяли до іншої родини, бо мав некрасиве видовжене обличчя. А ще, починаючи з першого класу, мріяв про те, як виросте, стане священиком. Дитячу біблію він отримав під час візиту до школи протестантського пастиря. Коли підріс, у класі п'ятому, зайшов до церкви і там, за сто гривень мідяками по двадцять п'ять і п'ятдесят копійок, спробував придбати Біблію. Та йому не пощастило зробити це. Гроші лишилися в хлопця, а Книга книг була подарована священиком. Коли настоятель храму рахував мідяки й розпитував, звідки той узяв гроші, забігла вчителька. Вона довго шукала хлопця. А коли знайшла, попри те, що це був храм, викрикнула голосно:

– Я тебе на скільки відпустила?

– Та, Ольго Іванівно, я швидко вже.

– Почекайте, звідкіля цей юнак? – спитав батюшка.

– З інтернату! – відповіла Ольга Іванівна.

Священик кинув пораховані й не пораховані монети до хусти-ни й вручив назад хлопцеві, подарував і найкраще видання Біблії, яке красувалося гарною палітуркою й коштувало не сто гривень.

– Сину, чому не сказав мені правди, що ти з інтернату?.. Бог для тебе підготував найкраще видання Слова Божого.

У хлопця навернулися сльози.

Він отримав те, що хотів.

Навіть краще, на що сподівався.

Тоді він дав собі слово, що присвятить себе Богу. У школі усі: й учні, й педагоги вважали його дивним.

Та дивним став, коли познайомився з нею...

Оля Лемішко потрапила до інтернату посеред навчального року. Ця темноволоса з карими очима дівчина втрапила після втрати батьків. Вони загинули в автомобільній трощі якраз на Миколая. Такого дівчина не могла й уявити у свої тринадцять років, що під подушкою знайде не тільки мобільний телефон, про який вона мріяла, а й звістку про втрату найдорожчих людей: маму й татуся. Оля – дівчинка домашня. А тут таке випробування – інтернат. Вона й не зрозуміла, що рідна тітка Люся, завжди ласкава до цього, зметикувала, що може отримати і бізнес, і хату своєї сестри й зятя. Батьки дівчини не залишили ніяких нотаріально завірених паперів. І тому племінниця тьоті Люсії не отримала у спадок квартири. Дівчину просто відправила до інтернату, а сама тьотя поселилася у квартирі, сказавши на прощання:

– Тобі буде краще там!..

Оля з першого дня забилася в темний куток школи. Найбільші хулігани, старшокласники Серьога і Дімка, пацани, які пройшли огні і води, відразу помітили новеньку з маленькими золотими сережками і срібним перстеньцем. Хлопці, пригрозивши згвалтуванням дівчині, й примусили зняти прикраси й віддати їм.

Перстень і сережки здали до ломбарду. За гроші накупляли для своєї банди цигарок, пива й «трави».

Олю ж продовжували тероризувати ще більше. Одного дня притиснули її в темному кутку. Обмацали своїми руками з ніг до голови. Дівчина плакала й просила не чіпати її. Та проте інтернатівські продовжували отримувати садистське задоволення. Серьогу і Дімку боялися не тільки учні, а й педагоги, директор школи.

Ігор ніколи не застосовував своєї сили, хоч мав її в руках побільше, ніж ці зухвальці. Хлопець відштовхнув обох від дівчини й закрити її своєю статурою.

– Ви що витворяєте, паскудники? – крикнув Ігор, націливши кулаки на обох розбишак. – Не чіпайте її. Бо зараз я...

– Ну, що ти, чудило попівське, з нами зробиш? Сморчок. Іди вже, читай свою Біблію. А нам не заважай розважатися з цією хвойдою.

Один з хлопців спробував, було, вдарити Ігоря. Та отримав удар. Той упав. Ігор продовжував стояти на своєму.

– Ти диви, яка вперта сучара. Думаєш, вона тобі дасть?.. Нака – викуси. Наша буде! – вигукнув Сергій і розмахнув кулаком у сторону Ігоря. Хлопець устиг відвернутися, й удар пішов у бік Дмитра, який оговтувався після падіння.

– Йолки-палки, Серього! Ти що! – викрикнув Дмитро. – Не мене, а його, блаженного...

– Пробачай, старий. Не розраховув.

Тим часом дівчина під прикриттям Ігоря відійшла. Відійшов й Ігор за нею. Простягнув вишиту хустинку. Та витерла сльозу й посміхнулася до нього. З тої хвилини й почалася їхня дружба, яка згодом переросла у щось більше.

– Дивний ти, – казала Оля неодноразово до Ігоря. – Усе цитуєш свою Біблію. Де й треба. Де й не треба. Завжди всовуєш цитати з цієї книжки.

– Ой, Олю, а як по-іншому. Це книга книг. І не менше. Тут усе є.

– Цікаво, а про любов є? Про наші з тобою почуття є?

– Є! – твердо відповів Ігор. – Ось послухай послання апостола Павла до коринтян: «Любов – довготерпелива, любов – лагідна, вона не заздрить, любов не чваниться, не надимається, не бешкетує, не шукає свого, не поривається до гніву, не задумує зла; не тішиться, коли хтось чинить кривду, радіє правдою; все зносить, в усе вірить, усього надіється, все перетерпить. Любов ніколи не перестає».

– Ох, ти! – посміхнулася до нього...

Хлопець чи не кожної неділі брав із собою її до церкви на Богослужіння, де паламарював. Був для Олі захисником й опорою. Так минуло чотири роки.

Здавалося, що інтернатівські розбишаки залишили у спокої дівчину. Та проте то було далеко не так. Вони затаїлися. Одної неділі дівчина лишилася у своїй кімнаті сама. Ігоря не було поряд. Хлопцям цього й треба було. Сусідка по кімнаті сказала їм про це. Чи не годину два обкурених відморозки гвалтували Олю... Після дівчина в подертому халаті стояла на підвіконні третього поверху, ридала над своєю долею. Їй здавалося, що її зрадили, залишили усі. Навіть друг Ігор. Пішов до церкви. А вона зосталася, щоби бути покривдженою. Дівчина прощалась із життям. Ігор побачив Олю у проемі вікна. Впізнав її.

– Олю, зупинись. Не роби цього! – кричав хлопець. Та дівчина не слухала його. Її біль затулив очі, заклав вуха. Полетіла вниз, з третього поверху в кучугуру снігу. Ігор підбіг до дівчини. Обійняв її. – Що ж ти наробила? Це я винний. Лишив тебе... – ридав Ігор. Він звинувачував себе і тільки себе. Він молився за порятунок її душі і тіла.

Оля розплющила очі й сумно поглянула на хлопця. Дівчина залишилася живою. Її порятувала кучугура снігу, яку напередодні накидали її кривдники й інші хлопці старших класів. Мала прийти машина, щоби прибрати сніг. Та вона через поломку не приїхала.

– Краще б я померла, – мовила тихо дівчина, побачивши Ігоря, коли прийшла до тям. Він тримав її за руку.

– Дуренька, – проказав він. – А як же ж я? Як же ж ми?

– У тебе ж Бог. А я така непотрібна тобі. Вони ж мене... – залилася сльозами дівчина. – Я брудна. А ти святий і блаженний.

– Не кажи так! Ти для мене найчистіша і наймиліша, – казав у відповідь Ігор. Його серце розривалося від сліз. – А кривдники твої будуть покарані.

Їх наступного дня затримала міліція. Цього б не сталося, якби він й отець Леонід не приклали зусиль до цього. Захищали хлопців і директор, і завуч школи-інтернату. Педагоги боялися розбишак, які тероризували усіх. Мовляв, то Оля спровокувала їх до згвалтування. Та коли суд виніс вирок хлопцям, усі з полегшенням зітхнули. А Ігор продовжував опікати ще більше дівчину. Носив їй апельсини, цукерки. Мав їх від отця Леоніда після паннахид. Дівчина піднялася швидко з ліжка. Пересіла спочатку на інвалідний візок. А вже весною вперше ступнула ногами. Запаморочилося в голові. Ігор же швидко підхопив її на руки й поніс.

– Я ж важка, Ігорю, – сказала дівчина.

– Не важка! Я готовий носити тебе усе життя...

– Було! Аж гуло. А як минуло. Наче й не було!

* * *

Війна у Тополівку не приходила під час нацистської окупації. Село жило. Старостою люди на сході вибрали старого Хому. Він користувався авторитетом серед люду. Беріг завжди спокій односельчан. І коли восени 1943 року тополівці знову почули звуки гармат, фронт докотився до села, німці утікали. А над сільською радою, замість одного червоного прапора з нацистською свастикою, замайорів інший – радянський з серпом і молотом. Діда Хому заарештували й іменем трудового народу винесли вирок – розстріл як нацистському прислужнику. І як односельці не про-

хали начальника СМЕРШу за діда Хому, не допомогло. Не допомогла інформація й про те, що він разом з отцем Михайлом переховував на початку війни пораненого червоноармійця. Вирок був негайно виконаний на майдані біля церкви.

А Михайла теж взяли під варту вже у 1946-му. Лист до владки німецького офіцера виступив компроматом проти настоятеля храму. Хтось з монахів доніс на владика, що той співпрацював з німцями. В архіві ж знайшли і той лист за церкву. Суд присудив хлопцю двадцять років каторги у Комі АРСР попри свідчення Петра, партизана з Калуги. Це свідчення й допомогло бути реабілітованим Михайлу й повернутися додому вже після смерті Сталіна у 1956 році. Дід Хома був теж реабілітований уже в часи перебудови. Нагороду, хрест за Цусіму, з розповіддю про подвиг діда Хоми отець Михайло передав місцевому музею. Коли постарів, попросив у владки прислати йому заміну. А сам, як не просив ігумен монастиря, перебрався в обитель, не хотів кидати своєї церкви. Продовжував правити службу, хоч до церкви приходило все менше і менше прихожан. Ніхто із священників не хотів іти до Тополівки. Село, здавалося, помирало. Спочатку висвячені батюшки починали служити, а потім втікали, шукаючи кращої парафії. І тільки отець Ігор погодився, приїхав до села разом зі своєю дружиною, матушкою Ольгою...

– Куди нам, отче Михайле, їхати? Нема куди! Сироти ми, – казав Ігор до старого священника, підкидаючи у вогнище поліно.

– Ну, гаразд, залишайтеся. А я поїду. Тепер, як казав ігумен, знайшлася вільна келія для мене, щоб Господу служити в монастирі. А тут я буду вам заважати. Ви молоді, дужі. Я своє віджив.

– А ви не їдьте від нас. Олі скоро народжувати. Хто ж нашу дитину охрестить, як не ви, отче?..

Отець Михайло мовчав. А вогнище палахкотіло, горіло. Давало тепло їм двом біля ватри...

ПОВЕРНЕННЯ

– Весело, – сказав Максим, коли його дружина Валентина перевернула тарілку з супом. – Що сталося? – Запитав уже серйозно чоловік. – Ти не опеклася? Суп же гарячий.

– Ні! Усе добре. От тільки, Максиме, нема чим добре й погодувати тебе. Я ж усе на роботі й на роботі. Нема коли навіть угору глянути.

– Та то нічого. Мені не звикати за десять років.

– У холодильнику вчорашнє олів'є. А ще ковбаса, сир. Ти вже сам справляйся. Мені ще он треба перевдягнутися.

Максим сидів і дивився на жінку. Він впізнавав і не впізнавав її. Було відчуття, що в останню його поїздку за кордон на заробітки змінили Валентину.

Вона стала інакшою. Тоді була милою, хорошою. А цього дня після повернення з Польщі – холодною, колочною. Навіть у юності, коли трапилося непорозуміння, проводжав іншу, попросив друг, коли ще зустрічалися, не було того відчуження, ніж зараз. І цей зненацька розлитий суп, залишений, не прибраний на підлозі, каже про зміну у Валентині. Жінка вже в новому одязі зайшла знову на кухню.

– Чо' сидиш? Чо' не прибрав? Я ж не наймичка, щоби за тобою вбирати. Мені ж на роботу, я запізнююся, – кинула Валентина Максиму. Він поглянув на неї й посміхнувся.

– Щось сталося, кохана? – запитав серйозно чоловік.

– Нічого! – відрізала Валентина. – Просто робота не чекає. Треба бігти. А я тут з тобою раздабарюю.

– Ми ж не бачилися три місяці. Хіба ти не скучила за чоловіком? – підійшовши до Валентини, взяв за руку її Максим. Жінка висмикнула руку. Попрямувала до дверей. Максим за нею. Схопив за її тонкий стан.

– Максиме, пусти. Мені не до цього зараз! – крикнула жінка. Такого її голосу він ніколи не чув.

– Що з тобою, Валю? – запитав Максим. Та нічого не відказала, а тільки гучно брязнули двері. Чоловік важко зітхнув й посунув на кухню прибирати дружиною розлитий суп.

Валентина вибігла з квартири, наче вистрілила. Збігла на третій поверх, притулилася до пофарбованої недавно стіни й заридала. «Як житимеш, сучко? Коли нагуляла... Нагулялася... Уже он другий місяць затримки, майже дев'ять тижнів. А з Максимом була шість місяців тому. Позаминулого разу, коли приїжджав із заробітків з Польщі. Минулого тоді не вийшло, бо довелося Максиму поїхати до її батьків. Мама потрапила до лікарні. І увесь місяць пробув там. Не до інтиму було. А я, блін... така...»

– Валерію Ісаковичу, я от до вас прийшла. Дізнатися, чо' в мене затримка? – запитала Валентина в уже немолодого гінеколога, ледь переступивши поріг кабінету.

– А ти наче не здогадуєшся, дорогенька? Тобі ж не п'ятнадцять років, що не знаєш що і звідки. На саночках каталася тижнів сім-вісім тому. Файно було ж? Одну он вчора з конезаводу привезли два джокери. Мовляв, у мене щось внизу живота болить. А в неї трахімідроз від сексу. З двома відразу каталася. Заболіла в неї мандаліна, струночка мало не порвалася. А джокери – славні хлоп'ята. Привезли на тачці крутій. Бабла виклали немеряно. Рятуй, Ісаковичу, мовляв, нашу кобіту. А та фіфа: «Як щось не так буде – по судах затаскаю – мало не покажется». І що, рятував. Усі старання приклав. А ти, я бачу, сама прийшла, бач.

– Ну, – зашарілася жінка. – Я...

– Вічно ви так, баби. Признайся! Не каталася хіба. Від духа святого залетіла, свята Марія. У тебе, золотенька, ще раз повторюю, вісім тижнів.

– Вагітна? – запитала зніяковіло Валентина.

– Так, дорогенька, вагітна! А ти замужем?

– Так! – відповіла Валентина.

– От, порадує свого муженька. Це ж перший зальот у тебе?

– Так!

– Ну, і в чому проблема, як там тебе? – спитав лікар, поглянувши в карточку. – Валентина...

– Справа в тому, що... А можна аборт... зробити? – ледь чутно мовила жінка.

– І ця туди ж... Давай глянемо, блін, протипоказання. Вік тридцять п'ять років. Та ти повинна танцювати од такого щастя. А ти сучка, блін, не хочеш родити. А я кажу – народжуватимеш. Остання, може, зірочка загорілася в твоєму бабському обрії – народити дитину.

– Я не можу, Валерію Ісаковичу, родити. Ця дитина... – сльоза скотилася по щоці у Валентини.

– Не твого чоловіка. Я правильно пойняв?

– Так!.. – ледь чутно видавила з себе.

«Валерію Ісаковичу, Валерію Ісаковичу, ну зробіть щонебудь». Запхайте, мовляв, обратно сперматозоїд назад джокеру. Убийте, щоб воно не народилося. Фігушки вам, я цього не робитиму. Народжувати будеш, сучко? – кричав гінеколог на жінку.

– Не знаю! – кинулася ще у більші сльози Валентина. – Не знаю. Як мені бути?

– Як бути? Не треба було з джокером на саночках кататися без гондончика. А тепер прийшла, блін... «Не знаю, не знаю». А що ти знаєш? Тобі четвертий десяток років, а ведеш себе, як сільська малолітка. От що, голуба, йди до чоловіка й розкажи йому про все. Хочеш – іди в церкву. Нехай батюшка навчить, висповідас. А тоді приходь. Одне скажу – гріха на душу не братиму. Можеш поїхати в іншу лікарню. Але й там ти отримаєш ту саму відповідь, може, не в такій гострій формі, як у мене. Пішла... Хоча ти там уже була...

Валентина зачинила двері кабінету. Їй після слів Валерія Ісаковича не хотілося жити, дихати. Такого напору від лікаря не очікувала ніколи. Завжди привітний, веселий, іронічний. Любителю розповісти анекдот на тему. Сьогодні ситуація по саму голову, як

вода ставка, накрила її усю. Колись ще у підлітковому віці мало не втопилася. Сьогодні у кабінеті гінеколога жінка саме таке відчула.

– Ну, що? – спитала зеленоока Ленка, подружка.

– Злий! Неначе з цепу зірвався. Не робитиме аборту. Вік, каже, критичний. Останній шанс стати матір'ю. Що Максиму казати – не знаю, – інформувала Валентина. – Ми ж з ним стільки років намагалися завести дитину. Не виходило. Уже й клініки різні об'їздили. І пробували штучне запліднення. Не допомагало. А в нас обох усе нормально зі здоров'ям. А тут стоїло йому поїхати на заробітки. Так на тобі, корпоративна вечірка і Лазар. Я не хотіла зраджувати. Дванадцять років з Максимом прожила. Тьху, не хочеться згадувати. Точно, як Ісакович висловився, джокер.

– Мо', поїдемо ще у приватну клініку? Там моя однокласниця працює, – запропонувала Ленка.

– Та пусто то буде. Я й сама згодна з Ісаковичем, що то є мій останній шанс народити. Й аборту я не хочу робити. Це з одного боку. А от як сказати Максу, що я зрадила і у мене буде дитина не від нього. Повний піпечь буде, – говорила Валентина. Вона застібнула гудзики на куртці. Взяла сумку у Лени. – Ну, що поїхали до твоєї подружки?

– Поїхали! Зараз тільки подзвоню, щоби прийняла.

Жінки швидко добралися до приватної клініки, хоч вона знаходилася на іншому кінці міста. Ленка мала своє авто. Їх зустріла лікарка. Після вітань і чергових запитань «Звідки? Коли? Де?» і прочитання медичної історії молода лікарка зробила висновок той же, що і Валерій Ісакович.

– Народжувати треба. Бо це, можливо, останній шанс у житті. Можу взяти на облік. І якщо погано почуваєшся – госпіталізую.

– Дякую! Поки що все добре. Та от проблема у мене з чоловіком. Ця дитина не його, – сказала Валентина.

Лікарка нічого не відповіла, а тільки розвела руками. Мовляв, це її не стосується.

* * *

Максим сидів і розмірковував над сьогоднішнім днем. Ще вчора він їхав у поїзді і мріяв про те, як обійме свою дружину. Поведінка Валі його дивувала і насторожувала. Щось сталося з нею. Минулого разу як вона зустрічала! Напекла його улюблених піріжків з лівером, запекла фаршированої риби, зварила холодцю. А сьогодні вчорашній суп розігріла. І той не донесла до нього. Розлила на підлозі. Він поставив чайник на плиту.

Задзеленчав телефон. На екрані мобільного висвітило ім'я шкільного друга Віктора. Підняв слухавку.

– Привіт, Максе. Я чув від Ленки, що ти сьогодні приїхав, – почувлося на зворотному боці. – Треба зустрітися. Ти як?

– Заїжджай зараз! Є пиво живе. Посидимо...

– Слухай, – говорив Віктор після випитої пляшки горілки. – Ти тільки не подумай, що я щось маю проти твоєї Валі. Ми з тобою дружимо ще з дитячого садочка...

– Продовжуй!

– Але я випадково став свідком розмови моєї з твоєю. Прийшов додому, а вони саме...

– Ну, і що вони там... набалакали?

– Ти станеш нарешті батьком, – сказав Віктор. – За це треба випити.

– Стоп, машина! Так оце вона того така стала нервова. А чого вона не сказала мені.

– Ну, це вже питай її. Я цього точно не знаю.

– Блін, скільки років ми з цим намучилися. Більше десяти років. По яких лікарях тільки не їздили. Перевірялися по десять раз. Усе нормально і в мене, і в неї. От тільки дитя не могли зробити. Це, дійсно, радість. І за неї, брате, треба випити.

Максим підійшов до холодильника, розчинив дверцята.

– Що тут у нас є? Ага! Коньяк. Я, правда, тримав його до іншого випадку. Але цей випадок саме той, який скасовує причину того, – філософствував чоловік.

У душі він літав од щастя. А думкою літав біля Валентини. «Чому вона йому нічого не сказала про дитину? Чому це тримається в тайні?» Він пригадував, коли вони займалися коханням. Та не міг докупити зв'язати вагітність і секс з ним. А це було півроку тому, позаминулого разу, коли приїжджав з Польщі. Три місяці тому увесь час був «на побігушках», «поїдь, побіжи туди, принеси те». Це вже шість місяців повинно бути. А по ній непомітно, що шість місяців...

– Що ти зупинився? – спитав Віктор

Максим стиснув пляшку, і та розлетілася на дрібні частинки. Вміст її розлився в усі боки.

– Шльондра!.. – вирвалося з його горла. – Я з нею був шість місяців тому. Минулого разу ми їздили у Янів, до її батьків. Мати хвора була. Був на побігушках, знаєш як воно. Туди біжи, те принеси. І сексу у нас не було. Це точно вони обговорювали. Валентина вагітна?

– Та от тобі хрест! – перехрестився Віктор. – Я і сам подивувався. Ми ж з тобою тоді не бачилися по причині хвороби матері Валентини. А вона тут була увесь час. Робота ж у неї – не кинеш. А ти вільний. Тому й поїхав у Янів замість неї. Не до балачки було.

– Бляха муха! Йо-ма-йо! З ким це вона? А я дурень, зрадив. Думав, що ось воно щастя привалило. Стільки років мучилися. А воно ось як виходить, бля. А тут якийсь бахур намалювався. І у нього бац-бац. І не мимо. А у мене мимо... – говорив не стільки до Віктора, як до себе Максим. Він знову підійшов до холодильника. Розчинив дверцята й дістав звідти літрову пляшку самогону. – Помирати, так з музикою, бля.

– Може, не треба Максе? Може, я неправильно почув? – побачивши у блакитних очах друга іскринки-бісинки, спитав зніяковіло Віктор.

– Треба, брате, треба! Та ти почув, що треба! Те!.. – наливав горілку Максим...

– Що тут відбувається? – спитала Валентина, коли побачила скалки пляшки та розлитий коньяк на підлозі.

– А ми тут, Вальок, відзначаємо народження твоєї дитини! – сказав, не дивлячись на дружину, Максим. – Тільки от ми з тобою трахалися коли? Тільки от не пам’ятаю за минулий раз. Чи було щось у нас, чи ні, дорогенька? Пам’ятається, місяців шість чи сім тому...

Валентина сіла на стілець й заплакала.

– Ну, мені пора, Максе. З *поверненням*, – посміхнувся Віктор й перехилив у себе чарчину горілки. – Ви тільки не повбивайте одне одного...

ФЕС ДЛЯ МАРІЧКИ

– Мені сподобався твій фанфік, – написала Марічці в особистому повідомленні одна дівчинка в соціальній мережі. – Мене звати Лейля. Я з Криму, з Бахчисарая.

– Привіт! – написала у відповідь Марічка. – Мене звати Марічка...

Так розпочалася їхня дружба. Марічки з українського містечка і Лейлі, дівчинки з Криму. Блакитноока красуня з Бахчисарая у невеличкому містечку з’явилася після того, як її батьки переїхали з Криму років чотири тому, після окупації. Їй тільки-но тоді виповнилося дванадцять років. Довелося пристосовуватися до нової школи. Україномовної. Цей бар’єр пододала швидко, хоч російську мову чула, думала нею усе своє свідоме життя. Вчила і кримськотатарську в недільній школі при ісламському центрі. А українською користувалася тільки під час уроків мови і літератури. А ще з книжок, бо любила читати. Лейля не впала духом. Вона швидко для спілкування знайшла і подружку Марічку. Спочатку, було, в інтернеті. А потім виявилось, що дівчата навчаються в паралельних класах. Вони довго сміялися зі свого

знайомства в інтернеті. І тепер частіше розмовляли в реальному житті, ніж у тому, віртуальному. «Ну що ж, так буває», – в один голос неочікувано сказали дівчата, коли зустрілися. Виявилося, що вони навчаються в одній школі і мало не в одному класі. Лейлі й Марічці довелося упрохати директора й завуча, щоб ті кримчанку з Бахчисарая перевели до одного класу з Лейлою. І тепер вони стали немов сестрами. Лейля з Марічкою неодноразово бували в культурному центрі міста кримських татар. Марічці подобалося там бувати. До того дівчина гарно малювала. Навіть була виставка її робіт.

А ще дівчина писала фанфіки, продовження казок і мультфільмів. Мала великий успіх, бо створила кілька новел й оповідань. Навіть відомі письменники з обласного центру говорили, що дівчинка має талант. А під час літературно-мистецького фестивалю отримала навіть приз і диплом. Життя після цього докорінно змінилося. На неї вчителі дивилися, як на вискокчу. Особливо Маргарита Олегівна, вчителька мови й літератури. Мовляв, нічого особливого. Подала на конкурс свій новий твір. Маргарита Олегівна не прийняла його, «зарубала», мовляв, не розкрила теми. І це той твір, про який схвально відгукнулися в обласному центрі й Києві, забракувала вчителька української мови та літератури. Дівчину це дуже образило. Довго плакала. Зрештою, Марічка «забила» на все. Переконалася, що з твором усе гаразд, коли їй написала відома письменниця з Києва. Заспокоїлася, махнула рукою. Мовляв, по цимбалах то все. А от Маргарита Олегівна продовжувала її тероризувати. То не там стала, то не те зодягнула, то не за формою сказала про Шевченка чи про Лесю Українку, як того вимагала програма. Про свої нещастя ділилася тільки з Лейлою, найкращою подружкою.

– Ти сильна, – заспокоювала дівчинка з Бахчисарая, коли Марічка витирала сльози. – Ми обов'язково переможемо. Що нам та Маргарита Олегівна. Врешті-решт, я з тобою. Вище ніс, Качконіс, казав Кенгуру з мого улюбленого мультфільму.

Марічка посміхалася до подружки. Обіймала подружку. Вона часто питала у своїх батьків, чому вона одна в родині. На що ті розводили руками. Мовляв, так вийшло. Через хворе серце її мамі лікарі заборонили мати дітей. І батько, і дівчина намагалися берегти жінку. Коли ж у школі з'явилася Лейля, Марічка зраділа появі такої названої сестри.

На перше вересня дівчина змінила образ. Зі старшою троюрідною сестрою з'їздила до перукарні й зробила зачіску. Нафарбувалася, навела яскравою помадою губи й одягла з розпродажу модний фетровий жіночий капелюшок.

Ніхто з однокласників не звернув уваги на новий образ Марічки. Та от відразу після урочистої лінійки підійшла та сама вчителька, котра «забракувала» її твір.

– Олексюк, що це за новшества? Ти прийшла у школу чи на танці? – напосіла пані вчителька. – Щоб завтра цієї штукатурки не було на твоєму обличчі.

Марічка тоді промовчала. Вона наступного дня не наносила майже зовсім макіяж. А тільки навела губи помадою та одягла капелюшок. Забачивши дівчину в такому вбранні, вчителька знову підійшла до Марічки.

– Олексюк, я тебе не попереджала про зовнішній вигляд, а-а-а? У головному уборі не можна заходити в школу, – напосіла Маргарита Олегівна.

Дівчина знову промовчала. Тільки величезна крапля впала з очей.

– Чого вона до тебе присіпалася? – спитала Лейля подружку.

– Та-а-а, не сподобався мій капелюх. Мовляв, у школі не можна в головному уборі.

– Та вона що, не знає, що жінкам у приміщенні можна бути в головному уборі. Зайти на будь-який сайт з етикету, в книжках можна про це прочитати – дівчата і жінки користуються такими привілеями.

– Та пусте то. Я знаю про це. І я не скину свого капелюха.

– От і правильно...

Історія з капелюхом мала продовження й у наступні уже дні, в директорському кабінеті й на лінійці. Та Марічка не здавалася і все продовжувала свій протест, носила свій фетровий капелюх.

– Ну все, Олексюк. Ти нас уже не поважаєш. Чи манією величі страждаєш? Завтра без батьків не приходи, – сказала Маргарита Олегівна. Піддакнули й директриса із завучем. Марічка вийшла з кабінету наче не своя. Вона не просто розплакалася, а розревлася. Її, підбиту дитячим горем, наче птаху, підбрала її Лейля.

– Ну що, знову-таки досікалася. Не впадай у відчай. Переможемо Маргариту... Олегівну твою.

– А як?

– Та є в мене ідея. От тільки з моїм татом треба переговорити.

Лейля дістала свій смартфон. На зворотному боці почувися слова кримськотатарською:

– Тыңлыым, кызым?

– Тату, говори українською. Я розказувала тобі, що у мене є подружка Марічка. Та ти нещодавно бачив її на моєму дню народженні. У нас є проблема. Нам треба на завтра фес. Можна, я дам їй свій, а собі одягну мамин, весільний, поки не подарую їй?

– А вона що, погодиться одягти наш національний головний убір? – запитав батько.

– Так, тату!

– Негоже одягати так з бухти-барахти. Це ж прабабусин подарунок. Не жаль тобі його? І що у вас трапилося там у школі?

– Ні, не жаль. Не для красування Марічка одягне його! Хоча уявляю, якою красунею вона буде в ньому, – мовила дівчина, посміхаючись.

– А що сталося, доню?

Лейля повідала історію з капелюшком.

– Ну, то якщо на це треба – то нехай буде так.

– Та й, тату, ти ж казав, що ми з українцями одної крові, свободолюбиві.

- Добре! Нехай приходить, обіцяю, щось разом придумаємо. Телефон затих, а Лейля посміхнулася до Марічки.
– Ну, що ходімо до мене!
– Угу!..

Кімната Лейлі була прикрашена різними фотографіями й малянками. На багатьох світлинах Марічка упізнала й себе. Це вони разом з Лейлею у кримськотатарському центрі. А то на дні народження, спочатку у себе, а потім у Лейлі. А ще вона побачила у рамочці портрет Лейлі, намальований нею. Правда, на її думку, невдалий, змазаний. Та проте її подружка, Лейля, так не вважала.

– Ось, приміряй, – подала синеньку оксамитову шапочку, обшиту золотом і монетками, хазяйка кімнати. – Це фес.

Марічка одягла шапочку. Й крутнулася до дзеркала. На неї дивилася дівчина з карими очима. Посміхнулася.

– Тобі подобається? – спитала Лейля у Марічки. – Треба тільки коси заплести у два «колоски».

– Ще й як подобається!

– Фес – це один з елементів нашого національного одягу, – розказувала Лейля. – Фес носять дівчата й жінки. А поверх фесу надягають красиві хустки. Назва його походить від міста Фес у Марокко. Звідти вони прийшли. Але багато хто з учених каже, що фес був ще за часів Візантії. Вони у нас бувають різного кольору і різної висоти. Фес шиють з оксамиту. Традиційна кольорова гама цієї шапочки буває бордових, темно-червоних, вишневих, пурпурових кольорів. А у тебе й мене синій колір. Це досить коштовна річ, але він твій. Фес носили у східному Криму й українки.

– Та я не можу взяти його. Це дуже дорогий подарунок. Вишитий золотом з монетками. А китичка яка гарна, – казала Марічка, розглядаючи себе в дзеркалі у кримськотатарському вбранні. – Жаль, що ми не можемо носити кожного дня.

– Бери. Це подарунок мій і тата. Ми завтра одягнемо феси до школи. І нехай Маргарита спробує щось сказати нам, – посміх-

нуся Лейля, поглянувши ще раз на Марічку. – Ти наче і справдішня татарка.

– Дякую тобі, сестро, – обійнявши подружку, проказала дівчина. Поцілувала у щічку...

Маргарита Олегівна уже чергувала біля дверей школи. Вона взялася провчити цю вискочку Олексюк. «Подумаєш, – мислила вчителька, – пісательніца юна знайшлася. Учасниця фестивалю. Нічого особливого в тому я не бачу».

Вхідні двері розчинились, і у вестибюлі стало двоє однаково одягнених дівчат в однакових вишитих головних уборах. В очах Маргарити Олегівни роздвоїлося.

– Олексюк, я ж казала, в школі не місце для мод, – мовила зло вчителька. Вона простягнула руку до голови дівчини і спробувала, було, скинути головний убір.

– Не чіпайте мій фес, – вигукнула Лейля.

– Не чіпайте мій фес! – сказала й Марічка.

Рука Маргарити Олегівни так і залишилася в повітрі.

– Понаїхало тут усяких... татар, – буркнула вчителька. – А тепер воду каламутять. Не чіпайте фес, кажете. Буду. Ще й як буду.

– А оце вже скажіть голосно. Бо ми у себе вдома в Україні. І нехай ми, через таких як ви, покинули свої будинки в Криму. Й прийшли у наш край чужі люди, окупанти. Але ми вдома. Дівчат не чіпайте. Якщо я почую щось від Лейлі чи Марічки, що ви їх тероризуєте через феси, українські віночки чи ще якийсь одяг – вами займеться прокуратура. Я вам це обіцяю. Знаєте як це називається? Булінг, – мовив чорнявий чоловік з вусами, який зайшов непомітно до школи слідом за дівчатами. Маргарита Олегівна перелякано поглянула на нього. – Знаєте? То чого знітилися, злякалися?.. Запам'ятайте раз і назавжди – ми своїх не кидаємо...

Дівчата стояли й посміхалися. Їхні феси, вишиті золотом по синьому оксамиті, виблискували в сонячному промінні. Лейля і Марічка святкували перемогу...

СТАРІ ФОТОГРАФІЇ

*Здається, що то було так давно,
Коли в руках тримаю цей альбом.
Нам було абсолютно все одно,
Не маючи нічого, мати всьо.
За гроші не купити тільки час,
Він всіх нас методично поділив.
Когось він опустив, когось підняв,
А я на когось взагалі забив.
Старі фотографії на стіл розклади,
Дитячі історії смішні розкажи.
І справжнім друзям, не забудь, подзвони,
Бо добре чи зле, з тобою завжди вони.*

Кузьма Скрябін (Андрій Кузьменко)

Ірина зайшла до щойно придбаної хати за десять тисяч гривень. І придбала вона цю хату у зовсім незнайомої жінки. Так по приколу вийшло. Не думала вона купляти. Як у супермаркеті під час «чорної п'ятниці» зі знижками перед новорічними святами. Хапаєш усе: чи треба воно тобі, чи не треба?! А хапаєш. Щоб комусь не попалося. А потім втомленою приходиш, розпаковуєш, а воно тобі й на не на. Повний песець. З хатою теж вийшло, як на розпродажу. Тільки цей розпродаж відбувся на стихійному ринку «Юність», що біля станції метро «Лісова». Там старі й не дуже жінки, рідше чоловіки, продавали городину зі своїх присадибних ділянок, молочні продукти, інколи м'ясо птиці й домашніх тварин. Ірина часто купляла фрукти, ягоди та овочі для своєї родини. От як бурячок з морквою чи малинку з полуницею. Скільки пам'ятала себе, завжди купляли саме на цьому базарі у жінок із сіл. Спочатку в дитинстві покійна мама, а потім і сама.

Бо дешевше і якісніше, ніж в овочевих магазинах за радянських часів та супермаркетах зараз. Жінка пам'ятала, яка була ця продуктова група у вісімдесяті роки минулого століття. Неможливо було ні варити, ні їсти. Від картоплі, купленої дешевше, ніж на базарі, в овочевому магазині, не лишалося майже нічого, напівгнила з дуплами в середині. Такі овочі й фрукти були тоді. Зараз овочі кращі в супермаркетах. Але традиція купляти на базарі лишилася.

– А чому це так дорого у вас ці морква й буряки? – уже розплатившись за овочі, спитала Ірина в тітки у темних штанах з дрібними квітами і в такій же самій блузці. – Сезон же, казали по телевізору, добрий на овочі.

– А ти вирости їх на городі. Доню, я біля цих моркви і буряків душу всю поклала, поки виростила й довела до ума. Хочеш, щоб дешево було, поїдь у село і вирости. Он хат скільки у селі стоять і пропадають. Купила б – і мала б усе. І овочі, і фрукти, і свіже повітря. А не те, що тут – асфальт і дихати нічим. І як ви живете у цьому – не знаю. От у мене в Іванівцях хата стоїть уже четвертий рік, пустує. Недорого віддала б. Купи хату. Мені вона ні до чого. У мене ціла домина в райцентрі стоїть. А в селі пропадає. А там і садок. Хоч уже і старий, та добре ще родить. Мій батько його ростив, – говорила жінка. – А ще можна городчик собі невеличкий завести.

Ірина тоді промовчала. Але жінку і її слова запам'ятала. А вночі примарилася та хата. А ще приснився старий чоловік у картузі з поливалкою в руках.

– Оце в мене яблунька всихає. Нікому її полити...

І їй тоді конче захотілося мати ту хату.

Ірина – міська людина. З діда-прадіда чи з баби-прабаби – киянка. І тут вона на базарі купляє хату у якоїсь тітки. Вийшло спонтанно, неочікувано. Ірина у ті дні дуже посварилася з сином. Ох не подобалося їй, як він вчинив з її подарунком на день народження...

* * *

Ігор простягнув коробочку світловолоосій дівчині.

– Це тобі, моє сонечко, Катрусенько, – мовив до дівчини хлопець.

– Ігорю, це ж дорогий подарунок, смартфон, – сказала серйозно дівчина й поклала червоненьку коробочку до рук хлопця. – Не треба мені такого подарунка. У тебе ж грошей учора не вистачало навіть на морозиво. А тут такий подарунок. Напевно, дорого коштує. Що скаже на це твоя мама?

– Та нічого вона не скаже. А хоч і скаже – то пусте, як на мене. Не переймайся, кохана. Я ніде не вкрав цей телефон. Мені він ні до чого. А тобі буде в нагоді. Ти ж у мене майбутня журналістка, письменниця. За допомогою його розмішуватимеш свої твори. А ще й фотографії. А ще в ньому хороший диктофон.

– Не перебільшуй, Ігорю. А мама твоя побачить. Ото буде репортаж з оповіданням, – сказала дівчина й поклала коробочку із зарядкою та навушниками до сумочки. А телефон вирішила відразу використати. Заходилася фотографувати себе та Ігоря. І мама не забарилася. З'явилася у кімнаті. Вона чула їхню розмову.

– О, тьоть Іро, добрий день. А ми тут з Ігорем селфимося. Гляньте, які гарні світлини виходять.

– Гарні фотографії, – мигнула сердито оком Ірина. – Залиш, дорогенька, нас із сином. Ми мусимо обговорити дещо.

Дівчина поклала на стіл смартфон й слухняно зачинила за собою двері.

– Катрусю, я тебе проведу, – кинув навздогін Ігор. Та мати зупинила.

– Не ніч. І вона вже доросла дівчинка. Дорогу до свого гуртожитку й сама знайде. А нам з тобою треба поговорити.

– Добре, мамо. Я слухаю тебе, – з сумом проказав хлопець.

– І що то було? Телефон цій дівулі з інтернату! Та ніколи! До того ж, це мій подарунок. А ти їй цей телефон.

– Мамо, я її люблю. Ти подарувала його мені. І я маю право

ним розпоряджатися так, як мені здумається. Захотів викинув би, переламав би навпіл. Подарував би найпершому стрічному безхатьку...

– Ти це й зробив – подарував їй, цій інтернатській дівулі. Очі мої б її не бачили, – кричала Ірина на сина.

– Ах так. Я тобі це обіцяю. То до побачення, мамо. Ти мене й Катрусю довго не побачиш, – крикнув у відповідь син. Він забрав смартфон зі столу й гучно зачинив за собою двері, що навіть дзеркало тріснуло й посипалося на підлогу. Впала й рамка із давньою фотографією сина. Йому на ній п'ять років. Їй теж розбилася. Світлина вже пожовтіла від сонця. Це вона помітила тільки тепер. З очей Ірини полилися сльози. «Як він міг так вчинити зі мною. Я ж для нього все з самого малечку. Навіть заміж не вийшла. Хоч могла... А він цю дівулю вподобав. На дорозі знайшов. Упала, мовляв, дівчина й вивихнула ногу. Треба допомогти. А я, дурепа, впустила її до хати. А вона бач яка... Сіла на голову в першу чергу йому... А він, раденький, що дурненький, радий старатися... Не тільки той смартфон забрала в мене, а й сина...» – вибираючи з-під розбитого скла пожовтілу світлину, говорила вголос до себе. Їй хотілося кинути все й кудись забратися далеко-далеко. На пам'ять прийшла пропозиція придбати хату жінки з «Юності».

* * *

Будинок уже приходив до руйнування. Сприяли цьому час і люди, ласі на чуже майно. Були вибиті вікна. Забрали собі дві плити та дверцята з грубки, заслінку з печі, чавуни, вила та чепіги. Зняли й фотографії, шукали прикраси. Бо за легендою, розказаною колись тіткою Одаркою, так звали хазяйку цього обійстя, її батько привіз прикраси з Німеччини. Хоча сказане було й спростовано нею. Не бачила вона тих прикрас ніколи. Хіба що старий німецький годинник, який своєю мелодією будив чи не кожної години. І нічого батько не міг зробити з ним. Будив усю хату.

Зайшла в хату. Найперше, що кинулось в очі від споглядання своєї покупки – то це старі світлини. Вони валялися повсюди: і серед хати, і на лавці, і на столі. Ірина поглянула на фотографії, що лежали на столі в старих дерев'яних зі склом рамах: на молоду жінку і чоловіка у військовій формі. На неї дивилися пара закоханих молодих очей. Жінка з посмішкою, несхожою на теперішні, вижатою через себе. Чоловік у будьонівці з офіцерськими личками, увесь серйозний, суворий. Наче хотів налаяти її, Ірину. Мовляв, де ти забарилася, нова господарко, врешті решт – наведи у цій хаті порядок.

«Треба ж, наче живі дивляться. Ось-ось почнуть лаятися. Мовляв, Ірино, постав на місце нас, повісь на гвіздок». Жінка підійшла до столу, взяла в руки портрети хазяїв хати й причепила на цвяха до стіни. А зі свого ридикюлю дістала рамку без скла з фотографією сина й поставила на стіл.

– Ну, от і на місці ми вже. Обіцяй, що не зрушиш нас звідси, – почулося Ірині з пожовклих від часу, але молодих людей на стіні. Жінка злякалася було їхніх голосів. Син зі світлини теж посміхався. Та проте швидко взяла себе в руки й подумала, що це розігралася її таки уява. «Може, в мене дах зносить вже. І що в такому випадку робити? Не знаю. Говорити з духами? Цього ще не вистачає...». А в голові чулися їхні голоси і проникливе «Обіцяй!» Ще якусь мить вона чинила спротив цьому. А десь з середини її виринуло:

– Обіцяю!

Голоси затихли. Ірина відчула пронизливий головний біль. У своєму ридикюлі знайшла таблетки. Не було тільки води, щоб запити. Жінка ковтнула пігулку. Та вона застрягла без води. Набралася сили волі, проковтнула. Сподівалася, що за п'ять хвилин повинен пройти біль. Та він все не проходив. Біля печі на полу були складені дві подушки й ковдра. «Треба перележати цей дурнувятий біль», – прийшла ідея. Ірина розклала постіль. Не прилягла, а впала. Головний біль не проходив. Очі злипалися. Хотілося заснути...

Ірина прокинулася від того, що відчула, як хтось накрив її покривалом. Розплющила очі й побачила жінку, схожу з фотографії. Оглянулася довкола. В хаті чисто й прибрано. Вікна не зяяли, як вчора, прірвами вибитих шибок, а були прикрашені фіранками. А поряд ліжко, застелене зеленим покривалом, з-під якого виднілося вишите простирadlo. Піраміда подушок з вишитими наволочками, накрита мереженою накидкою, довершували ансамбль у хаті. Біля образів миготіла лампадка. Фотографії прикрашали стіни. Ось троє дівчат сиділи разом. Одну з них Ірина упізнала – тітка Одарка. Чулося потріскування дров у печі. На Ірину нахлинули запахи, яких вона давно не відчувала. Пахло м'ятою, любистком, лепехою, чебрецем і ще чимось. Колись давно, ще у дитинстві, чула ці запахи. Згадала. Її прабабуся взяла до церкви за Зелені свята. І тоді було стільки запахів... А зараз що? Сон, марення? Чи?.. Рипнули двері. На порозі зі стругом у руках з'явився чоловік у полотняних сорочці та штанах. «Та це ж господар Яків Трохимович. А та жінка – його дружина», – прийшло неочікувано на думку Ірині. Дзигар пробудив її повністю й віддзвенів якоюсь німецькою мелодією шосту годину ранку. Жінка поглянула в сторону дзвону годинника. Його вчора не було. А тут?..

– Даринко, Яринко, Маринко! Хвате, ледарки, вам спати, – почувися лагідні слова матері. Вона вже витягувала чавунець з борщем, щоби затовкти його салом з цибулею. – Уже сніданок поспіває. Батько вже он натрудився. А ви?..

– Мамо, – почувся дівчачий голос з печі, – я тільки-но звела очі. А ви будите ні світ ні зоря.

– Ось розкажу батьку, Даринко, у скільки прийшла. Отримаєш від нього виляски з наминачкою. Знатимеш, як з Миколою цілуватися. Я бачила, – почувся ще один голос дівчини. – І не тільки...

– Мамо, не вірте. Він сам до мене чіплявся. Це тебе, Маринко, завидки беруть. Що я маю багато симпатій від хлопців. А ти? На колодках постоїш, покрутишся на одній нозі і гайда до хати.

А ще, мамо, вона вчора брови собі повищипувала...

На печі почувся виляск. А ще вовтузіння дівчат.

– Дівки! Сучки! Дайте поспати. Я вчора набігалася по господарству. А ви гуляли з хлопцями, – почувся третій дівочий голос.

Усі троє дівчат спустили ноги з печі й продовжили одна одну лоскотати, попискувати. А Ірина дивилася цей наче фільм і не фільм. Дивувалася почутому й побаченому іншому життю, яке вирувало в цій хаті дуже давно.

* * *

Ірина прокинулася від стукоту у вцілілу шибку вікна. Хтось добивався до неї у цей пізній час. Черкнула запальничкою й побачила постать чоловіка з рудою борідкою та в дивній шапочці, скуфії. Підійшла до вікна.

– Вам чого? Бачили котра година? – спитала жінка.

– Ви нова хазяйка хати Якова Трохимовича та Параски Антонівни?

– Так, я! А що вам треба?

– Та хочу дещо вам передати від них. Я обіцяв Парасці Антонівні, що якщо хату хтось купить, то обов'язково віддам ось цей годинник.

Чоловік показав у вікно дзигар.

«Той самий, – подумала Ірина, – що нині бачила уві сні».

– Почекайте хвилину. Запалю свічку.

Ірина швиденько запалила й попрямувала до дверей. Нашу-пала засув.

Відчинила. На порозі перед нею стояв священник. Це жінка зрозуміла відразу, бо на голові у нього шапочка. Чоловік тримав годинник. Ірина ще раз придивилася до дзигаря й ще раз переконалась у тому, що, дійсно, той самий годинник, який кілька хвилин тому бачила у своєму маренні.

– Заходьте! – проказала жінка.

Годинник був, хоч на перший погляд невеличкий, але доволі

важкий. Коли ж Ірина спробувала, було, взяти у руки, відчула, що важить він більше двадцяти кілограмів.

– А він важкий. І як ви його несли?

– Так, важкий. До того він, правда, не працює. Скільки я з ним не морочився, не возив до всяких майстрів, але налагодити його було неможливо. Казали, що невідомої для них конструкції. Начебто, все зрозуміло. Але запустити так і не змогли. Він у мене простояв чотири роки від смерті хазяйки. А при ній він ішов. Звучала німецька мелодія. Здається, «Тиха ніч». Обіцянка є обіцянка. Тому й виконую волю покійниці. Царство небесне усопшим рабам Божим Іоану та Прасковії, – перехрестився нічний гість. – Обіцянка дана небіжчикам то святе.

Ірина хотіла вже крикнути, що чула цю мелодію, коли заснула. Та вирішила не казати про це чоловіку.

– А ви хто будете? – спитала зніяковіло Ірина.

– Та я місцевий священник, отець Нестор. Параска Антонівна на останній сповіді просила зберегти цей годинник як скарб родини. Стара жінка знала, що її доньці він ні до чого. Коли після похорон я сказав про годинник, то вона розсміялася і сказала, щоб я забрав його або собі, або здав на металобрухт. Дарина, хоч і живе у райцентрі, тоді, до речі, не була на похоронах, а з'явилася тільки на дев'ять днів. А сестри померли на чужині: одна в Росії в Мурманську, а інша в Казахстані біля Семипалатинська, ще до батьків. Баба Параска за два дні перед смертю своєю висповідалася й причастилася. Оплатила усі треби наперед. Навіть за панахиди вперед дала. До цього часу. Бо знала, що донька у неї така. Та я й так кожної служби Божої згадую цю чудову жінку. Тепер же я почув, що ви купили хату. І вона не буде пустою стояти. Як і передбачала Параска Антонівна, що на четвертий рік буде у її хаті хазяйка. І це не Одарка Яківна. Стара жінка навіть вас описала. І коли сьогодні ви приїхали, я побачив вас. Для мене це була дивина.

– Та ви що? – посміхнулася Ірина. І торкнулася знову дзигаря. З годинника почулася давня мелодія колядки.

– О Боже! – вигукнув отець Нестор. – Він запрацював у ваших руках. А я думав, що я вже ніколи не почую «Тиху ніч». Усі роки мені хотілося його запустити. Але не вдавалося цього зробити. Слава тобі, Господи! – батюшка перехрестився.

– Я й сама не знаю, як це вийшло, – поглянула на годинник. Він ішов. Велика стрілка наблизилася до дванадцяти. Дзигар почав награвати «Тиху ніч». Отець Нестор ще раз перехрестився й проказав молитву «Отче наш». – Я не тільки про годинник, панотче, а й про хату цю. Я придбала цю хату спроквола, неочікувано для самої себе. І не розумію, для чого вона мені. У господарстві я повний нуль. А тут таке багатство, старовинний годинник ще, – розсміялась Ірина. – Не знаю, чи дякувати вам за повернення цієї не моєї сімейної реліквії, чи ні. Але все ж дякую. Розкажіть мені про цю родину.

Отець Нестор важко зітхнув й довго не міг видобути слово.

– Та розкажіть. Що там з ними не так?

– Та що розказувати? Я сюди потрапив порівняно недавно, сімнадцять років тому. Якова Трохимовича я майже не застав. Поховав тільки. Казали, що після війни був головою колгоспу. І людей не ображав, і в очі начальства не заглядав. Жорсткий був. Міг і по морді надавати, коли хто заслужив. Але справедливий. До того ж безпартійний. Коли руйнували церкву у шістдесяті, зумів заховати багато чого церковного, бо розумівся у мистецтві. Якась добра людина донесла на нього. Розжалували до бригадира. Але хоч і прислали нового голову з району, але керував фактично господарством Яків Трохимович. Той новий голова дослухався до порад старого. А от з Параскою Антонівною спілкувався. Жінка вона весела, добра. Ділилася усім. Ніколи не впадала у відчай. Досить довго мені допомагала у церкві. Очолювала десятку, співала в церковному хорі. У неї був гарний голос. І якби вона мала можливість замолоду, то, напевно, співала б в опері. А відтак проста селянка. От тільки з дітьми їм не поталанило. Було троє дівчат-близнючок, та двоє виїхали ще за Союзу в чужі краї

та й там повмирали. А з Дариною ви знайомі. Ця не приїжджала до батьків, хоч і живе за п'ятнадцять кілометрів від села. Люди казали, що ще в шістдесяті роки стався конфлікт у родині. Я не знаю через що – бо ніколи не цікавився ним. От Дарина і образилася на батьків, і покинула хату назавжди. Звичайно, спадок впав їй на голову й треба було порядкувати ним. Але не приїжджала. Живе у райцентрі сама. Дітей з чоловіком не набули. Але казали люди, була у неї донька, котра померла від алкогольного передозування. А від внучки відмовилася й та виховувалася в інтернаті. А де те дитя, ніхто не знає. Параска Антонівна розшукала правнучку й хотіла забрати дівчинку до себе. Але соціальні служби через поважний вік бабусі не дозволили цього зробити. Дев'яносто років їй тоді було. Вона чим могла, тим допомагала Каті, поки та була в інтернаті. Так називала її Параска Антонівна. А де вона зараз, та Катя – не знаю. Я її то ніколи й не бачив. Баба Параска просила, щоб я привіз дівчинку на її похорон. Але не вийшло. Я намагався достукатися до тітки Одарки. А про дівчину я геть забувся.

– А в якому хоч інтернаті виховувалася та Катя? – спитала несподівано для себе Ірина.

– Цього я теж не знаю, – відповів отець Нестор. Він поглянув на дзигар, стрілки якого ще недавно годі було зрушити. – Ну, вибачте, Ірино, що потурбував вас у таку пізню годину. Може, треба було прийти завтра. Але мені не терпілось передати вам цей годинник. Вибачте.

– Та нічого вибачатися. Дякую, що прийшли і трішки прояснили цю ситуацію.

– Ну, мені пора йти, Ірино. Мені було приємно познайомитися. Заходьте до церкви, коли що треба. Благослови Господи! – мовив на прощання отець Нестор, перехрестивши жінку...

* * *

Сон здолав її думки. Точніше не здолав, а зайшов плавно у марення, і вони стали невід'ємною частиною. Ірина бачила знову хату, в якій жили люди, котрих бачила тільки на старих фотографіях. А ще Якова Трохимовича та Параску Антонівну, їхніх трьох доньок. Вона поглянула на дівчат і зробила висновок, що обриси обличчя знайомі. Тільки де вона їх бачила – не могла пригадати. Ну, звісно, Даринка – це ж тітка Одарка, тільки в далекій юності. Чого там думати довго? Але їй здалося, що ще хтось на її життєвому шляху зустрічався. Доньки, хоч і були зовні схожі, але різні за вдачею. Даринка – потайна й дещо лінькувата. Яринка – добра й працелюбна. А Маринка – весела, любила пісні й скоромовки. Батько й мати були горді за дівчат – красуні. І багато хто з односельців приміряв до себе і своїх хлопців уже родинні стосунки. Мати ж не хотіла про це ще думати. А все казала подругам: «Нехай ще здобудуть дуплом (диплом), а тоді вже й про хлопців думають. Рано ще їм...» Та кров молодеча грала рум'янями на щоках у дівчат, і вони неодноразово водили хлопців за ніс. Маринка і Яринка, як і батьки – помірковані, виважені в думках і діях. А от Даринка – та ще заноза. І це в шістнадцять років. Не з одним зустрічалася, цілувалася, обіймалася. Любила пестоші хлопців. Але далі «лапань» не дозволяла йти. Та як кажуть: як умочив уста у мед, то й посмакувати захочеться.

Хлопці з сусіднього села «на колодки» у село приходили чи не кожного свята чи вихідного зі своєю музикою, випивкою, закускою. За старою традицією, не знать з яких часів те повелося, «чужі» ставили могорич, щоби ходити до дівчат з села. І хоч тоді вже був збудований ошатний будинок культури, молодь продовжувала зустрічатися «на колодках». Серед цих «чужих» і був той, хто не одній дівчині «поламав калину» у своєму селі та довколишніх. Микола, так звали хлопця, відразу впав в око Даринці. І вона б віддалася пристрасті, якби він не ходив до іншої, сусідки Палажки. Вона не раз ловила їх за любощами. Хлопець

перше не звертав уваги на юну «слідопитку». А потім, як помітив, вирішив і сам захопитися дівчиною, не полишаючи при цьому й Палажку. А вона вже чекала сватання, бо вже округлилася й частенько жалілася на погане самоочуття. Микола зрозумів, що Палажка вагітна, й вирішив, що пора сказати їй: «До побачення!», а зайнятися іншою. До того партія з Даринкою могла принести й вигоду. Як не як, батько Даринки голова колгоспу, хоч і колишній. У селі усі знали, хто насправді хазяїн. А дівчина смачна, наче яблучко на Спаса.

Даринка видивлялася біля Палажчиного садка й чекала, коли з'явиться Микола. Чекала й Палажка. Та хлопець усе не приходив. Дівчина поглянула на годинник, зароблений нею й куплений на трудовні. Хвилювалася.

– Цікаво, і де це він забарився? – спитала Палажка в тиші.

«І, справді, де він?» – спитала саму себе Дарина.

– Палазю, чого в хату не йдеш? – почувся голос матері дівчини.

– Та душно мені в хаті, мамо, – відповіла дівчина. І все ж послухала матері, почвாலала до оселі. Даринка теж, було, зібралася йти, як відчула на собі чоловічі руки. Вони вміло орудували в усіх інтимних місцях її тіла: дісталися грудей, сідниць, пройшлися між ногами.

– Ой! – скрикнула від несподіваних ласк дівчина. Повернулася обличчям до залищальника.

– Микола, ти?.. А як же Палажка?

– Мені вона не треба. Набридла своєю простотою, – мовив на вушко хлопець, продовжуючи пестити дівчину. – Я уже давно за тобою спостерігаю й бачу, що і ти не проти коханнечка нашого.

– Я? Не проти! – палала пристрастю Даринка. Їй хотілося близькості саме з ним уже давно. У снах і мареннях Даринка уже давно віддалася йому. І тепер це трапилося. У садку її суперниці Микола торкнувся її найінтимнішого місця. І...

Ірина прокинулася. Надворі було вже видно.

– Тьху ти! Треба ж, таке приверзлося в цій хаті. Такого ще не було, – мовила жінка. – Чужа еротична історія мені ще не марилося.

Жінка вийшла на ганок. Біля хвіртки вовтузилася уже немолода жінка у світлій хустці та вишиванці. У ній Ірина вгадала Палажку.

– Доброго дня! – привіталася жінка.

– Здрастуйте, – відповіла Ірина.

– Я сьогодні дізналася, що ви купили хату голови колгоспу, – вела далі жінка. – Мені про це сказав сьогодні отець Нестор.

– Так! Придбала ось, – посміхнулася жінка. – Я – Ірина! А вас, тітко, – Па... – мало не сказала.

– А я – Палажка Андріївна. Я тут зайшла спитати. Як ми ділитимемо груші? Бо на межі колись Яків Трохимович посадив. А вона прийнялася як на зло.

«А біля неї я стала невидимим свідком першої зустрічі Миколи та Даринки. І.» – згадала Ірина свої марення чужого інтиму.

– Сорок років пройшло, – вела далі тітка Палажка. – До вас ми з бабою Параскою ділили. Що на мою сторону впаде, то моє, а що на її, то їхнє. З Одаркою ми були трохи... на ножах. А з бабою Параскою до останнього були разом. Коли померла вона, то я мила її тіло. Та й дядько Яків, хоч і важкий був чоловік, але справедливий.

– Та хай буде так, як було. Я не проти, – відповіла Ірина.

– Ну, от і добре, – мовила Палажка.

– О-о-о! А я все думаю, де моя стара, – кричав чоловік із-за хвіртки. Двері розчинились, і в проїомі з'явився уже не молодий, але ще дужий чоловік. – А вона ось. У новій сусідки. Що ти вже там розказала цій чужій людині? Як мене на собі оженила?

– Та що ти, Миколаю? Я зайшла спитати за груші.

– Та які там груші? Ти всюди розповідаєш, як ти мене оженила на собі, – говорив чоловік. – Так от, не вірте. У нас палкого кохання не було. Я любив Одарку. І в неї від мене донька була.

Та через дурисвіта Якова Трохимовича нам довелося розстатися. Не прийшовся до двору. Він голова колгоспу. А я хто? Простий пастух. Й силою затяг мене і цю до сільської ради й розписав нас. Пригрозив, якщо я не розпишуся з нею, за згвалтування його рідної доньки відправить мене до Сибіру на рудники. Я тоді злякався. І погодився. А як з Одаркою вчинив? Прокляв! Що та боялася до самої смерті тітки Параски, боялася й носа показати сюди. А ця була вагітною наче б то. А де те дитя? Нема його! Надурила мене. І цілий вік довелося жити з нею. А я би пішов від неї. Та хто після цього за мене пішов би.

Ірина мовчала, схиливши голову. На мить їй показалися знайомими обриси іншої людини, так схожої на дядька Миколу.

– Та що ви дурня слухаєте? Воно нализалось уже десь і верзе казна-що. Як не п'є – на людину схожий. А як наступить на пробку. Всьо – понеслося, – мовила Палажка. – Пішли, Миколо, додому. Проспишся. А то сором такий.

Микола ще щось пробував говорити, та дружина тягнула його за рукав. А Ірина ж повернула на город, де побачила величезну грушу. Вігтя і, справді, спадали на два обійстя. А на ній медом налиті груші в добрий кулак. «У Києві на «Юності» кілограм багато коштує. А тут ціле багатство...» – раділа Ірина. Картинка нічного марення постала перед очима. «Ага. Тут воно те було. Микола тут й упіймав Даринку вперше. І... – згадувала Ірина. – Тільки тоді не було цього паркану. І хата Палажки і Миколи була під соломою, а не під черепицею, й не була обкладена цеглою. Звісно, пройшло сорок років. А я цей пейзаж бачила цієї ночі. І стару хату, і молодих Миколу, Одарку і Палажку...» – мислила Ірина...

Груші Ірина поклала в кошик та відро, які знайшла у сінцях. Це був пасхальний кошик Параски Антонівни. Старенький, але ще міцний. Жінка вирішила груш повезти додому. Пригостити сусідів. А ще сподівалася, що син приїде. Нехай уже з Катрусєю. «Зрештою, це його вибір. Та й дівчина вона не погана. Якщо ві-

рити почутому, то не пропаща дитина, як деякі з інтернату. А таких я зустрічала безліч...» – думала Ірина. Вона прихилилася до вікна. Задрімала. І знову вже знайомі обличчя нерідних до вчора людей...

З вулиці чулися крики Одарки та Якова Трохимовича.

– І чого він там кричить? – спитала у доньок Параска.

– Та хіба ви, мамо, не знаєте. Батько ввіймали на гарячому Одарку, – мовила Маринка. – Ми вам, мамо, говорили про це. А ви все повз вуха пропустили.

– О Боже! Та коли мені було дивитися? Я ж на фермі і на фермі. А тут така біда.

– Параско, а де це Одарка наша була? – запитав Яків Трохимович у дружини, ще не переступивши поріг хати.

– Та десь на вулиці ще гуляла.

– Гуляє!.. Я її зараз нагуляю. Так нагуляю, що й на задницю сісти не зможе. Курва твоя донька, – кричав Яків Трохимович. Із-за халяви ялового німецького чобота витягнув батіг. – Я її зараз нагуляю...

– Та що ти кажеш на рідну доньку таке. Гріх таке казати на рідну дитину. Зупинись! – прохала чоловіка Параска.

– Мала вона ще до такого. Ну, любить трохи з хлопцями пожартувати. Хіба це перший раз. Я вже не раз сварила її за це. Та й що вже поробиш. Хай тепер одружується на ній, коли така каша заварилася. З ким це вона там під грушею була...

– Кажеш, мала. А добре вправлялася з тим. Ми так в молодості не вправлялися. А вона... Та яке одруження? З блядуном? Сварила, кажеш! Мало ти її сварила. Вона чужого нареченого відбила – Палажки Овдієнкової. А він з сусіднього села. І у нас біля груші спіймав на гарячому з охами да ахами. А він, сучий син, старався... А вона розпласталася... Тьху-ти! Убити мало обох. Та я їм зроблю. Його, блядуна, в Сибір відправлю. Він не одну дівку спортив. От і нашу теж. Я їм зроблю і весілля, і свайбу із заручинами. Зроблю!.. – кричав батько. Він вибіг надвір й скоро

повернувся з Одаркою. Дівчину до хати він зтягнув силою. При чому батогом хльоскав по спині, оголених сідницях дівчини. Та голосно плакала, прикривала груди порваним платтям.

– Та зупинись ти, Якове. Уже назад не вернеш, – крикнула мати. Вона підбігла до чоловіка й вихопила з його рук батіг.

– Курва! Я тебе проклинаю, – кричав батько. – Не хочу тебе й бачити. Щоб тебе до обіду й близько не було. Їдь куди хочеш...

– Та остепенись ти, Якове, – говорила спокійно Параска. – Куди вона поїде? Їй он ще десятий клас закінчувати треба.

– Тату, – попросили слізно Маринка й Яринка. Сестри стали між батьком і Даринкою, – не проганяйте Даринку. Вона провинилася перед вами й мамою. Але ж Даринка наша сестра і ваша донька. Не карайте сильно її, – зі сльозами на очах просили доньки Якова Трохимовича.

– Не просіть його! – обізвалася Даринка. – Я поїду. І ніколи, чуєте. Ніколи. Ніколи сюди не повернусь.

Дівчина забігла до кімнати й гучно зачинила за собою двері.

– Тату, пробачте її, – благали навколішках сестри. – Якщо не пробачите її, ми теж поїдемо назавжди звідси!

– І ці туди ж! Очі мої не бачили б вас, – ляпнув дверима батько так, що покотилися з кошиків груші. Було чути ще його голос знадвору. Лаявся. Таких слів його велика родина ніколи не чула. Бо не любив матюкатися...

– Жіночко, ви спите? – почувся голос позаду. – У вас груші розсипалися чи не по всьому салону.

Ірина заходилася збирати фрукти. Думки про вчорашні й сьогоднішні марення ж не покидали жінку. Крім соковитих медових груш, вона везла додому ще й інший скарб, старі фотографії. Вона їх взяла, бо прохали про це Яків Трохимович та Параска Антонівна, Яринка й Маринка. А що буде далі, Ірина не знала...

Ірина приїхала додому і відразу зайшла до кімнати сина. Усе лишалось так само, як і до її від'їзду. «Значить, він не приходив додому. Значить, він у неї». Жінка поглянула на годинник мобільного телефону. Набрала номер сина. Почула, як він підняв рурку.

– Синку, привіт! У тебе все добре? – спитала Ірина.

– Привіт! Добре! – почула сердито відповідь.

– А у Катрусі як?

– Мамо, а чого ти питаєш? Знову будеш пиляти за смартфоном? Він мені ні до чого. А от Катрусі... – сказав сердито хлопець.

– Та ні, що ти. Не буду. Це ж твоя власність. І ти вправі вчиняти з нею будь-що.

– Мамо, ти добре почувашся? – стривожився син, почувши новизну.

– Так, добре! Я хочу, щоб ви обоє приїхали. Маю багато чого нового. Але ти не турбуйся. Усе добре.

– Мамо, ми зараз будемо. Ми недалеко від дому.

Хлопець поклав слухавку. Ірина зайшла на кухню. На стіл виклала фотографії родичів. Ті з пожовклих від часу світлин посміхалися. У велику миску переклала груші. Відкрила воду. Струмись дзюркотів, розбризкував по грушах краплі. Наче вмивав їх личка. Вхідні двері рипнули, й на порозі кухні двоє любих для жінки дітей. Синочка Ігоря та доні Катрусі. Вона їх обійняла, почала цілувати.

– Мамо, що сталося? – спитав син.

– Нічого не сталося. Просто я скучила за вами, – мовила Ірина.

– О-о-о, груші! – вигукнула дівчина й підбігла до миски. Взяла одну. – Такі мені прабабуся Параска привозила в інтернат.

Дівчина розвернулася до столу й побачила на ньому старі фотографії. Молоді Парася і Яків підморгнули їй...

ПРИНЦИПЕСА НА ГОРОШИНІ

– Мамо, почитай мені книжку, – простягаючи збірку казок Андерсена, мовила мала. – Ось, цю. Про принцесу, – розгорнула й показала пальцем на зображення дівчини в короні.

– Принцеса на горошині? – глянула Наталія.

– Мам, а чому на горошині принципеса?

– Не принципеса, а принцеса. Ось прочитаємо й дізнаєшся, Оксанко. «Жив колись один принц, і захотілось йому одружитися з принцесою, та тільки зі справжньою принцесою. Він об'їздив цілий світ, щоб знайти таку, але так і не знайшов собі нареченої. Принцес було скільки завгодно, та чи були вони зовсім справжні, цього він ніяк не міг добрати. Все йому здавалось, що щось не так. От він і повернувся додому зажурений – адже він так хотів знайти справжню принцесу і одружитись».

– Наш Ромка теж ніяк не знайде собі наречену, – спохватилася Оксанка після почутого. – А він у нас теж принц, мамо?

– В якійсь мірі, може, й так. Та ти слухай, що далі було: «Якось увечері розгулялась страшна негода: гуркотів грім, спалахувала блискавка, а дощ лив, як з відра! Страх та й годі! Раптом хтось постукав у міську браму, і старий король пішов відчинити. За брамою стояла принцеса. Матінко рідна! Який вона мала вигляд під дощем та вітром! Вода збігала по її волоссю і по платтю на носки її черевиків і витікала з-під каблуків, а вона казала, що вона справжня принцеса. «Ну, про це ми вже самі дізнаємось!» – подумала стара королева, але нічого не сказала. Вона пішла до опочивальні, скинула з ліжка усю постіль, поклала на дошки горошину, потім узяла двадцять матраців і поклала їх на горошину, а тоді ще двадцять перин з гагачого пуху. Тут мусила принцеса проспати ніч. Уранці її спитали, як вона спала.

– Ой, дуже погано! – мовила принцеса. – Я цілісіньку ніч не

стулила очей. Хтозна-що було у моєму ліжку. Я лежала на чомусь твердому і від цього у мене все тіло тепер у синцях! Просто жах!

Тоді всі побачили, що це справжня принцеса, якщо вона крізь двадцять матраців і двадцять пухових перин відчула горошину! Такою ніжною могла бути лише справжня принцеса. Принц одружився з нею, бо знав тепер напевне, що знайшов справжню принцесу, а горошина потрапила до музею, де лежить і досі, якщо її ніхто не взяв. От яка історія була насправді!».

Оксанка позіхнула.

– Гарна казка. А я, мамо, теж принцеса? – запитала вона

– Принцеса, принцеса, принципеса наша, – мовила мати.

Оксанка віднайшла пульт. Натиснула. А на екрані побачили Сашка, батька й чоловіка, там, не передовій біля Пісок. Показував журналістам подарунки від сепаратистів.

– Мамо, дивись. Тато в телевізор заліз.

Наталія посміхнулася малій. Серце почало колотитися як тоді, коли повідомили про смерть її Сашка. Зринула з очей сльоза.

«А він, гад такий, не признався, що на війні. Завжди так було, й тоді у вісімдесяті, коли чекала з армії, – подумала Наталія. – А він пропав у Афганістані. І довгі сім років не було ні чутки, ні звістки. Що згадувати тепер. Такий він, її Сашко. Ніколи не кидає слів на вітер. А казав, що не на війні. Мовляв, тренує молодьож на полігоні».

Вона відразу схопилася за мобільний і давай наярювати. «Поза зоною досяжності». Плюхнулася на диван у розпачі. Як він міг так знову вчинити. І це після того, що вони пережили – розлука на майже два десятиліття. Як не війна, то так складалися обставини. Вона тоді була за іншим. А він, по поверненню з полону, вирішив поїхати з Іванівки. Недалеко, звичайно. Усього-на-всього до райцентру. Та проте відкинув її любов. Вона тоді злетіла з котушок і мало не загинула, коли наковталася таблеток. І якби не запивала їх горілкою, то віднесли б її в іншу Іванівку. І знову війна, може, назавжди, забирає її Сашка. Сліз у неї не було у цей мо-

мент, а тільки істерика. Вона знала вже не вперше, що Сашко не може по-іншому чинити.

Мала вовтузилася біля «барбі».

– Мамо, а у Леськи нога відкрутилася, – зашебетала донечка. – Не допоможеш повернути на місце? А то я труджусь, труджусь. І ніяк...

– А хто ж їй ампутував ногу? – через сльозу проказала жінка. А в голові, наче в кінофільмі, Сашко без ноги. Цю нав'язливу картинку можливого майбутнього відігнала від себе. – Ой, що це мені?..

– Що, мамо?

Дівча дивилося очима її Сашка, простягнувши ляльку та ампутовану ногу.

– Даваймо полікуємо твою Леську.

Телефон задзеленчав коротко – прийшла есемеска, повідомлення, що абонент, якому телефонували, уже на зв'язку. Наталка схопилася за «трубу» й почала знову надзвонювати на Сашків номер. Після кільканадцяти секунд на зворотному боці натиснули на відповідь.

– Алло! Наташо, привіт. Ти щось хотіла? А то я зараз зайнятий. Навчання. Сама розумієш...

– Я тебе бачила, на яких ти навчаннях... Чому збрехав? – ковтаючи сльозу, мовила жінка.

– Ну, просив же журналюг: «Ну не треба цього піару!» А вони. Собаки... Хто їх просив? – вилаявся чоловік.

– Не звертай з теми. Ти сказав, що тренуватимеш солдат, бо пройшов не одну війну. Є досвід. А ти цей досвід використовуєш не для учебки, виходить...

– Не переймайся. У нас тихо. Та й хлопців я не захотів лишати. Вони ж мені як сини. Згадай нашого Рому...

– Зараз тихо, кажеш! А перед цим що журналістам розказували? Що ти показував їм? Які «подаруночки» до свята від сепарів ви отримали? Я все бачила на екрані. І малий нічого не сказав. Я тепер знаю, які у вас мужські розговори.

– Та ти не переймайся...

– Ага. Ти, дурепю, не переймайся. Уб'ють на Донбасі. А ти тут страждай....

– Як в Афганістані чи в Пакистані не вбили й полон пережив. То тут і подавно. Це ж не Афган.

– А не можна було сказати? Той крутить-вертить. А де він зараз? Не дзвонить, не пише уже п'ятий місяць. Тобі вже п'ятий десяток, а ведеш себе гірше малого. Скажи хоч, де ти?

– На сході і більш нічого не можу сказати. Я взагалі-то за вами скучив, – мовив Сашко. – Зараз довго не можу говорити. Ти вже вибач, але я кладу трубу...

На зворотному боці почулося коротке клацання. Наталія кинула на маленький столик мобільник. Змирилася, виходить. Вона звикла до цього. І це, можливо, не вельми добре, з одного боку. Але, з іншого, якби вона дізналася раніше, то скільки б додалося смутку та надмірних переживань. Сашко завжди беріг її від них. І тільки ставив перед фактом того чи іншого випадку. «Тепер він там. І тут нічого не вдієш. Такий він...».

З вулиці почувся гавкіт собаки. «Кого це занесло? Вечір же ж уже пізній», – звернулася вона сама до себе. Дзвіночок собачий посилювався, коли задзеленчав й електричний у вітальні.

– Мамо, це не тато? – спохватилася мала, почувши дзвінок.

– Ні! На татуся Трезор не гавкає. Знає його.

Наталія за кілька секунд опинилася біля дверей.

– Хто? – спитала вона.

– Тітко Наталіє, відкрийте. Це Сніжана.

– Яка Сніжана?

– Дівчина Романа.

Двері розчинилися, й на порозі з'явилася невеличка на зріст, злегка повненька, дівчина. Живіт округлений показував на те, що панянка при надії. І уже не маленький термін.

– А Роман де? – спитала Наталія.

– Як де? На Донбасі воює! Він же добровольцем записався ще позаминулого місяця, – випалила скороговіркою. – А ви що, не знали?

– І цей туди ж. О Боже, і навіщо мені це? – присіла в крісло. – А ти?.. – провела поглядом живіт. – Романа, дівко?..

Та ствердно хитнула головою. Розтріпане світле волосся випало з-під в'язаної шапки.

– І скільки вже?

– Та шостий місяць...

– Так, діла-а-а. Стругонув дівці. А сам дезертував... На війну. Щоб вам пусто було. Що син, що батько – однакові. Два чоботи – пара.

Наталія глянула на місце, де залишала телефон, та не знайшла його на місці. За звуком почула, що він у кімнаті в руках у малої Оксанки. Сніжана розвернулася йти назад до вхідних дверей.

– Не треба мені нічого від вас, – схлипуючи говорила. – Я сама справлюся з цим...

– Зупинись! Я не хотіла нічого поганого сказати. Емоції – і не більше. Он її батько теж вчинив так само. Сьогодні, якщо б не побачила репортаж з Донбасу, то не дізналася, що мій чоловік теж там. Вони обидва нічого мені не повідомили...

Дівчина присіла на тахту й посміхнулася. Поклала куртку на коліна.

– Зараз будемо вечеряти, дівчата!

Наталія завершила на кухню, щоб щось приготувати і собі, й малій, і Сніжані. Дзвінко бряжчала посудом. Думала про Сашка, Ромку, Оксанку. А тепер ще й про Сніжану, «принципесу... на горошині».

Поки жінка ходила за їжею на кухню, гостя схилилася над недавно Наталією прочитаною казкою...

– Здається, заснула принцеса на горошині, – поглянувши на дівчину, мовила Наталія.

– Мамо, а це і є принцеса на горошині? А Ромка принц? – спитала мала донечка...

– Напевно, що так. Принципеси ви мої на горошині...

ЇЇ БІЛИЙ І САШКО

Алі довгий час не мала хлопця, бо була круглою сиротою. У трирічному віці втратила батьків у автомобільній катастрофі. Виховували її бабуся з дідусем. На відміну від своїх однокласниць в школі, а потім однокурсниць в університеті, не користувалася «попитом» серед однолітків. «Ну, і що, – заспокоювала дівчина себе, – головне, здобути освіту. А потім з'явиться він...». Та вже позаду і школа, й університет. А хлопця не було. Уже чи не на всіх весіллях однокласниць і доброї половини однокурсниць Аліна відгуляла. Навіть, за новомодною традицією, чи не п'ять разів дівчина ловила букет молодої. Та прикмета не збувалася уже років вісім.

Вона повернулася до свого рідного селища, у школу, навчати дітей зарубіжної літератури та української мови. На місці роботи, у школі, колеги до її холостяцького становища спочатку ставилися поблажливо. Мовляв, що зробиш, молода дівчина ще знайде пару. Та коли «на передку» замаячив тридцятник, одного зимового дня, якраз перед заговинами на Великий піст, на Колодія, на власному стільці знайшла величезну... колодку. Так у давні часи «карали» неодружених старих парубків. Уже в наш час цю традицію причепили й до незаміжніх дівчат і жінок.

Звичайно, були кандидати. Та не ті. Аліна уявляла того чи іншого кандидата в чоловіки. Та далі тимчасового коханця на одну, дві, найбільше три ночі вона не бачила. Серед колег її часто сватали за Олександра Юрійовича, викладача історії та правознавства. Вона, було, натякала на зустріч. Та він якийсь виявився спочатку «не конкретний». Тобто, конкретним геєм. До речі, на Колодія і йому причепили колеги до стільця більшу колодку за її. Алі й Сашко тоді посміялися з того. Дівчина вирішила придивитися до колеги. Й того ж дня зненацька прослідкувала за хлопцем. Прав-

да, вона цього не хотіла робити. Бо вважала такий «шпіонаж» є неправомірною річчю для дівчини. Та довелося...

Сергій Олександрович, директор школи, попрохав з'їздити до райцентру на семінар й разом забрати дидактичний матеріал для їхньої школи. На автобусній зупинці вона й побачила Олександра Юрійовича. Він не жив у селищі, а їздив кожного дня на роботу. Після вітань і «чергових» фраз, на кшталт «Як справи?», «Що нового?», хлопець забіг в автобус і попросив стоячих пасажирів пропустити його. Це було дивною річчю. На нього було не схоже. Завжди чемний, поблажливий до колег. І тут на тобі! Побіг в зад салону автобуса. Алі поглянула вслід за Олександром. І тут вона помітила, що хлопець примостився біля якогось хлопчини. «Може, – сказала собі Аліна, – той, інший, тримав Сашку місце». Хлопці обійнялися й про щось неголосно говорили, не звертаючи уваги на пасажирів. Дівчина помітила погляд Олександра. «Та що він собі дозволяє?» – вибухнула гнівом Алі, коли знайшла в діях друга Олександра неприродні речі як для товариша.

– Сашко, ти що, гей? – спитала вона колегу, дочекавшись хлопців з автобуса.

– Так! Тільки нікому не кажи, – попрохав Олександр. – Це мій друг Дмитро...

Вона й тримала його тайну. Тримає й досі. «Ну, кому воно треба копірситися в «брудній білизні»?!» – мислила дівчина. Та й Сашко, він не поганий, завжди підставляє своє чоловіче плече, виручає. Справжній друг... Ну, якщо не друг, то хороший товариш. Уже стільки років вона зберігає його таємницю.

«Колодки» на Колодія повторялися знову і знову. Цього року Аліна отримала й віршоване побажання від колег. «Прийшов Колодій. А у нашої дівулі сьогодні, як і вчора, як і позавчора, нема мужа. А хоч і є – не працює в нього струга. Ой, у його рубанка не працює, не працює струга...». Й усе знову в тому ж руслі.

– От мені морока, – каже дівчина до друга-гея Олександра. А той:

– Не переймайся! Забий!

А ще Аліна мала пристрасть до одягу червоного кольору. Вона завжди підкреслювала свою зовнішність червоними блузками, сукнями, ніколи не носила вбрання білого кольору. Бо вважала, що їй цей колір не до лиця. Тільки одного разу, ще в школі, одягла на останній дзвоник. Так вирішили на зібранні у класі. Всьому виною була її бліда шкіра.

– Тобі не йде, – мовила бабуся. Вона зналася в цьому, бо ще у п'ятдесяті роки виховувалася у колишньої дворянки. Любов до того шику початку двадцятого століття привила та пані з далекого минулого. А бабуся, у свою чергу, намагалася передати те все усім дівчаткам: і доньці, й особливо внучці Аліні. З того часу дівчина не одягала нічого білого: ні блузку, ні суконь. Наповнювалися шафи одягом чорного, зеленого та особливо червоного кольорів. Колись то вона могла одягти білу сукню. На своє таки весілля. Та не судилося, поки вона не знайшла одного дня...

Аліна прийшла додому. У зеленому портфелі, що слугував поштовою скринькою, дівчина разом з газетами знайшла жовтий конверт. «Кому не йметься, пишеться, – спитала голосно вона. Прочитала зворотну адресу. – Місто Київ, абонементна скринька... Напевно, знову реклама».

Аліна часто отримувала листи з рекламою. І вона, не читаючи, кидала їх на кухні в котел. Але цього дня дівчина занесла конверт до кімнати. Присіла на диван. Розпечатала конверт. З нього випали фотографії схожої дівчини на неї та вчетверо складений аркуш з учнівського зошита. Розгорнула. Літери забігали одна поперед другої. «Привіт, сестричко! Я Карина – твоя рідна сестра-близнючка. Про тебе мені розповіла мама перед смертю ще рік тому. Я довго не наважувалася написати тобі. Та у мене, крім тебе, не залишилося нікого. За місяць до мого весілля загинув і тато. Ти, напевно, не здогадувалася, що ти не одна в цьому світі. Але це так. Усе при зустрічі, любя сестричко.

А ще в мене є Сергій. Це мій наречений. І у нас скоро свято, весілля на Покрову. Запрошую тебе на наше з Сергієм весілля. Твоя сестра Карина».

Дівчина ще раз очима пробігла по тексту. Не вірилося в таке. Бабуся й дідусь завжди казали, що вона одна в родині. І тут – на тобі, небого. Щоб не сумно було. Поглянула на світлини. І, дійсно, біля правої скроні у Карини, як і в неї, невеличка цяточка-родимка у вигляді комарика. Тільки очі в них різні, ну, не різні, а якісь – інші. Наче схожа на Аліну і водночас інша.

– Ну, цього не може бути! А може... – ще раз проказала дівчина. Та все ж на журнальному столику лежали фотографії...

У кабінеті директора Аліна довго не була. Розмова з Сергієм Олександровичем не вельми вийшла. Вона поклала заяву про відпустку без утримання. Він трохи поборсався з примхою, за його словами, Алі. Та проте все ж підписав заяву про відпустку на десять днів. Зовсім інакше Сашко. Поставився до відпустки насторожено.

– Ти повернешся сюди, – сказав насамкінець розмови хлопець. – Мені здається, що ти не залишишся у Києві. Столиця затягне найгірших. А ти не серед них. Найкраща.

– Та іди ти! – вигукнула дівчина.

– Так, найкраща. Якщо що, дзвони. У будь-який час дня і ночі, – говорив Сашко, коли дівчина чекала автобус на зупинці. Хлопець ще говорив щось, Алі вже подумки говорила не з ним, а з сестрою, з її нареченим. Дівчина не просто бігла до Києва, а летіла вперед. Назустріч своїй долі. Розмови по телефону, а потім через скайп зробили свою справу. Аліні вірилося й не вірилося в те, що десь у столиці є така ж сама дівчина. А Сашко не вірить у таке. Вона ж Алі, а не якась там дурноголова дівуля.

Коли Аліна вмостилася на своє місце, продовжувала махати Сашку рукою. За кілька хвилин автобус рушив. Алі відчувала себе щасливою. Та вона не помітила, як з її сумки випала її дитяча іграшка, білий ведмідь. Дівчина його мала з незапам'ятних часів. З раннього дитинства. Це був її талісман. Вона б не помітила втрати до самого Києва, коли б не Сашко. Хлопець надіслав

фото постраждалого її білосніжного друга в месенджері. Білий постраждав. Його переїхали автобусом. І як вона могла бути такою роззявою? Питання риторичне. Увесь час до Житомира то відкривала, то закривала фото білосніжного друга й плакала. Наче над померлим родичем. Дівчина навіть уже забулася б про ціль поїздки до столиці, якби не дзвінок сестри.

– Ти плачеш? – запитала Карина. – Що сталося?

– Він загинув... – залилася слізьми.

– Хто він?

– Мій... Білий...

– Який білий?

– Мій ведмедик. Іграшка, з якою я не розставалася все життя.

– Та, бля, кинь через плече, – вмовляла сестра гостро з присмаком лайки. – Ось приїдеш, і я тобі куплю з десятків різних ведмедиків, собачок, котиків.

– Не треба мені твоїх іграшок. Мені треба мій Білий. І я повертаюся в село за ним, – випалила дівчина. Натиснула на смартфоні «Завершити». Вона пройшла вперед до водія.

– Зупиніться мені біля найближчої зупинки, – попросила чоловіка.

– Чого? Ти ж до Києва їдеш? Я гроші не повертаю, – мовив водій.

– Не треба мені грошей. Зупиніться.

– Я не зупинюся тобі серед поля, – сказав чоловік. – Ще щось станеться з тобою. А тоді картай себе все життя. Он нещодавно мій приятель, теж водій автобуса, висадив дівча. І що?.. Знайшли мертвою. Попотягали в поліцію. Довезу до міста. А не серед поля, – мовив. Поглянув на Аліну не зле, й далі лагідно: – А ти сядь, доню, на своє місце. Не стій над душею. Через двадцять хвилин будемо в місті, і я тебе висаджу.

А телефон уже вкотре надривався піснею у виконанні Юрія Шатунова «Седая ночь». Алі поглянула та й побачила, що знову телефонує Карина. Дівчина натиснула «відповісти».

– Карино, я повертаюся додому, – мовила серйозно вона. – Може, я приїду наступного тижня.

– Та ти що. А як же весілля моє? Ти не хочеш привітати сестру. Йопересете! Із-за чого? Із-за якогось плюшевого ведмедя, – сердито гримала Карина. Алі здалося, що то не голос Карини. Та то тільки на мить. А про себе сказала: «Може... Хвилюється за мене. От і змінився голос...».

– Вибач! Я приїду. Але пізніше, – сказала дівчина й збираюся, було, покласти слухавку. Як на зворотному боці почулася лайка сестри. А її Білий промовляв: «Повертайся додому. Мені погано без тебе!».

Водій зупинився біля центральної міської зупинки й вийшов щоб віддати багаж пасажирці.

– Чекай, доню! Ось тобі гроші за невикористаний проїзд, – він простягнув купюри.

– А ви ж казали? – спитала Алі.

– Казав. Але ж ти не доїхала до Києва. Тому повертаю тобі гроші. Зараз, через п'ять хвилин, їхатиме у зворотному напрямку мій товариш. От він тебе й забере до селища...

Алі прийшла додому. Відімкнула свою хату, покинуту декілька годин. Увійшла до своєї кімнати. «Не треба мені столиці, – сказала дівчина. – Але ж треба подзвонити Карині».

Увімкнула ноутбук. І відразу задзеленчав месенджер.

Натиснула. Замість сестри вона побачила дівчину в поліцейській формі.

– Аліна Твердохліб?

– Так!

– Добре, що ви не приїхали до Києва. Вас мали сьогодні викрасти і вивезти за кордон у сексуальне рабство. Затримана назвалася так би мовити вашою сестрою. Хоча вона не є такою. Ці люди багатьох одиноких дівчат так виманювали з домівок. Називалися сестрами, братами. Брала фотографії, адреси, інші дані із соціальних мереж. Гримувалися під дівчат, надягали парики.

А потім ці «сестри» нещасних відправляли в Туреччину. Тому дякуйте Богові, що ви не опинилися в руках злочинців. Ми надішлемо виклик у поліцію. Дасте свідчення...».

Аліна не слухала поліціантки з Києва. Думала про Білого. Він цього разу врятував її від біди. І як вона могла повірити в чудо. «Я дурноголове дівчисько. Повірила. І... – лаяла себе. – Як же ж він, Білий. Сашко сказав, що з ведмедем буде все гаразд. Піддається він лікуванню, хоч і постраждав...».

Наступного дня Алі прийшла до школи. Директор Сергій Олександрович зустрів привітно.

– Вітаю з поверненням, блудна донько, – промовив він. – Помоему вийшло. По-моему. Готова до уроків?

– Так! – відповіла дівчина.

Найбільше вона раділа Сашкові. Хлопець тримав її друга й рятівника Білого за передні лапи.

– Я його підшив, заштопав. Й виправ його, – сказав Сашко. – Може, ти краще б це зробила. Але ж він був такий брудний і обшарпаний...

– От, бачиш. Я тебе не пустив, – промовив своїм поглядом пластмасових очей Білий до неї.

– Дякую, хлопці, – сказала Алі й обох поцілувала...

ВАЖКІ ЗИМОВІ ХМАРИ

Збігають дні.

Уже й осінь завтра скаже: «До побачення!» Серце ж чекає на весну, на любов. Дев'яносто днів зими... Наче небагато. А як подумаєш – три місяці... Довго таки, що й казати. Хочеться пошвидше свят, бо зима не була б такою короткою, якби не Різдво й Новий рік. А вони, святкові дні, розпочнуться відразу, з самого початку грудня місяця.

Зима про свої права не поспішала заявляти. І тільки важкі сирі хмари уже не поодинокі вкрили усю небесну гладь, закрили сонце...

«Небо вкрили важкі снігові хмари. Означення «важкі» зовсім не означає, що вони багатовагові. Дивимося вгору і нам здається, що вони такі», – сказав якимось коханій Він, несміливо торкнувся Її руки.

«Який несмілий!» – подумала дівчина. Зимно! А Їй не холодно, хоч на ганку в одному халатику. Зігріває Її Його любов. Уже постукала подружка у вікно, мовляв, доки, дівко, ти будеш гуляти майже голісінька. Та плювати і на холод, і на слова однокурсниці й сусідки по кімнаті. Сьогодні Вона щаслива бути з ним. Та слова подружки все ж проникли до свідомості й пройшлися холодом по її тілу. Затремтіла. Хотіла, було... притиснутися до Нього. Він же не здогадався пригорнути до себе. Навіть відсторонився. Не здогадався навіть дати куртку, а продовжував «торохтіти» про снігові хмари. Хоч інший той, що був до нього, дав би Їй і куртку, й пригорнув до себе. Це Її трішки засмутило, й посялися сумніви щодо Нього.

«І чому він такий? – спіймала себе на думці Вона. – Інші он як приловлять, то вирватися тяжко. Обмацають усю майже. І ноги, і плечі, і груди (пригадала-відчула ласки того іншого). А він, наче непоганий, але не сміливий. А як хочеться обіймів саме від нього... А він? Теорії про хмари, важкі зимові хмари...».

– Мені пора, – мовила тихо вона, перервавши Його оповідки про хмари. – Холодно ж стало. А я... Тільки в халаті...

Вона ще якусь мить почекала його ініціативи, не діждавшись, обернулася й покрокувала до дверей гуртожитку. Посміхнулася Йому й махнула рукою. Мовляв, прощавай. А Він ще, постоявши з пів хвилини, розвернувся й пішов...

– Ти дурна, – залепетала однокурсниця, коли Вона зайшла до своєї кімнати. – Не одяглася. В одному халатику. І це двадцять дев'ятого листопада. Зима ж на порозі. Точно здуріла, – продов-

жувала лаяти подружка. А вона посміхалася, продовжувала думати про важкі снігові хмари. А ще про Нього. Не такого, як інші хлопці. Трішки несміливого й усе ж рідного... Його. – І що цього разу розповідав?

– Про хмари!

– Води он у нас нема і баклажки пусті. Чим розповідати усяку там фігну, прініс би води...

ДВІ БАКЛАЖКИ ВОДИ

Майдан зустрів активістів з недалекого обласного центру ще в метро на Хрещатику. Люди роз'їжджалися, бо Кличко зі сцени оголосив, що будуть готуватися до виборів президента. І тільки частина лишилася «стояти до перемоги». «Ну, що ж, хоч подихаємо Майданом», – мовила молода жінка-активістка ще тоді, коли зупинилися на заправній станції за сто кілометрів від Києва, коли зі столиці надійшла звістка про «розпуск» Майдану.

І подихали...

Довго шукали папірець, щоб передати зі сцени вітання від обласного Майдану столичному. Написали на зворотному боці листівки. Зі сцени за деякий час почули своє вітання од Руслани. А потім семеро активістів пішли волонтерити до єдиної палатки. Хазяйнувала там жінка з Врадіївки. З тої самої, яка прогрімала на всю Україну.

– О-о-о, якраз треба допомога саме від вас, – мовила жінка. – Треба дров для «буржуйки» наколоти та й води принести з бювета, – поглядом показала на дві великі ємності для води на двадцять п'ять літрів кожна. – За роботу, друзі.

З натовпу новоспечених волонтерів зголосився принести води чоловік у чорній куртці. На вигляд йому біля сорока років. Схопив дві баклажки й побіг. Він не чув уже голосу білявої пані з Врадіївки. Хоч і кричала вона голосно про те, щоб узяв когось

на допомогу. Бювет був далеченько від Майдану. Насилу знайшов джерело води. Набрив повні баклажки. Й спочатку під дією, можливо, адреналіну підхопив, було, обидві й проніс біля ста метрів. Щось стрільнуло в попереці. «Цього ще не вистачало! – за мить прилетіли слова, кинуті навздогін йому активісткою з Вradіївки. – І чому не взяв когось на допомогу?». І так завжди було у його житті. Усе намагався робити сам. Так було із недавнім фестивалем на батьківщині відомого письменника. І взагалі з усім. Він по природі своїй дещо лінивий, тому й опинявся в не дуже зручних для нього ситуаціях. Та раптом хтось з боку підхопив одну баклажку й потягнув до армійської палатки. Спині його полегшало. Уже нести одну, а не дві баклажки... Помічник як з'явився, так і зник. Не встиг навіть подякувати. Біль у спині знову заявив про себе. Волонтерство для нього на цьому закінчилося, хоч іще рвався до бою, до дров.

– Я ж вам казала: візьміть на допомогу. А ви не послухали мене. Ось, нате таблетку диклофенаку – полегшає, – запропонувала жінка із Вradіївки...

Таблетку проковтнув, запивши водою, яку ще кілька хвилин тому ніс у баклажках. Відійшов до бочки з вогнем, щоб зігрітися. Повз Майдан пролетів кортеж колишнього керуючого Національним банком. Люди зашепотіли, коли побачили, що кордоні міліції дещо відійшли від Майдану. Та як тільки автомобіль Яценюка зник з поля зору і протестуючих, люди в темно-синій формі, в металевих шлемах повернулися на попередні позиції.

Хоч уже й було далеко за північ, навколо табору протестантів та поза ним життя продовжувало вирувати. Кожного початку нової години люди піднімалися й співали гімн своєї держави. Біля стели Незалежності, на імprovізованій сцені уже вовтузилися люди. Вони демонтували звукову апаратуру. Автомобілі швидко забрали мікрофони з колонками й зникли за рогом. Натомість заїхали інші, величезні. Чоловік підійшов до хлопців із внутрішніх військ, коли побачив, що кордон правоохоронців присунув

металеві турнікети ближче, спитав у них: «Що відбувається?».

– Та йолку будуть установлювати, – відповів хтось з хлопців.

Зійшов на ще донедавна сцену. На відстані вздрів кордони з темних силуетів міліції в металевих шоломах з «демократизаторами» в руках. Біля палатки ще давала якісь команди жінка з Врадіївки. Запанувала знову тиша до чергового виконання гімну України. Чоловік заспішив до одної з бочок, до друзів. А там дискусії щодо зібрання, не підписання Януковичем Асоціації. І так би було б до самого ранку...

Та раптом темний кордон пішов у наступ на них. Хтось побіг вбік, оминувши дії «демократизатора». А він разом з друзями кинувся до стели. До стели! Куди ж втікати? Звичайно, під захист Матері-України. Та не порятувала вона їх від палиць «беркута», хоч з уст лунала пісня-гімн як молитва. Біля колон стели стояли держакі для лопат. Він поглянув на них. Хотілося схопити одну і добре вдарити одного з міліціонерів. Та за мить відігнав таку думку. «Беркут» же продовжував свою справу. Дістався і їх. Один за одним, попри вибудований редут із захисників, міліція почала спускати людей до низу, де на них уже чекали інші «беркутівці». А вони довершували справу до кінця. Кому доводилося відчутти на собі «демократизатор» на спині, на голові, на інших частинах тіла, а кому поталанило, що у формі, здавалося, теперішнього воєного протестувальника явилася все ж людина.

– К земле, я сказав, – крикнув «беркутівець» чоловіку.

– Хлопці, будьте людьми. Я ж вам нічого не роблю! – сказав він.

– Я сказав – к земле!..

Прохання все ж подіяло на людей у формі. «Демократизатор» тільки торкався його куртки. «Беркутівці» ще деякий час вовтузилися з ним. Дотягнувши до сходинок біля «Глобуса», кинули його, побігши за наступним протестувальником...

Сльози котилися і в метро, і на базарчику, що на Лісовій. І тільки на деякий час припинилися, коли ковтнули разом з дру-

зями горілки, щоб зняти після такого стрес. Та це не вельми допомогло. Уже в автобусі дав волю почуттям, коли побачив, що сусідка заснула.

«І нехай би побили, а то...». І вже навіть диклофенак не міг нічим зарадити. І навіть нема тих, хто ввечері підхоплював важкі баклажки з водою. Залишивсь я сам на сам зі своїми важкими баклажками-думками. І там не вода... а біль. Він важкий. Важчий за баклажки, – думав він. – Врешті-решт, подихали Майда-ном», – пригадав слова молодої жінки...

СКАРЛЕТ

Він пригадав слова молодої жінки про чорну британську кицьку. Їй розповіла цю дивну історію сама кішка.

«Я Чорненька кішечка, британка. В роду в мене батько Скотіш Страйт. Маю ім'я Скарлет. Колись мене привезли з Києва ще маленьким кошенятком. Подарувала мене теперішнім господарям відома київська поетеса. Скарлет, так назвали нові господарі, коли з'явилася я вперше у їхньому будинку. До цього мене звали Пантеркою. Бо сама я з хвоста до вух чорна, як пантера. Але нові господарі так вирішили. І що ти з ними зробиш? Хай називають хоч і горшком, аби в піч не ставили. Скарлет так Скарлет.

Оце одного дня займалась я своїми справами: вилизувала язичком боки, лапи, кінчик хвоста. Зараз, крім клопотання про власний вигляд, маю й інший не менш важливий клопіт з синочком, таким же чорним, як і я, кошеням. А малий такий неслухняник, що й годі терпіти. То в лоточок з молоком залізе, то коли, було, примощуся біля теплого каміну, щоб поспати, неочікувано захочеться малому погратися. Усе не йметься йому. А сьогодні втрапила з ним в історію. Вийшла на прогулянку на вулицю. Тобто не вийшла, а вигнали з теплої кімнати за шкоду таки малого неслуха. Заліз на стіл і похазяйнував по-своєму. Скільки не говорила йому: «Не лізь.

Чекай ряду». Господар, побачивши це, не пожалів і мене, вигнав з хати. Я не переймаюся цим. Усе забудеться – і шкода за малого, і моя образа на господаря. Я люблю їх...

Та й тут okazія вийшла. Додам – смішна okazія таки. Малий нагострив кігтики на інший бік вулиці. Перебіг. Оглянувся. І не побачив матері. Голосно занявкав. Мовляв: «Мамо, де ти?». Поспішила за малим. І тут, на тобі! Сусідський хлопець на велосипеді мало не в'їхав в огорожу, побачивши нашу ідилію чорної мами й такого ж кольору маленького синочка. Я настовбурчила шерсть з переляку, зашипіла. І що ви хочете, шановний пане, хлопець мене й малого злякався. Він сплюнув і перехрестився. Розвернув велосипед і поїхав в об'їзд, хоч хатина його поряд. Аби тільки не переїжджати те місце, що ми з малим перебігали. І це розумні люди, скажете?.. У якому суспільстві ці двоногі творіння живуть? І це вони вважають себе розумними людьми, Homo sapiens – ні нявкати, ні муркотіти перед вами за це не хочеться. На дворі ХХІ століття, а наче більшість з них знаходяться в кам'яному віці. Вірять в усякі забобони. Всує-вір'я все то... Ми ж, кішки, досить розумні створіння. Не те що ви, люди. Створюєте собі кумирів. За рогом вулиці почулося нявкання кошеняти.

– Ну, бачите, маю бігти! Прощайте, мені вже нема коли говорити!.. Мур! М'яу!» – мовила наостанок чорна британська кішка Скарлет!

СПОВІДЬ ВОЇНА

– То є всує-вір'я, – мовив отець Мирон до чоловіка, який тримав медальйон з «птахом щастя».

– Але ж мені подарувала невістка, і їй ворожка сказала, що цей медальйон чарівний, – з притиском відповідав чоловік. – Не хочеться обидить дівча. Воно так старалося.

Отець Мирон священником є вже більше десяти років. У містеч-

ко на півночі України занесло його з Галичини. І тепер не уявляє, як жити без цих людей, котрі ходять до цієї церкви. Звичайно, знаючи його величезний хист до проповіді, запрошували поближче до рідної хати, до мами, яка лишилася сама у великому будинку на Яворівщині. Та, проте, як він може лишити без молитов до Бога та проповіді Благієї звістки цих людей. І нехай вони ще чинять не вельми розумно, як цей чоловік, котрий збирає сина, здається, на війну. Та проте слава Богу, що прийшов до нього. До священика української Церкви, а не до якоїсь там гадалки.

– Звичайно, подарунок люблячого серця цінний, але там, на війні, вам він не допоможе. Тільки молитва до Господа Ісуса Христа. Я буквально вчора зі Львова привіз молитовники для воїнів. Можемо вам подарувати. Кажете, невістка? Це цікаво. А дружина є?

– І дружина, слава Богу, жива й здорова. А невістка любить мого сина. Вони ще ось буквально місяць тому вінчалися, панотче, у вас тут. А тут на тобі, ще тільки медовий місяць закінчився. Не встигли нічого зробити, як забирають до армії. І нехай би до неї, так на війну. Та не йому, панотче, треба, а мені. Бо я йду на війну. Нехай син ще дітей настругає, вибачте, панотче, що скажу тут, у церкві. А потім і на війну йде.

– Та нічого ви грішного не сказали. Правду мовили, бо й у Біблії сказано, щоб розмножувалися.

– Я вже пожив, побачив світу. В совітське врем'я Афганістан пройшов і знаю, як то воно молодому вмирати. Бо було діло, що й очі закривав своїм побратимам. А от молитися так і не навчився. У церкву ходив тільки паску посвятить, і все на цьому. Перехреститися як слід навіть не вмю. На війні невіруючих не буває. Думав, буду ходити до церкви після Афгану. Та життя так закрутило, що не було коли глянути вгору. То сім'я, то діти, то хату треба зводити. Наче б то добре все. Понятне діло, не без прикрощів і препятствій великих. Але щасливо жили – не тужили, наче в раю. Поки рак за попу не вщипнув. І от тепер вщипнув. За живе, панотче. Повістку сину у воєнкоматі дали. А він у мене один – продолжатель роду, а

то все дівки. Я їх теж люблю й переживаю за них. Та вони в мене вже пристроєні, замужем. І зяті теж непогані. А от синок тільки в пір'я увився. Жити починає. А тут ця війна, хай буде вона проклята. От рішив, що якщо така воля Бога, нехай мене вб'ють, а не його молодого. Я свою місію в цьому житті, можна сказати, виконав. Посадив сад, дім збудував і сина виростив. Тепер його черга...

«От і розумій це життя. Хто спасеться, хто – ні? Можна будь-яку людину осудити і спровадити до пекла. І що тут можна сказати цьому чоловіку, – мислив отець Мирон, слухаючи цього, здавалося на перший погляд, простого чоловіка-трудягу. – Збудував хату, посадив сад і виростив дітей. В повсякденному житті грішив, переступав Закон Божий. А тут як?.. Готовий покласти своє життя за сина на війні. І не тільки за нього, а за усіх дітей України. Чи не правду Христос Спаситель сказав, що ніхто не має більшої любові, як той, хто душу свою готовий покласти за друзів своїх... Дивне наше життя. Вчитися, вчитися і ще раз вчитися мені треба ще у таких людей, як цей воїн...».

СТРАХ

Сльоза скотилася по щоці Оксанки. Від безсилля хотілося рухнути додолу. Її била бабця коцубкою за те, що жінка говорила рідною з дитинства мовою. І якби не випадковий перехожий, до речі російськомовний, то ця бабця забила б її своєю палицею за українську мову.

– Бабуля, вы чего. Что она вам сделала? – спитав чоловік. – Какая разница вам?

– Она бандеровка! Такие как она, западенцы, мальчиков с «Беркута» убивали, там на Майдане в Киеве. Ненавижу их. Моего отца убили в сорок четвертом возле Тернополя...

– Да она то тут при чем? Она ведь с ребенком! – вирвав з рук палицю. Бабуля відійшла кроків на п'ять.

– Бандит, отдай палочку! – кричала вже на чоловіка стара.

– Вы испугались, девушка. Дураков, как я вижу, много. Даже среди людей преклонного возраста. Я сожалею, что это происходит в моем родном городе...

Чоловік повернув старій її палицю. Бабця ще щось продовжувала кричати. Та Оксанка уже не чула ні його, ні старої. Вона швиденько бігла до свого будинку...

«І це у місті, яке я полюбила душею й серцем. Місто троянд і великого футболу, місто металевих скульптур і смачних тістечок...» – міркувала Оксанка. Саме тоді і з'явився перший страх за дитину, за себе, за чоловіка, який ще зовсім нещодавно був серед фанатів футбольної команди донецького «Шахтаря».

Якось так вийшло в житті Оксанки, що вона досить довго спілкувалася із Андрієм у мережі. Казали неодноразово, що любов у мережі недовговічна. Та у неї з Андрієм було все інакше. А потім він приїхав з Донецька. Увесь такий патріотичний. Навіть бляха на поясі була з тризубом. Він намагався сподобатися її батькам. Батько Оксанки – українець, не те щоб сильний націоналіст, але ніколи не переходив на російську, навіть будучи ще в юності у таких містах як Рязань та Москва. Після одруження Оксана й Андрій поїхали у весільну подорож у Карпати. Побували у Львові. З тої самої «Криївки» молодята батьку привезли сувенір – чарку із зображенням тризуба, з одного боку, а з іншого – ППШ.

Коли розпочалися події на Майдані у Києві, а потім у Донецьку, Оксанка ходила вагітною своїм первістком. І ось одного вечора, ще ранньою весною, до їхньої трикімнатної квартири в центрі Донецька завітали непрохані гості... менти. Довго «марудили» її Андрія. Оксана тоді стала прислухатися до розмови чоловіків у сусідній кімнаті.

– Да что с ним говорит, с этим фанатом. Вчера был среди своих в Днепре... – говорили міліціонери.

– Да не был я там. Я на работе был...

– Слушай, командир, он с нас делает идиотов. Твой приятель,

фанатюга Фитиль, раскололся и сказал, что ты вместе с ним в Днестре разбил машину милицейскую.

– Да не был я там. Я работаю в фирме... Можете спросить у моих сослуживцев да и соседей.

– Слушай, Рем, он нас держит за дураков... или как?

Двері прочинилися в кімнату. А на порозі – вона, Оксана. Від страху мружилося у неї в очах, тремтіла. Та все ж вона переборола страх.

– Мужики, чи пустила б я його в Дніпр з цим?.. – тримаючи обома руками живіт з найдорожчим, промовила молода жінка. Міліціонери поглянули на Оксану, оцінюючи ситуацію, Рем відвів очі й проказав:

– Мы, наверное, ошиблись, Володя. Или нас неправильно информировали. Извиняй, как там тебя, Андрей. У тебя... – ще раз поглянув на Оксанин живіт. – У вас полное алиби...

Тоді двері зачинилися і більше ці люди не з'являлися. Та проте до родини Гордійчуків, якщо б вони не виїхали з Донецька, «гості» могли з'явитися знову. Бо в районному УВС на Андрія було виписано досьє, у якому хлопець фігурував як один з членів фанатського руху футбольного клубу «Шахтаря». І хоч Андрієві батьки 11 травня бігали на референдум і ратували за республіку, після подій у сквері з Оксаною на сімейній раді вирішили, що молоді з дитиною виїдуть таки з Донецька.

Коли ж справді стало гаряче, в червні місяці чотирнадцятого, перебралися з малим до батьків молоді жінки. Оксанка з малим Мироном приїхала якраз на свій день народження. Батьки її зраділи, що донька їхня виїхала з «вавилонського полону». Андрій же продовжував залишатися в Донецьку до того часу, поки хазяйка підприємства не перевезла свою фірму до мирного Харкова. І тільки тоді, коли українці звільнили Слов'янськ від зайд з Росії та місцевих бандитів, а Гіркін зі своїми «добровольцями с России» відійшли в столицю Донеччини, Андрій встиг сісти в останній з потягів в Україну. Оксанка протягом місяця все ж боялася, щоб знову не прийшли по нього. Та минулося. І тепер вони разом.

«Новий рік та Різдво ми зустрінемо в Донецьку», – сказав Андрій ще задовго до свят. У серці Оксанки похололо. Страх і розпука заповнили її душу. І з того часу думки випереджали одна одну. І навіть сон не приходив до неї в усі дні перед поїздкою в Донецьк. Вона боялася не стільки за себе, як за двох її коханих чоловіків. І ось настав той день, коли вони ще з одними людьми, далекими родичами, стали перетинати не стільки лінію зіткнення, як пишуть на новинних сайтах, а лінію між різними світами, між Небом і Землею. Блокпост «ДНР» зустрів їх не тільки символікою незаконного формування, а й радянською. Вона за свої двадцять три роки таких малюнків не бачила. Здалося, що потрапила у фільм «Назад в ССРСР». Вони пред'явили документи. А один хлопчина попросив до перегляду мобільний телефон. Здалося знайомим його обличчя. Напевно, колись бачила його на стадіоні ще в далекому 2012 році. В очах в Оксани промайнуло:

– Руки на капот, правосек! – несподівано оглушило Оксану. Вона побачила, що Андрій слухняно поклав руки на капот автомобіля.

«І чому він не послухав мене? Захотілося йому того Донецька. Та його вже нема. І дарма намагаються ще в центрі тримати порядок у місті. Та проте...».

Вона розплющила широко очі. Поряд неї стояв її Андрій. Ніяких рук він не тримав на капоті. «Сепар» вдивлявся в імена та номери людей на мобільному.

– Чистий. Пускай проїжджає, – крикнув своїм хлопцеві.

«То всього-на-всього страх. Його треба перемагати», – думала молода жінка, поглядаючи на людину у військовій формі.

– Ти злякалася? – мовив до неї Андрій, від'їхавши метрів сто від блокпосту. – Я побачив у твоїх очах страх. Не бійся! Свій телефон я лишив удома...

ПОЕЗІЯ

БерестяНі HрамОтку для леді Vinter

HрамОтка 1

Одне не можу зрозуміти,
Чому твої слова втекли у вирій?
Чому не повернулися до мене нині?
І щастя ось здавалось
Зовсім-зовсім близько.
Здавалося, недавно, тиждень тому,
В ту п'ятницю була зі мною поряд,
Та утекли твої слова... у вирій.
Ох, не повернуться вони до мене.
Ох, не повернуться...
Хто ж винний?..
– А ніхто! – ти написала. –
У вирій відлетіли.
І не повернуться вони,
Бо дуже рано. Рано
У вирій відлетіли почуття.

HрамОтка 2

Колись давно,
Ще у столітті не двадцятім,
Коли замість світлодіодів
В хатах й на вулиці горіли свічі,
В північнім місті, серед скель
Жив Андерсен-казкар.

А з ним його Русалка,
Герда, Кай,
Розбійниця, принцеса, принц...
І Снігова Королева...
На піч її хотів посадовити
Дурний хлопчисько...
І я, як він... Хотів її любити...

Давним-давно зі мною те було,
Що мав я почуття
До Королеви Сніжної.
Здавалось, відігрію
Своїми теплими словами,
Ніжністю, любов'ю...
Та не судьба, видать,
Бо Королева – Сніжная.
Холодна, наче з льоду...
Відігрів... здалось на мить.
Закапала вода з її очей.
Струмок веселий зажурчав...
Та враз вітри подули сильні
Від Королеви Сніжної...
А серце рветься знову гріти...
Леді Vinter...

НрамОтка 3

Довго мучилось серце,
І любило, й страждало
Ціле моє життя...
Довго думалося і творилось.
Та усьому приходиться кінець.
Десь на могилі на Небі

Стоїть нетлінний мені вінець.
І думкам, і любові, стражданням.
Що в остатку від того?..
Тільки пам'ять лишилась. І та до часу.
Не вона, і не та.
Не вона, і не та.
Стала на виході з Божого раю
Й провела в рай земний,
У пекло Небесне...

Рай. А хіба він є?..

НрамОтка 4

Остання кава поета
Пахне не раєм. Пахне пеклом.
Серце не камінь, звичайно,
Але воно точиться
Не узваром, не водою, не гербатою...
А Кавою!..
Особливо, коли п'єш за день
Не одне горнятко,
А цебро, кружку
Із зеленою стрічкою...
Серце не камінь,
Але в ньому міра
Вимірюється життям:
Секундами і годинами,
Роками, на жаль, навіть.
Не століттями.
І хай би воно спокійним було.
Та, ні! Рветься серце до бою
Із власним «Я», із собою.

Остання секунда, остання мить!
Ковток єдиний, і стукіт у скронях,
Й зупинка навек...
А як же вірші і ці рядки?..
Як кажуть рускіє:
«Они никому не нужны!»

НрамОтка 5

Кажуть: «Жінки люблять вухами».
А як же серце, а як же душа?
А нема в них серця,
А нема в них душі.
А як же їх почуття?
А нема в них їх.
А тільки облік і аудит.
Ваших «Люблю!» і
Гарних для їхнього вуха слів.
Не любіте жінок,
У яких тільки... лоск.
У зелених очах холод зими,
А не Любов...

НрамОтка 6

«Я йду!» – сказала ти мені...
І я з тобою хочу!..
У світ твоїх очей,
У світ твоїх ідей.
«Я йду! – казала і прощалась. –

Щоб ти не сумував за мною».

HramOtka 7

Спочатку була гра, гра слів.
А потім все серйозно!
Завертіло, закрутило
І понесло мене в кручу пекла,
Щоб я загинув і помер.
І залишаться вірші.
Воланд Майстру якимось казав:
«Рукописи не горять!»
І я не вірив і спалив
Вчорашні мрії і вірші,
Вчорашні думи, вчорашнє все...
Спочатку була гра!
Слова десь брались,
І горіли в Тебе очі.
І вічністю здаються
Тижні ці чотири...
Спочатку була гра!
І я повірив грі,
Що вона є правдою тепер.
А, ні!..
То була лиш гра, гра слів.
І що тепер робити мушу?..

HramOtka 8

Я маю мрію
Під дощем стояти,
Летіти із пташками в ирїй.
Я маю мрію до плям
На Сонці доторкнутись.
І любити, любити, любити, любити...

Я маю мрію...
Прокинутись і горлати
На весь світ Божий пісні.
А ще зготувати кави
Для коханої в ліжко
З корицею і бергамотом.
Я маю мрію... померти.
І не мучити всіх,
Кого я люблю,
Бо я ж Валіза без ручки.
А її викидають на смітник.

HramOtka 9

– Коли приїде він,
Ваш гість далекий? –
Спитала леді Vinter у дівчатка. –
Я хочу бачити Його!
На що дівча сказало:
– Я не знаю!
Ох, леді Vinter, леді Vinter,
Чого Ви хочете від мене?..
– Мрію!..

HramOtka 10

Ну, от чотири тижні минули,
Як може чотири вічності-миті.
Багато слів води від нього
Вона прочитала в мережі.
І не повірила!..
А мусила вірить?..

«Ну, і що з того.
Для мене цей роман у словах
До одного місця.
По цимбалах, – можна сказать.
А вони звучать.
Грають йому на нервах.
– І що з того? Нічого!
А для нього?
Тільки біль, тільки біль...
І нічого більше!

Hramotka 11

«Він шантажує мене віршами, –
Думала вона. – Ну, і нехай...
Болить йому, болить.
По цимбалах він і вся його поезія!..
Скоро побачу, що буде!..
Поболить – перестане.
Не вперше йому. І я не перша.
Йому не звикать!..».

Hramotka 12

Оскопив я себе назавжди.
І не гляну в бік інших.
І скажу тобі нині:
«Прощай! І пробач, що любив я
До самоспалення!».

HramOtka 13

Кажуть: злий талант мусить померти.
Можливо, фізично, можливо, і ні.
І щоб написати гору слів,
Музики і картин,
Він мусить померти.
А потім воскреснути –
В картинах, у віршах й піснях...
Чи обов'язкова для генія смерть?..
Так!
Якщо ж ні. То чи ж митець він?
Чи художник, поет?..
А, може, просто ремісник!..

HramOtka 14

Любов і Смерть ходять поряд.
Бо Любов і Смерть – дві сестри.
Обидві вбивають.
Хтось скаже: «Оце придумав!
Оце сказонув.
Це ж смішно,
Що Любов і Смерть – дві сестри...».

HramOtka 15

Леді Vinter любила ромашки,
І він їх постійно їй дарував
Картинками з інтернету.
А ще – цукерки й томатний сік.
Вона любила ромашки.
А він – її...

HramOтка 16

На цвинтар мрій
Ось понесли його любов.
«Нехай її несуть чорти у пекло!» –
Кричав у душі поет-коханець.
Та проте...
Її ж згубив в зимі ненависті
Холодний вітер змін.
На кладовищі гробівник
Вже зготував могилу.
Обклав камінням і плиту зробив...
Щоб не могла його Любов воскреснуть
І знову вилізти з труни...
Ох, леді Vinter! Леді Vinter!
Я люблю вас й нині!..

HramOтка 17

Силою волі не замкнуть почуття.
Не викинути їх з голови.
Гріб відкритий, камінь відвалений,
Могила розрита.
Це Любов воскресла вийшла.
Значить, марна робота гробівника...

Силою волі беруть фортеці.
Силою волі на вершини здіймаються,
Силою волі у глибини морські опускаються.
Тільки не силою волі...
Не замкнуть почуття!

НрамОтка 18

Я спитав у тебе: «Як пройшов день?»
І пройшло життя.
Сказало мені: «Адью!»
В потилиці стукіт,
У грудях біль.
От і все! Закінчився шлях.
Шлях земний. А далі що?
Темнота й пустота.
Без тебе там життя нема.
Ні раю, ні пекла...

НрамОтка 19

Мені наснилися
Твої зелені очі,
Твій погляд і вуста.
Цілував їх я до нестями.
Дух аж перехопило..
Прокинувсь... Мокрі подушка й очі.
Чоловіки ж не плачуть.
Ну, й нехай не побачу тебе вже ніколи.
Та проте, залишаться ці рядки. А ще?!
Мокрі подушка й очі...
Не мої. Зелені твої...

НрамОтка 20

22.46. А тебе ще нема...
Чи жива ти, моя голубко?..
Чи не болить голова?..
22.46. А тебе вже нема.

У серці моєму пустка...
Залишилась тільки пам'ять про зелені очі.
А ще світлина твоя,
Де ти у черленій сукні...
22.47. Це Кінець.

НрамОтка 21

Вам не спиться? Чому?
Бо гра є в онлайні.
Я ж на відповідь
Не маю вічності.
Лиш секунда життя.
Й та проходить
Крізь громи й надриви.
Я живу...
Усю решту шлю
На закриті села.
У яких ані хат,
Ні собак вже нема.

Це все пусті слова –
В цих рядках – особливо.

НрамОтка 22

Зрада буває не в ліжках...
Я не про неї.
Я про більшу...
Коли ти даруєш людині усе, що маєш.
А потім...
Тебе убивають.
Спочатку духовно,

А потім довершують і фізично.
Душу твою продають.
І хай би за гроші –
А то...
За компліменти і лайки,
За картинки троянд і ромашок із інтернету...
Зраджують всі. І я не безгрішний.
У ліжку...
Але душу за лайки продавати не стану.

НрамОтка 23

Я вільний від ілюзій
кохання і від обов'язків
Любити і страждати.
Я вільний...
А завтра?..
Будь що буде...
Може, знов захохаюсь
І попаду знов у ярма,
Як віл, який думав,
Що завтра йому не доведеться у ярмах
Виходить у поле орать...
Та й хай... –
Я сьогодні вільний...

Колискова для леді Vinter

* * *

Пробач, мені, пробач, мій друже,
У ніч січневу цю.
А ще бажаю: «На добраніч!»
Я ж... Тебе люблю...

* * *

На небі зірка засяяла.
І бачу, що вона твоя.
Тихо десь поряд,
У хаті сусідів,
Дівчата співають
З екрану пісень.
Одиноке авто промчало повз мене.
І мало не збило з ніг.
Я ж не на небо дивлюся –
Дивлюсь я на тебе, кохана –
У очі твої зелено-яскраві
В цей час...
Вечір зимовий і тихий
Непомітно у ніч заповза.
Сніжинка упала на щоку
І розтанула вмить...
І стала – сльоза.
Сонько-Дрімко ж блукає,
Заходить у кожен дім.
І ти уже до подушки
Вушко приклала своє.
Але ще не спиш...
На добраніч, кохана!
До ранку...
Тільки ж...
Серце моє не спить.

Літературно-художнє видання

Віктор Васильович ТАТАРИН

ПАДІННЯ ЯБЛУКА

Оповідання та поезія

Редактор **Тамара КРАВЧЕНКО**
Технічний редактор **Олег ЄРМОЛЕНКО**
Комп'ютерна верстка **Олени ЖУРКО**
Коректори: **Тамара КРАВЧЕНКО,**
Сніжана УМАНЕЦЬ, Ольга ВАСИЛЕНКО
Художниця **Тетяна КУЗИК**

Підписано до друку 20.11.2020 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman Суг.
Ум. друк. арк. 9,3. Ум. фарб.-відб. 9,3. Обл.-вид. арк. 10,0.
Зам. 0105-5. Тираж 300 прим.

ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 4079 від 1 червня 2011 року
Тел.: +38-097-385-28-13

Віддруковано ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»
14035, м. Чернігів, вул. Станіславського, 40

9 786177 833832